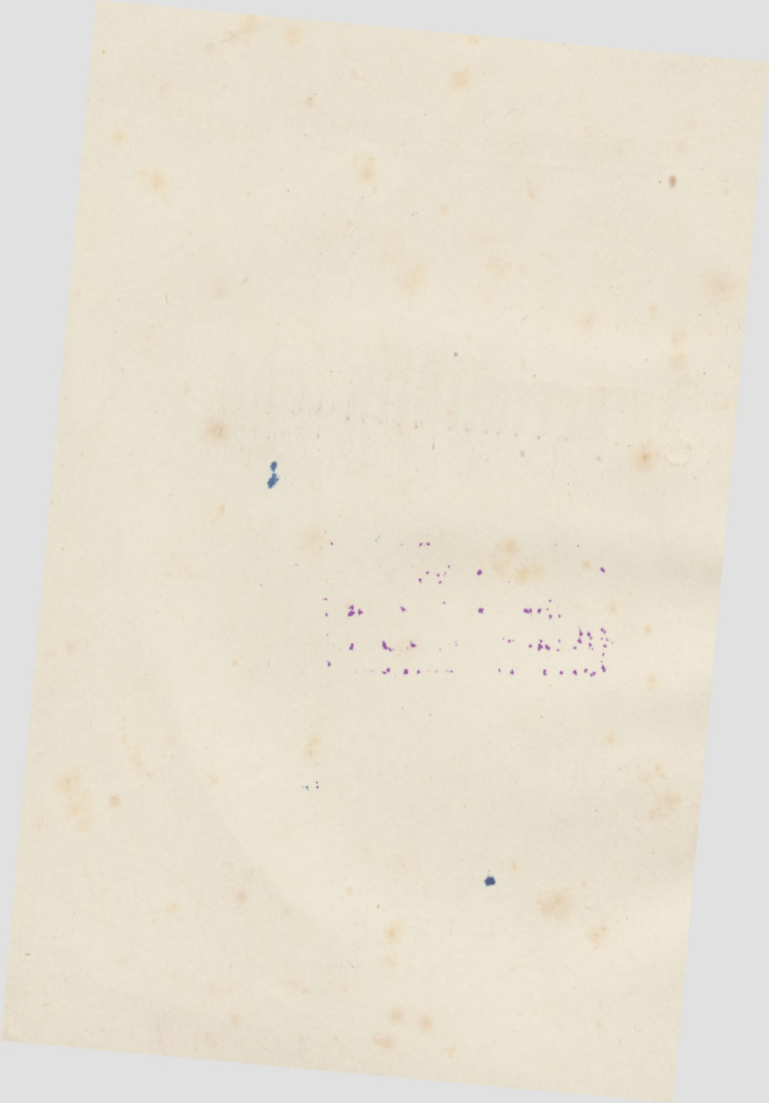


J. Palwadre ja K. Treufeldt

# Imperialistlik sõda

Õesti Kirjastuse Ühisus  
Leningrad, 1924



E 41997

Põhif.

J. Palwadre ja K. Treusfeldt

# Imperialistlik sõda

ENSV  
Riiklik Avalik  
Raamatukogu

H. LEOKE VILJANDIS  
Arhiiv-raamatukogu

Cesti Kirjastuse Ühisus  
Leningrad, 1924.

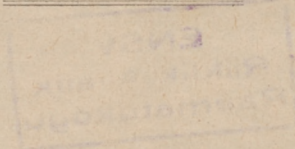
---

---

История „Сдаѣт“

---

---



---

Тип. „Коминтерн“, изд. „Красной Нови“, Екатер. пр., 87.  
Ленинградский гублит № 10417.—Тираж 1000 экз.

J. Palwadre

**Imperialistlik sõda**  
ja  
**sotsiaalne rewolutsioon**



Kümme aastat on möödunud, kui Kruppi, Schkoda, Schneideri ja Putilowi suurtükid ilma wärisema panid. See oli silmapilk, kus suurriikide liidud kõik oma jõu ja wõimu waekausile wiskasid, et uut ilma ümberjagamist korda saata. Aastakümnete wältl walmistatud surmariistad toodi wälja, miljonid töölised ja talupojad wisati kaewikutesse suurtükkide torude ette. Werd, inimeseliha oli tarwis imperiaalistliku ilma umbkotist wäljapääsemiseks, kuhu oli wiinud kapitalistlik walmistussüsteem ning kapitalistliku korra arenemine. Hirmus häwitus pidi maad wõtma. Kõikide kodanlikkude riikide walitsused kinnitasid sõda alates oma «truudele alamatele», et nemad astuwad wälja oma riigi, kultuuri ning inimsoo «kaitseks», ning see on wiimane sõda, mis kõik wastolud lähendab, maa pääle rahu toob ning inimsoole õnneliku elu annab.

Millerand tõendas, et «see on kõige hiilgavam sõda». Sõda alustati «rahwaste pühade õiguse eest», „demokraatia ning kurnatute wabastamise eest». Ühel pool Saksa-Austria ehk Kesk Euroopa koalitsioon, teisel pool Prantsus-Inglis-Wenemaa ning pärast Itaalia, Jaapan ja lõppude-lõpuks «rahuingel» Wilson meretagant.

Mis tähendas see hiilgaw surmants? Ta nõudis Euroopa riikidelt 9.819.000 surnut tapetuna sõjawäljal, 5.301.000 surnut haiguste ja nälja kätte, sündimise wähenemist umbes 20.000.000 ja 20—30.000.000 jalgadetaketeta sante - inwaliide. Kuid olid need ohwrid pärit? See ohwrite hulk tõmmati talupoegilt ning osalt töölistelt. Põllumajandus läks päri äge, talupoja maad jäid sööti, soldati naised ning perekonnad müüsid näljast tagaaetutena wiimase waranduse, loomad ning riidehilbud. See kõik sündis «hiilgawa sõja» kasuks, «demokraatia ja kurnatute eest». Andes tööjõu, elu sõjajumalale, kaswasid ka riiklikud sõjamaksud hiigla kiirusega, küll otsekoheste, küll kaud-



sete maksude näol, mis saanuti weere-  
tati talurahwa ja tööliste õlgadele.  
Walmistuse väärtuse hulk vähenes,  
suur osa pilluti sõjaliinil õhku ning  
riigi paberimasinad walmistasid raha,  
mille väärtuseta nullidega rahad wee-  
resid talupoja tasku wiimase waranduse  
eest ja kui pääle sõda nullisid tarwis  
oli realiseerida, siis oli kõigil selge, et  
null jääb nulliks ning tal puudub wäär-  
tus. Sellega libises talupoja majapida-  
mine ikka madalamale kuristiku äärele.  
Ainult Inglismaa sõjakulud 1914 aasta  
juulist kuni 30 sept. 1920 a. ulatasid  
«The Economist» 2. okt. 1920 a. numb-  
ri teate järele 11,7 miljardi naelster-  
lingini. Tsaari Wenemaa kulutas sõja  
pääle 50—60 miljardi rubla eest wäär-  
tusi. Kui arwesse wõtta, et terve We-  
nemaa elanikud kokkuwõttes aasta-  
jooksul üldse 11—12 miljardi wäär-  
tuses saadusi walmistasid, siis näeme,  
et terve wiie aasta walmistus sai  
täieliselt laiali wisatud, arwesse wõt-  
mata weel riigi ja elanikkude üle-  
walpidamise tarwidusi ning majandus-  
liku elu laastamist, mis sõda enesega

kaasa tõi. Nagu meie mäletame oli Wene tsaari riigi eelarwe aastas umbes 3 miljardi rubla, seega häwitas sõda wäärtusi umbes 20 aasta riigieelarwe suuruses. Kõik see häwitamine langes laialise rahwamassi turjale. Kas sarnaselt kannatas ka walitsew — kapitalistlik klass?

Wõtame mõned arwud Inglismaalt, siis näeme, kuidas «ohwerdas» ennast kapitalistlik klass.

Aastase sõjapidamise järele kaswas ettewõtete puhaskasu:

«Great Western» — söekauplus — 11.000 naelsterlingi wõrra.

«Dawis and Sons» — söekauplus — 39.000 naelsterlingi wõrra.

«Ebb Vale Co» — rauakaewandus — 56.000 naelsterlingi wõrra.

«Spiller and Bakers» mehaanikatööstus — 227.000 naelsterlingi wõrra.

Laewade omanik Lambert Brother tõstis aktsionäärade diwidente 10 prots. päält 20 prots. pääle.

«New-Hu's n Cycle Co» puhaskasu kaswas 3.614 — 27.834 naelsterlingi pääle.

William Couke» — raudtraadi valmistuse puhaskasu oli

1913 — 14 aastal 13.900 naelsterlingi

1915 — 16 » 33.700 »

Laewade ühisused maksid 1915 aastal diwidenti.

«Pol Chiping Co» 30 prots.

«Ylenaen S. S. Co» 50 prots.

«Glenbridge S. S. Co» 49 prots.

«China Mutual Steam Nawigation» — 106 prots.

Saksamaa walitsewa klassi puhtast kasu-t saame pildi, kui wõtame mõned näitused:

Kruppi wabriku puhaskasu oli 1913—1914 a. — 40.830.558 mrk.

1914 — 15 a. — 95.850.958 mrk.

Meil tuleb meeles pidada, et Kruppi aktsionärideks olid suuremad Saksa pangad ning üheks aktsionäriks oli Wilhelm.

Kui wõtta puhtakasu kaswu tööstuse alade järele Saksamaal, siis näeme:

Keemiatööstuse puhaskasu 1913—14 a. — 86,5 milj. mrk. 1915—16 a. 90,9 milj. mrk.

Püssirohu tööstuse puhaskasu 1913—1914 a. — 10,6 milj. mrk. 1915—16 a. — 45 milj. mrk.

Automobiilide puhaskasu 1913—14 a. — 11.2 milj. mrk. 1915—16 a. 38 milj. mrk.

Metallitööstuse puhaskasu 1913—14 a. — 26.3 milj. mrk. 1915—16 a. — 85.4 milj. mrk.

Kui Prantsusmaal igapäevane sõjariistade valmistamine 1914 a. augustil 100 oli, siis 1916 a. märtsil oli see 687. See näitab, et igapäevane valmistus kaskmiselt kaswab 7 korda. Loomulik on, et sellega kaswas ka ettevõtete puhaskasu. Kui siia juure arwata, et Schneideri ja Co wabrikud rõhuwas enamuses sõjariistu valmistasid, siis on loomulik, et ka puhaskasu selle ettevõtte aktsionääridele diwidentide näol läks.

Samuti walmistas ka Schneider ja Co. ühe neljandiku metall-sõjatarbaineid ja -riistu. Üldse oli sõjatööstuses ametis kuus ettevõtet.

Juba neist näitusest on küllalt, et aru saada, kelle õlgadel lasus sõja ras-

kus ja kes sõjast kasu said. Mikspärast aga kapitalistlik klass «demokraatia» ja «rahwaste õiguste» pärast ohwrid ei toonud, waid aina puhastkasu arwele wõttis ning diwidenti jagas?

See paneb tahes ehk tahtmata juurdlema, kas siis tõepoolest sõjapõhjuseks olid «demokraatia» ja «inimsugu»?

### **1914—18 aastate sõja põhjused.**

Ainult see, et kõikide riikide sõjapidamise põhjendused üks ja seesama oli ning et keegi ei tunnistanud end päälutungijaks, waid kõik rääkisid, et nad asuwad kaitse seisukohal, et nad kaitsewad oma riiki ja rahwast, — juba annab niipalju kahtlemiseks materiaali, et küsida tahad — «kui teie kaitse seisukorras asute ning üksteist häwitate, siis peab ju ometi olema ka pääletungija? Kes on siin pääletungija? Kes wiskas teid sõtta?

Kui selle küsimuse pääle wastust saada tahame, siis tuleb meil esiteks üht tõsiasja meeles pidada, et 1914—18 a. sõda peeti kapitalistlikus ühiskonnas imperialistlikus ajajärgus. Imperialism

juba iseenesest wastab küsimuse pääle. Imperialistlik ajajärk on sarnane ajajärk, kus kapitalistlikud rühmitused kartellide ning trustide näol terve ilma oma alla on wõtnud, kus kapitalism «mädanema» hakkab ning kus suurte kapitalistide trustide seljataga asuwad suurriigid ehk terve ilm trustide wahel ära jaotatud on ning kus tarwiline ümberjaotus ja seda ümberjaotust toimetawadki riikide trustid sõdade abil. Sõjad on imperialismi üks paratamata kaaslastest ja ilma sõjata ei ole ka imperialismi. Et imperialism olemas, tähendab, peab olema ka sõda. See on tõsiasi, mida tuleb arwesse wõtta, siis saame umbes sarnase pildi, et kapitalistlik arenemine läks kaubakapitaali ajajärgust tööstuskapitaali ajajärku; tööstuskapitaali ajajärk lõpeb umbes 70 aastatel 19. aastasajal; umbes 1873 a. kriisiga algab ülemineku ajajärk tööstuskapitalismist rahandu kapitalismile. Rahanduskapitalismi ajajärk on sarnane, kus walmistusettewõtetes ära kaob individualistlik juhtimine ning terwet kapitalistlikku majandust juhiwad üksi-

kud suured pangad, sündikaadid ja trustid. Siin ei ole enam isiku mõju walmistuses ning ei ole ka rahwuslist tunnusmärki, waid kapitalistide rahwuswahelised ühendused, kes terve ilma üle walitsewad ning kellede poliitika on imperialistlik poliitika. Aastasaja pöördel lõpeb ülemineku ajajärk ning 1903 aasta kriis awab kapitalistliku arenemise uue ajajärgu täies ulatuses ja see ajajärk on imperialismi ajajärk. Loomuline, et ka selle ajajärgu sõjad on imperialistlikud sõjad. Kui meil selge on ajajärk, millest jutt, ning küsimus seisab sõjas, siis loomuline, et siin ei wõi juttu olla kaitsest, demokraatiast ega kurnatute wabastamisest, waid siin wõib jutt olla ainult asumaade ja poolasumaade wõimkondade ümberjagamisest. Asumaades ning poolasumaades pidid kapitalistlikkude rühmituste huwid kokku pörkama, mis esile tõi imperialistliku sõja, nii häwitawa, nii raske, kui oli seda 1914—18 a. imperialistlik sõda.

Ilm oli juba ärajaotatud ja tarwis oli ümberjaotust.

# Ilma jaotus suurriikide keskel 1914 aastal:

	Asumaad		Metropool		Üldse	
	Ruut- klm.	Elanik- kude arw	Ruut- klm.	Elanik- kude arw	Ruutkilo- meetrit.	Elanikkude arw
	Miljonites		Miljonites		Miljonites	
Inglismaa . . . . .	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440,0
Wenemaa . . . . .	17,4	33,5	5,4	136,2	22,8	169,4
Prantsusmaa . . . . .	10,6	55,5	0,5	39,9	11,1	95,1
Saksamaa . . . . .	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Jaapan . . . . .	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,2
Ameerika-Ühisteigid . . . . .	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7
Teiste riikide asumaad . . . . .	9,9	45,5	—	—	9,9	45,3
Türgi, Hiinamaa ja Per- sia pool-asumaad . . . . .	—	—	—	—	14,5	361,2
Teised riigid ja maad . . . . .	—	—	—	—	28,0	289,9
Üldse . . . . .					133,4	687,0



Kes soovib enam täpikäälsemaid teateid ilma jagamise kohta, see leiab neid raamatust: Г. Зиновьев — «Война и кризис социализма», lhk. 163—173. Ka see ilmajaotuse tabel on wõetud säält (lhk. 172). Need arwud on sm. Lenini poolt kokku säetud, kuid lasewad siiski oletada, et nad küllalt täpikäälseid ei ole, sest et arwud on wõetud wiimastest rahwa ülelugemistest ning selle tagajärjel on arwud wähemad, kui tõepoollest peaks olema. Näituseks on Saksamaa metropoli rahwa arw wõetud wana lugemise järele 64,9 miljoni, kuid 1910 a. arw näitab, et oli 64.925.993 elanikku ning Gelfferich toob 1913 a. arwu 66 miljoni ja Saksamaa rahwa arwu kaswamine laseb oletada, et 1914 a. oli Saksamaal metropolis umbes 68 miljoni elanikku. Samuti on Saksa asumaade kohta teine teade olemas, mille järele on asumaa-des mitte 12,3 miljoni elanikku, waid 13.782.744. Kuid üldpildistamiseks on need arwud küllalt näitlikud. Arwud, ehk see tabel ainult kinnitab seda üldist seisukohta, et ilm 1914 a. suur-

riikide wahel jaotatud oli ning sõda wõis tekkida ainult ilma ümberjagamise pärast ja otstarbel. Kuidas ilma ümberjaotus tõi imperialistliku sõja juure, seda näeme ajaloo faktide najal, kuidas kapitalistlikkude rühmituste keskel ilm monopolistlikkudesse wõimkondadesse on jaotatud, seda näeme Ameerika (G. E. C.) ja Saksamaa (A. E. G.) elektri trustidest. Neid andmeid wõib waadelda: ЛЕНИН — «Имперализм» ehk J. Palwadre — «Esimene mai».

Et kapitaali rahwuswahelist iseloomu allakriipsutada ja näha, kuidas ta tungib vähem arenenud maadesse, siis toome kapitaalide paigutuse wäljamaadel:

Inglismaa kapitaali oli wäljamaal:

1893 a. —	72 miljardi fr.
1902 » —	62 » »
1914 » —	75—100 » »

Prant-usmaa kapitaali oli wäljamaal:

1890 a. —	20 miljardi fr.
1902 » —	27—37 » »
1914 » —	60 » »

Saksamaa kapitaali oli väljamaal:

1902 a. — 12,5 miljardi fr.

1914 » — 44 » »

Et meil imperialismi ajajärgus rahvuswaheliste kapitalistide rühmitustega tegemist on, selleks toon ühe Inglise sündikaadi Harwey United Steel Co., lkwideeritud 1912 a. Sellesse sündikaati kuulusid Inglise ettewõtetest Wickers Son and Maxim — 2,697 aktsiat, John Brown — 7.438 aktsiat ja teised. Prantsuse sõjaasjanduse ettewõtetest kaks, — Schneider — Cresot — 9.862 aktsiat, kaks Itaalia ettewõtet, — Terni — 8.000 aktsiat, kaks Saksa ettewõtet, — Krupp — 4.731 aktsiat. М. Павлович — «Импералистическая война» 1914—18 г. стр. 25. Suetsi kanaali puhastuse liikmeks enne sõda ja sõjaajal oli sakslane Ph. Heineken, kes ühtlasi oli ka Saksa «Nord Deutscher Lloyd'i» direktoriks. Et monopolistlikku seisukohta kinnitada, selleks astuwad ettewõtted ja ühisused trustide se, et trusti abil wastaseid surnuks lüüa. Nii kuulusid 1913 a.

ajalehtede teadete järele Inglismaa sõjariistade trusti wiis etfewõtet: Wickers, Armstrong, John Brown, Cammel-Lard ja Nobel. Arwan, et neist näitustest on küllalt, et ettekujutada omale imperialistliku ajajärgu walmistuse iseloomu, tema poliitikat ning üldist tendentsi. Näitusi wõib tuua liiga palju, neid on iga sammu pääl, terve elu on selleks näituseks ja tõenduseks. Tuleb ikka ja alati alla kriiputada, et ses ajajärgus kõige wähem «demokraatiast» ja «rahwast» juttu on, et terve majanduslik ja poliitiline tegewus keerleb kapitalistide rühmituste huwides.

1914—18 a. imperialistlik sõda oli kahe suurriikide ühenduse sünnitus: ühel pool Kesk-Euroopa Saksamaaga eesotsas ning teisel pool Inglismaa-Prantsusmaa-Wenemaa.

See katastroof ei kujunenud ühel hoobil, waid terwed aastakümned kulusid kogumiseks, jaotamiseks seni kuni kokkupõrge möödapääsemata nähtuseks muutus.

Mis kujutasid enesest suurriigid enne sõda? Ma toon ainult need riigid, mis sõjas pääosa etendasid. Võtame eestkätt tööstuse arenemise viimaste aastate jooksul enne sõda.

Malmiwalmistus oli  
kilotonnides.

	Saksa- maa.	Inglis- maa.	Prantsus- maa.
1900 a. . .	8.470	9.103	2.714
1905 » . .	10.814	9.762	3.077
1910 » . .	14.793	10.173	4.043
1912 » . .	17.853	9.100	4.872
1913 » . .	19.309	10.647	5.100
	Wene- maa.	A. Ühis- riigid.	
1900 a. . . .	2.709	14.010	
1905 » . . .	2.733	23.361	
1910 » . . .	3.040	27.742	
1912 » . . .	3.588	30.203	
1913 » . . .	—	31.214	

Raua- ja malmiwalmistus protsendiliselt ilma- ja malmiwalmistuses.

	Saksa- maa.	Inglis- maa.	Prantsus- maa.
1900 a. . .	20,2 %	21,7 %	6,5 %
1910 » . .	22,4 »	15,4 »	6,1 »
1912 » . .	24,8 »	12,6 »	6,8 »

	Wene- maa.	A. Ühis- riigid.
1900 a. . . .	6,4 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	33,4 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>
1910 » . . .	4,6 »	42,0 »
1912 » . . .	5,0 »	41,0 »

T e r a s e w a l m i s t u s (tuhanded meetertonnides).

	Saksa- maa.	Inglis- maa.	Prantsus- maa.
1902 a. . . .	7.422	4.009	1.568
1912 » . . .	17.302	6.903	4.404

K i w i s ö e s a a k (tuhanded meetertonnides).

	Saksa- maa.	Inglis- maa.	Prantsus- maa.
1902 a. . . .	150.600	230.739	29.365
1912 » . . .	255.710	264.670	40.560

K i w i s ö e t a r w i d u s e k a s w  
p r o t s e n t i d e s 1885—1912 a.

Inglismaal kaswas 8,0<sup>0</sup>/<sub>0</sub>.

Prantsusmaal kaswas 89,9<sup>0</sup>/<sub>0</sub>.

Saksamaal kaswas 173,2<sup>0</sup>/<sub>0</sub>.

Need andmed näitavad, et Saksamaa tööstus imperialistlikus ajajärgus teeb hiigla edusamme ning jätab warju en-

dise kõige tugewama suurtoöstusliku maa — Inglismaa. Saksamaa asub Euroopas esimesele kohale, kui industriaal maa.

Kui wõtta 1913 a. arwud, siis näeme, et Saksamaa rauasaak on 35,94 milj. tonni, Inglismaal — 16,25 m. t. Malmi walmistus Saksamaal 19,3 milj. tonni, Inglismaal — 10,64 milj. tonni. Terase walmistus Saksamaal 17,30 milj. t., Inglismaal — 7,01 milj. t. Wase tarwitus Saksamaal 259,3 kilotonni, Inglismaal 144,7. Tina tarwitus Saksamaal 223,5, Inglismaal 191,4. Tsingi tarwitus Saksamaal 221,3, Inglismaa 194,6. Saksamaa, kui tööstusliku ja kõrge kapitalistliku maa mõju tundub suuresti ilmatural, ta konkureerib wõimsalt Inglismaaga. Kui wõtta ainult raua wäljawedu tuhandetes tonnides 1911—13 aastatel Saksamaal, siis näeme, et weeti wälja muude hulgas:

Inglismaale — 1.075,  
Prantsusmaale — 211,  
Wenemaale — 136,  
Inglise Indiasse — 150 jne.

Ilma kaubanduses protsendiliselt wõt-  
sid o-a:

	1904— 06 a.	1909— 11 a.
Ameer. Ühisriigid .	9,5 0/0	9,3 0/0
Inglismaa . . . .	16,9 »	16,6 »
Saksamaa . . . .	11,7 »	11,9 »
Prantsusmaa . . .	8,5 »	9,5 »

Wedasid sisse oma asumaadest üldi-  
sest sisseweost:

	1907 a.	1909 a.
Saksamaa . . . .	0,25 0/0	0,34 0/0
Prantsusmaa . . .	9,80 »	10,74 »
Inglismaa . . . .	24,23 »	23,25 »

Müüsid oma asumaadele:

	1907 a.	1909 a.
Saksamaa . . . .	0,54 0/0	0,62 0/0
Prantsusmaa . . .	12,25 »	12,42 »
Inglismaa . . . .	32,24 »	33,64 »

Inglismaa üldine väljavedu 1910 a.  
oli 421 milj. naelsterl., millest läks  
väljamaale 65,4% ja asumaadesse  
34,6%.

Inglise kapitaal oli paigutatud milj.  
naelsterlingites:



	Metro- poli.	Asumaa- desse.	Teistesse maadesse.
1903 a. . .	44,9	50,8	12,8
1908 a. . .	50,0	58,7	83,5
1912 a. . .	45,3	72,6	92,8

Inglise kapitaali oli 1911 aastal kõige rohkem paigutatud asumaadesse, iseäranis Indiasse — 1.554.078.000 naelsterlingi. Need andmed näitavad, et Inglismaa tugewamaks wõistlejaks oli tõusnud Saksamaale, ning teiseks, et Inglismaa suuresti oleneb asumaadest ja pääraskus asumaade hulgast langeb India pääle. Inglismaa kohta toodakse weel teateid, et ta enne sõda paigutas kapitaali eestkätt Kanaadasse, siis Austraaliasse, Lõuna-Aafrikasse, Indiasse jne.

Kui Inglismaa ja Sakamaa kahekümnenandal aastasajal konkureerisid, kui kõrgesti suurtööstuse maad, ning Saksamaal iseäranis kiire arenemise käik oli, mis Inglismaad kippus taha jätma, siis Prantsusmaale oli omane enam wäikekodanliku maa eloom, kus suurtööstus ei mänginud esimest osa, waid Prantsusmaa konkureeris

pääasjalikult kui paukade maa, kus rahanduskapitaal, raha väljaveoga tur-  
gusid oma alla võitis.

Prantsusmaa kapitaali väljavedu arwatakse 60 miljardi frangi pääle, millest oli wiierendik osa Wenemaal. Bernhard Harms, — Volkswirtschaft und Weltwirtschaft — toob 1912 a. Prantsuse kapitaali paigutustest umbes järgmise pildi:

Miljard franki.

Wenemaale oli paigutatud . . . . .	9 — 10
Türgi, Serbia, Bulgaariasse . . . . .	4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
Rumeeniasse ja Greekamaale . . . . .	3—4
Egüptusesse ja Suetsi . . . . .	3—4
Hispaaniasse ja Portugaa- liasse . . . . .	3 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
Argentiiniasse, Brasiiliasse ja Mexikosse . . . . .	2 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> —3
Tunise ja teistesse asumaa- desse . . . . .	2—3
Aus ria-Ungarisse . . . . .	2
Hiina ja Jaapani. . . . .	1
Itaaliasse . . . . .	1—1 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
Kanaadasse ja Ameerika Ühisriikidesse . . . . .	<sup>1</sup> / <sub>2</sub> —1
Teistesse maadesse alla 1 miljardi.	

Üldse oli paigutatud kapitaali väljamaale 30—35<sup>1</sup>/<sub>2</sub> miljardi fr. Kapitaa-  
lide väljaveost kasu suuruse iseloo-  
mustuseks toome järgmised andmed  
Inglismaa kohta, kes kapitaali välja-  
veost sai kasu:

1899 a. — 90 — 100 milj. naelstr.

1909 a. — 140 » »

1915 a. — 200 » »

Prantsusmaa väljaveo kapitaal on  
üks kümnendik osa rahwawarandusest  
ning annab iga aasta 2 kuni 2 ja pool  
miljardi franki sissetulekut, mis üks  
wiiendik ehk koguni üks neljandik  
üldsissetulekust välja teeb.

Teiste sõnadega — Prantsusmaa sees-  
mine warandus annab 2<sup>2</sup>/<sub>3</sub> kuni 4<sup>4</sup>/<sub>6</sub>%,  
kuna kapitaal väljamaal 4—5%.

Nendest andmetest on näha, kui suure  
tähtsusega on suurriikidele asumaad ja  
mõjukonnad. Ühtlasi nägime ka kui-  
das tööstuslik tõus üksiku riigi seisu-  
koha wõistluses ära määrab. Et aga  
terwe i'm juba suurriikide wabel ära  
jaotatud oli, mõjukondade laiendamine  
aga suurriikide eluküsimus, siis seisis  
loomuliselt päewakorras ilma ümber-

jagamine ning seda ümberjagamist võis toimetada ainult jõu abil imperialistliku sõja kaudu. Imperialistlik sõda oli möödapääsematu. Kuidas ja missugustel otsekohestel põhjustel sõda algas, seda vaatleme edaspidi. Pean juba praegu tähendama, et riikide koalitsioonid ka diplomaatlikus läbikäimises ümberjagamist toimetavad, kuid et suurriigid koondusid 1914 a. eelkahte suuremasse liitu, siis aga ümberjagamine ühe koalitsiooni poolt tähendas sõja kuulutust teisele liidule. Kui Inglismaa ja Prantsusmaa lubasid Itaaliale Türgimaa osa — Tripoli, pidi see välja kutsuma ilmasõja, kuid 1911 a. Itaalia-Türgi sõda Tripoli pärast jäi tulemata ainult seepärast, et Saksamaa omas edaspidises poliitikas pidas Itaaliat oma liitlaseks. Kuid sõda Tripoli pärast 1911 aastal oli juba 1914—18 a. sõja eelmäng ja 1912 a. Balkani sõda oli suure sõja sissejuhatusega anti juba märku, et kaardi pääl seisab Ida küsimus, et sõja põhjuseks peab olema Idamaade ümberjagamine.

Arusaamatuks wõib jääda ainult küsimus, et kuidas wõis tekkida Inglis-Prantsus-Wene liit, kui Wenemaa ja Inglismaa Ida huwid lahku läksid ja sõjad asumaade pärast kestsid? Samuti, kuidas wõisid Inglismaa ja Saksamaa wastasteks saada, kui nad XIX aastasajal ühiselt töötasid, kus Inglismaa tihtigi Saksamaad toetas.

Et neid küsimusi selgitada, on tarwis mõni pilk, olgugi lühildane, wisata nende riikide wahekordade arenemise pääle, ning katsuda selgeks teha, kuhu kaldus wastolude raskus wõistluses. Inglismaa ja Saksamaa pidid oma olemise waekausile wiskama. Kui waadelda Englise ja Prantsuse wahekordi, siis peab tahes ehk tahtmata allakriiputama, et nende kahe suure riigi wahekord imperialistlikus poliitikas oli 1882 aastast kuni 1901 aastani täieliselt waenuline. Selle ajajärgu poliitika Prantsusmaal seisis selles, et sõjaliste ekspeditsioonide abil omada Aafrikas ja Aasias asumaid, mis oleks häädeks turgudeks Prantsuse kaubawahetusele ning pääasjalikult kohtades,

kus Prantsuse rahanduskakitaal leiaks mahutust. Aafrika ja Aasia olid juba teatawal määral Inglismaa käes. Kui siin tähendada Prantsuse aktiivse sõjalise poliitika pääle asumaade omandamises, siis ajas samasugust aktiivset poliitikat ka Inglismaa. Ainult Saksamaa, kes 1884 aastal asus asumaade poliitika teele, tarwitas majanduslikku allaheitmise süsteemi. Saksamaa katsus majandusliku jõuga siduda asumaid oma külge, mis ka teatawal määral õnnestas, sest Saksamaa elas üle tol korral kiiret arenemise käiku ja ta oli wõimsaks wõistlejaks majanduse ilmas. Poliitiliselt-sõjaliselt walmistas Saksamaa ainult suurte löökide wastu, mis tulewikus möödapääsematud. Seks otstarbeks pandi suurt rõhku laewastiku suurendamise, sõjariistade walmistuse pääle Kruppi wabrikutes jne. See oli Saksamaa kohta ettewalmistaw ajajärk. Saksamaa ei tundunud tol korral ilmariigile Inglismaale sarnase konkurendina, kui Prantsusmaa oma aktiivse poliitikaga. Aafrikas puutusid kokku ainult kaks aktiivset

poliitikat — Inglismaa ja Prantsusmaa oma. Saksamaa, kellel olid wanad tülid Prantsusmaaga metropolis Elsass-Lothringeni ja Rheini maakonna pärast, juhtis oma poliitikat sarnaselt, et omad käed Euroopas wabad hoida ja ühtlasi ka Inglismaaga hääs wahekorras olla, seni kui ta pole weel jõuline Inglismaaga jõudu katsuma. Saksamaa toetas diplomaatlikult Prantsusmaa asumaade poliitikat ja katsus seda nii juhtida, et see wiiks Prantsusmaa Inglismaaga waenulisse wahekorda. Sarnane Saksamaa poliitika õnnestas esialgul teatawal määral. Prantsusmaa esimene tähelpanu oli juhitud Tunise. Prantsusmaal läks korda 12. mail 1881 a. Tunise walitsusega teha lepingu, mis Inglismaa ja Itaalia seisukohtadele ei wastanud. Prantsusmaa üliwõim Tunises pidi loomulisel teel laienema Egüptuse pääle ja seega Inglismaa asumaade poliitilise sihtjoone wastu. Inglismaa alaline püüd oli siduda asumaid ühiseks imperialistliku riigi osaks, ühendada kindla sidemega Aafrika asumaid Aasia asumaadega.

Et Aafrikat ühendada Mesopotaamia kaudu kõige suurema Inglise asumaaga — Indiaga, kus üle 200 miljoni elaniku — oli tarwis Egüptust. Selleks oli tarwis Aafrika lõuna osast Kapstadist ehitada raudteeliin läbi Egüptuse—Kairi, üle Mesopotaamia — Indiasse — Kalkutasse. Siin oli nõndanimetatud kolm K-d. Et Prantsusmaa Inglismaale kardetaw oli, wõime weel sellest näha, et Napoleon III ajal Kairis ja Niiluse madalikus 20.000 prantslast oli, ning kauplus Aleksandria ja Marseille wahel oli kogusummas mitu miljoni franki. Selle juure seltsis weel Prantsusmaa tegewus Suetsi kanaalis, mis oli kaewatud Prantsuse inseneri juhatusel ja Prantsuse kapitaali algatusel ning awati 1869 a. 17. nowembril. Lord Derby tähendes kanaali suhtes järgmiselt: «Meie teeme kõik meist olenewa, et mitte wõimaldada teiste kättesse ettewõtte minukut, millest olenewad meie päähuwid». 1882 a. kirjutas Gladston: «Ma arwan, et sel päewal, kui Inglismaa waldab Egüptuse, Inglis-Prantsuse sõbralik wahekord



kaob kauaks...» Need sõnad olid täiesti õiged ja Inglis-Prantsuse wae-nuline wahekord kestis kuni 1901 aastani. Tunise ja Egüptuse küsimustele tulid juure Sudani, Senegali, Kongo, Abessiinia ja teised küsimused. Suureks Prantsuse wastaseks Aafrikas oli Inglise «National African Company», mis 1885 a. muutis oma nimetuse «Royal Niger Company».

Tunise küsimuses jõuti enam vähem kokkuleppele. 18. septembril 1897 a. lepingu järele wõis Inglise-maa puuwilla saaduste pääle tollimaksu määrata mitte üle 5 prots. See leping pidi maksew olema kuni 1. jaanuarini 1912 a. Kuid wõitlus nende kahe riigi wahel ei lõppenud, ta kestis edasi Aafrikas, Madagaskaris, Aasias jne. Indo-Hiina poolsaar sünnitas neile mõlemile pääwalu. Ainult 3. aprilli 1901 a. leping oli rahulise tee leidmine konfliktide lahendamiseks, mille järele arusaamatusi pidi selgitama wahekohus. Sellele lepingule järgnes 14. oktoobri 1902 a. ja 8. aprilli 1904 a. lepingud. Nii sai

Inglise-Prantsuse sõbralikkus kindlama aluse 1904 aastal.

Et Egüptuses Inglise käed wabaks saaks, juhtis Inglise walitsus Prantsusmaa tähelpanu Marokko pääle, see oli Inglismaa poolt waenuline samm Saksamaa wastu.

Tönnies — «Englisch Welt politik in englischer Beleuchtung» teeb Inglis-Prantsuse ühest 1904 a. lepingust järgmise kokkuwõtte: «Meie (Inglismaa) saame Egüptuse, teie (Prantsusmaa) pange käsi Marokko pääle. Kui Saksamaa tahab Marokkos oma huwisid kaitseda, kaitseb Inglismaa teid (Prantsusmaad)».

See oli täieline wäljakutse Saksamaale ja meie teame, et Saksamaa ja Prantsusmaa wahel Marokko pärast pidi sõda tekkima 1905 ja 1908 aastal. Saksamaa ja Prantsusmaa istusid püssirohu tündrite otsas, mis iga silmapilk wõisid plahwatada.

Prantsusmaa seljataga seisid Inglismaa ja Wenemaa, Saksamaa seljataga Austria ja Itaalia. Saksamaa ja Wenemaa wahekord oli waenuline pääasja-

likult Balkanite pärast ning Türgimaa suhtes, kuhu Saksamaa oma mõju maksma panna tahtis. Austria ja Wene-maa olid wanad waenlased Balkani küsimuses ja selle tagajärjel sõlmiti juba 7. oktoobril 1879 aastal kaksik-leping Saksamaa ja Austria wahel. Prantsusmaa Tunise wõtmise lükkas ka Itaalia Prantsusmaast ja Inglismaast eemale, sest et Itaalia tahtis Tunise omale, mida ka Saksamaa talle lubas. Kolmikliit — Saksa-Austria ja Itaalia loodi ametlikult 20. mail 1882 aastal. 1911 a. Itaalia ja Prantsusmaa wahelkord paranes, kui Prantsusmaa märku andis Italiale: «Teile Triipoli ja meile Marokko».

Kuidas tekkis Wene-Prantsus-Ingliise liit? Ajalugu annab palju materjali, kust wõime leida, et Inglismaa oli suur Wenemaa wastane. Esiteks Wenemaa poliitika ja edasitungimine Ke-k-Aasias pani Ingliise India löögi alla, teiseks Wenemaa kawatsus ühendada Peterburi-Persia lahte — oleks Ingliise tee Aafrikast Aasiasse läbilõige ning kolmandaks Wenemaa eluline

soow Türgimaa suhtes Bosfori ja Dardanellide omandamine. Inglismaale oli tähtis nõrk Türgimaa, aga mitte tugew Wenemaa Aasia teel. See pärast ka Krimmi sõda 1855 aastal. Dardanellide jähtsust Wenemaale wõime järeltada järgmistest andmetest:

Wenemaa 1913 aasta wäljawedu ja sissewedu.

	Wäljawedu		Sissewedu	
	Tuhanda- tes ton- nides.	Milj. fr.	Tuhanda- tes ton- nides.	Milj. fr.
Musta- ja Aasowi mere kaudu . . .	11.086	1.286	921	247
Baltimere kaudu.	5.857	1.227	7.515	1.299
Kaspiamere »	143	77	123	67
Walgemere »	1.506	97	128	15
Waikse okeani kaudu . . . . .	61	12	351	183
Mereteedel . . .	18.653	2.699	9.038	1.811
Mannermaa . . .	5.581	1.355	6.316	1.853
Üldsummas . . .	24.234	4.054	15.354	3.664

## Wilja wälja wedu tuhandates tonnides:

	Baltinere kaudu.	Mustam. kaudu.	Asowim. kaudu.
1896—1900 a. . .	1.520	2.910	1.647
1906—1910 a. . .	1.051	4.691	2.825

Mustamere kaudu raua wäljawedu 1912 a. ulatas 665.000 tonni pääle, raudtee roobaste — 1913 a. — 7.900 tonni, naftaainete — 711.864 tonni.

(Max Hoščiller — «L'Europe devant Constantinople»).

Nii näeme, et Wenemaa ja Inglismaa lahkuminekul olid tõsiselt põhjendatud ja nende liit wõis sündida ainult weel tugewamate põhjenduste abil, mis muidugi leidusid.

Esialgul tekkis liit Wenemaa ja Prantsusmaa wahel järgmistel põhjustel: I. Prantsusmaa liitus Wenemaaga: 1) Saksamaa ja Prantsusmaa wahelise waenu pärast 1871 a. sõjas ning 2) waen Inglismaa ja Prantsusmaa wahel; II. Wenemaa liitus Prantsusmaaga:

1) Inglismaa ja Wenemaa wahelise wõistluse ja 2) Wenemaa ja Austria wahelise wõistluse pärast Balkanitel.

Würst Trubetskoi kirjutas: «Liit Wenemaaga oli Prantsusmaale soowitaw, et sõja korral Saksamaaga mitte üksinda jääda... Samuti tähtis on liit Wenemaale, sest see wabastab Wenemaa Berliini mõjust».

Selle järele muutus Wenemaa ka kõige suuremaks Prantsusmaa wõlgnikuks.]

Inglismaa wõis Prantsus-Wene liitu astuda ainult selle järele, kui Prantsusmaa oli teatawal määral nõrgestatud ja Wenemaale Inglismaa tõukel Jaapani poolt 1904—05 a. peksa antud ning Jaapani-Inglismaa waheline leping tehtud 1905 a., mille järele Jaapan kohustas ennast sõja korral Inglise-India kaitseks wälja astuda. Nüüd astubki Inglismaa, kui tagewam pool 1907 aastal Wenemaaga lepingusse ja seega on uus liit Inglis-Prantsus-Wenemaa wahel tekkinud.

## Ilm oli jaotatud:

### Inglismaal oli:

Aasias . . .	8.127.487	elan. orja.
Aafrikas. . .	37.720.616	» »
Ameerikas . .	8.365.643	» »
Indias. . . .	244.270.000	» »
Egüptuses . .	11.189.978	» »
Austraalias .	6.490.293	» »
Üldiselt . . .	318.391.404	» »

### Prantsusmaal oli:

Aafrikas. . .	12.261.605	» »
Algiris, Tuni- ses, Mada- gaskaris . .	13.719.749	» »
Aasias . . .	14.762.067	» »
Ameerikas . .	446.615	» »
Austraalias .	81.057	» »
Üldiselt . . .	41.600.000	» »

Siia tuleb Marokko juure arvata.

### Saksamaal oli:

Ida Aafrikas, Kamerunis, Taga - ja Lääne-Lõu- na Aafrikas.	12.946.303	elan. orja.
--	------------	-------------

Samoas, Arhi- pelagis, Uues Gwineis j. t.	641.971 elan. orja.
Hiinas Kiao- Tshaos . .	194.470 » »

Wenemaa ja Inglise mõjukonnad 31. aug. 1907 aasta lepingu järele olid:

Persias — Põhja osa — Wenemaa'le,  
Lõuna osa — Inglismaa'le, Kesk-Persia  
— erapooletu.

Afganistaan — läheb Inglismaale.

Tiibet — jääb ametlikult Hiina mõ-  
jukonda.

Türgimaa — küsimus jäi salajaseks.

Nii oli tekkinud kaks suurt imperia-  
listliku trusti: ühe trusti eesotsas Ing-  
lismaa ja teise eesotsas Saksamaa.

Inglise lord Rosbery tähendas juba  
1896 a. kõnes: Meid ähwardab hirmus  
waenlane, kes meid surub sarnaselt,  
kui mere lained kindlustamata liiwa  
randa. Ma räägin Saksamaast. Suur  
Briti kaubandus väheneb ja mis meie  
kaotame kaubanduses, omandab pääas-  
jalikult Saksamaa».



Inglismaa katsus juba 1887 a. Saksamaa kaupasid boikoteerida, nendele silti kleepides: «made in Germany» — «walmistatud Saksamaal». Saksamaa selle vastu kuulutas — «Weltwirtschaftkrieg». Loosung: «Ilmariik — ilmaturg». Et seda loosungit läbi wiia, oli tarwis jõudu ja see pidi olema sõjariistus jõud ning läbiwiiaks imperialistlik sõda. 1897—98 aastal astub Saksamaa esimese otsustawa sammu, wõtab vastu programmi suure sõjalaewastiku ehitamiseks. Sellest ajast algas palawikuline sõjariistu säädmine maal ja merel. Saksa laewastik tungib igale poole, laiali wiies oma kaupu, konkureerib igas maanurgas Inglismaaga. Inglismaa merewalitsus nõuab 1901—02 aastal praktiliste sammude tarwitusele wõtmist Saksamaa vastu. 1903 a. otsustab Inglise walitsus Põhjameres ehitada laewasadamat «Firth of Forth» Saksamaa laewastiku vastu. Euroopa riikidel algab kibe sõja vastu walmistamine. Ida küsimus on pandud tegelikult päewakorda. Türgi-maa nahk toodakse turule, selle nahk

jaotatakse küliaside taga. Inglismaa püüab Messopotaamiat ja Araabiat side- lüliks Aafrika ja Aasia wahel, Prantsusmaa — Siiriat, Wenemaa — Konstantinoopoli jne. jne. Saksamaa suurendab oma mõju Balkanitel ning wõt- tab sõjawäe korralduse Türgis oma kätte. Prantsusmaa mahutab Türgi- maale raha jne. Et täielist wõi- tlust wäljapidaja Inglise wõimkonda Aasias nõelata — on Saksamaale tarwis kind- lat sidet Türgimaaga. Juba 1899 a. antakse «Deutshes Bank» — Saksa pan- gale, raudtee ehituse kontsessioon. Päewakorras oli kolm B-d. Raudtee- liin Berliin-Bisantium- (Konstantinoop- ol) Bagdad. See ühendus Saksamaa põhjäärest — idasse: Hamburg-Ber- liin-Stambul-Skutari-Bagdad. See tä- hendaks Balkani poolsaare, Türgimaa ja Persia täielist waldamist ning hoobi- andmist Inglise Indiale. <sup>in</sup> <sub>in</sub>

«L'Asie Française» augusti 1913 aasta nummer kirjutas: «Türgi Ar- meenias on raudtee ehituse kontses- siooni saamine õige kasulik meie (Prant- susmaa) metalltööstusele ja raudtee

ehitajatele... Siin on jutt roobastest, mis hirmus kalliks maksuma läheb, sest ehitada tuleb mägisel maal, kohati läheb ühe kilomeetri tee ehitus maksuma 800.000 franki...»

Türgimaale anti 800 miljoniline laen, kirjutati Türgimaa ja Prantsusmaa vahelisele 800 miljonilise (frankides) laenu realiseerimise lapingule alla.

Niisugune palawlikuline oli ettewalmistus suu e konflikti eel. Sõla, see oli kõigil keele pääl, sellest räägiti ja kirjutati awalikult.

S a k s a m a a — tahtis sõja läbi saada ühendused Lõuna-Lääne ja Ida-Aafrika, Marokko, Mesopotaamia, Wäike-Aasiaga ning olla täieliseks peremeheks Türgimaal.

P r a n t s u s m a a — tahtis saada Süüria, osa Wäike-Aasiast, Saksa asumaad Aafrikas, Elsass-Lothringeni ja Rheini maakonda, et muutuda suur-tööstuslikuks riigiks.

I n g l i s m a a — tahtis Aafrikat muuta Inglismaa osaks, omada Wäike-

Aasia, Mesopo'aamia, Araabia, Persia, Afganistaani ja seega luua Aafrika-Aasia-Suur-Briti wõitmata suurriiki.

W e n e m a a — tahtis mõju Balkanitel, tahtis omale Konstantinoopoli, merekitsused, Wäike-Aasia, Persia, Mongoolia, Galiitsia jne.

A u s t r i a — tahtis wäljapääsu Adriaatika merele, Serbiat ja kindlustada olukorda Balkanitel.

I t a a l i a — tahtis laiendada Aafrika asumaid ja osa Wäike-Aasiast, Trentiino, Triest, Istria, Dalmaatsia, Albaania ja mõned sadamad Adriaatikas.

B e l g i a — wäljawaated olid Aafrikas.

Kõik oli Euroopas sõjajalal. Walmistushoogtöö oli käimas. Inglismaa merewäe walitsus tegi walitsusele ettepaneku juba 1906 aastal ärahäwitada Saksa laewastikku ning wõttis isegi selleks sammud tarwitusele. Kui 1906 aastal Saksa laewastik pidas manööv-

rid Saksa-Põhjameres, tõmbas Englise merewäe walitsus Atlandi laewastiku kohale, et ootamata manöövreesija Saksa laewastiku kallale tungida ning põhja lasta. Englise walitsus seda küsimust arutades lükkas ettepaneku tagasi, olgagi et merewäe walitsus lubas seda oma süüks wõtta kogu ilma ees, kuid seejä oleks Saksamaa wõitlus mõneks ajaks purustatud. Merewäe walitsuse arwamise järel oleks Saksamaa jõud ajutiselt häwitatud olnud ning Sakamaa oleks lihtsalt siunanud Englise ametnikke ja sellega oleks ehk lõppenud.

1914 aastaks ei olnud Inglismaa veel sõjawalmis ning Saksamaa katsus teda sõjast eemale hoida, ühte kui teist lubadust andes. Läbirääkimisi peeti küll, kuid Inglismaa teadis, et kui mitte praegu, siis warsti wiib Saksamaa wõitluses Inglismaa teisejärgu seisukohale ning Inglismaa ei saa Saksamaa vastu. Neist läbirääkimistest ei tulnud midagi wälja. Prantsusmaa ei olnud Inglismaale kardetaw. Prantsusmaal oli sõjawäe reorganiseerimine

käsil, samuti oli lohakuses Wenemaa. Saksamaal olid tarwitada paremad sõjariistad ning wiiwitamine oleks Saksamaa wõrdlewalt wastastega nõrgmeks teinud. Ning Saksamaa kapitalistlik-imperialistlik trust algas Austria-Serbia eelmängu järele Sarajewos 1914 aastal snurt ilmaõda. Saksamaa lootis kiirel käigul purastada Prantsusmaad ning seni, kuni kogub Wenemaa, on Saksa sõjawägi Lääne liini-t waba ja annaks hoobi Wenemaale. Sarnaselt oleks kuu wältel Saksamaa muutunud Euroopa peremeheks ja lõppude-lõpuks oleks «räägitud» Inglismaaga.

## **II. Internatsionaal ja 1914—18 a. sõda.**

Imperialistlikkude trustide wahel algas ametlikult ilmasõda 28. juulil 1914 a., päewal, kui Austria kuulutas Serbiale sõja. Äge wõitluse oli seega alganud. Meil ei ole siiski küsimus selge, kui meie jääksime ainult nende andmete juure, mis meil olemas walitsewa kapitalistliku klassi kohta, sest

meie teame, et ühiskond on klassiline ning ühiskonnas on alati walitsemas klassiwõitlus. Kui rääkida trustide wahelisest sõjast, siis on tarwis arwesse wõtta mitte ükski kapitalistlikku klassi, waid ka teist poolt, s. o. tööliste klassi. Meil on tarwis teada, kas kapitalistlik klass tööpoolest nii tugew oli, et teiste ühiskondlikkude jõududega rehkendada tarwis ei olnud, ehk oli see sõda siiski natsionaal-rahwuste sõda, millest huwitatud oli ka tööliklass? Neid küsimusi tuleb meil selgitada. Meil tuleb selgusele jõuda tööliklassi jõust, tema rahwuswahelisest iseloomust ning sei sukohast sõjaküsimuses. Ühiskondlikus arenemises wõib olla ei olegi tööliste klassil mingisugust osa? Wõib olla tuleb tööliklassil alati kapitalistliku klassi nõudeid täita, ka tol korral, kui see tööliste elu maksaks? Need on meile tähtsad ühiskondliku arenemise ja klassiwõitluse küsimused.

Wana klassikaline lause ütleb: «Mitte omast jõust ei ole meie tugewad, waid teiste nõrkusest».

Kas siis tööliklass 1914 aastal

täielikult nii nõrk oli, et oma seisukohta awaldada ei suutnud, ehk olid töölised kaubitsemisest huwitatud? Sõja iseloom ja siht pidi töölistel selge olema. Inglise 1909 aasta kuukiri «The United Service Institution» kirjutas awalikult: «Meie ei hakka sõda sentimentaalsetel põhjustel (demokraatia, wabadus jne. ei ole tähtis — J. P.). Ma kahtlen, et meie seda teeks üksainuski kord. Sõda on kaubanduse konfliktide produkt; sõja eesmärk on — wastasele sõjariistade abil kraesse määrada need majanduslikud tingimused, mida meie kaubanduslikkudes huwides tarwilikuks peame. «Enam awalikum olla on peaaegu wõimata. Küsimus pidi selge olema. Et töölisklassi jõu nõrkuse kohta selgusele jõuda, on tarwis wadelda klassijõudusid suurriikides sõja eel. Selleks wõime wõtta arwustiku, mis pillikult selle küsimuse pääle wastab.



# Rahwa klassiline koosseis.

(Arwud tuhandates).

M a a d.	Üldine arw, kes ühes ame- riharus tege- wad.	Proletaarlasi.	Poolprole- taarlasi.	Walitsewa klassi liikmed omanikud ja ettew. juh.
Jnglismaa. . . . .	18.400	16.010	560	1.830
Jirimaa . . . . .	4.350	3.720	260	370
Saksamaa. . . . .	33.900	26.000	3.500	4.400
Prantsusmaa . . . .	20.900	10.700	3.900	6.300
Itaalia. . . . .	20.000	14.000	2.500	3.500
Tshehi-Slowakia. .	6.900	4.000	900	1.000
Bulgaaria. . . . .	2.500	1.000	260	640
Austria . . . . .	3.900	2.500	156	450
Ameerika Ühis- riigid ühes Jaa- paniga . . . . .	42.000	27.000	6.500	8.000

Proletaarlaste hulka on pääle töö-  
liste arwatud ka koduteenijad ja 75  
prots. tööstusharu teenijaid. Poolpro-  
letaarlaste hulka kuuluvad: Kes- ja  
Lääne-Euroopa talupoeg, kellel maad  
alla 5 hektari, Ameerika ja Ida-Eu-  
roopa talupoeg, kellel maad alla 10  
hektari, 25 prots. teenijaid ja 25 prots.  
wabaametnikke.

See tabel näitab, et proletaarlaste

jõud kõigis riikides üle käib niihästi üksikult wõttes kodanliku klassi ehk ühendatult wäikekodanlusega ehk poolproletaarlastega. Poolproletaarlased, kui teataw osa majanduslikult tähtsad talupojad, etendawad klassiwõitluses loomuliselt suurt osa, mitte kui iseseisew jõud, waid kui kodanliku ehk töölisklassi liitlane. Seda ei olnud aga töölisklassi juhtiwate organisatsioonide poolt loomulikult arwele wõetud. Tööliste parteide tegelased unustasid talupojad ära. Nad unustasid ses küsimuses Marxi ja Engelsi õpetuse ning ei tunnud Wene enamlaste ning sm. Lenini seisukohta ses küsimuses, olgugi, et Marx, Engels ja Lenin otsekoheselt õpetasid, et *kui tööliste partei tahab wõita, siis peab ta enne linnast maale minema ning kehwa talupoega enesega kaasa tõmbama*.

Waatamata selle «lohakuse» pääle olid töölised arwuliselt tugewamad.

Et proletaarlaste rewolutsioonilikkust arwele wõtta, toome weel tabeli tööliste koosseisust töö alade järele protsendiliselt.

	Inglismaa	Saksamaa	Prantsus- maa	Wenemaa	Austria	Itaalia	P.-A. Ühisriik
Tööstus ja mäeasjandus .	46,9	40,0	35,7	17,8	24,2	24,4	31,3
Põllu-, metsa- ja kalaas- jandus . . . . .	8,6	35,1	41,2	58,8	56,8	59,4	33,2
Kaubandus ja side . . . . .	25,9	12,4	9,7	7,1	8,8	7,4	23,2
Sõjawägi ja laewastik . .	1,2	2,4	3,4	3,5	1,6	1,4	0,2
Wabaamet ning teaduslik.	15,7	3,9	5,7	8,6	3,6	3,9	5,1
Koduteenijad . . . . .	8,7	4,5	4,3	5,2	3,2	2,9	4,2
Muud töölised . . . . .	3,0	1,7	—	4,0	1,8	0,6	3,0

Kui seda tabelit waadelda, siis näeme, et Inglismaal ning Saksamaal enam rewolutsioonilisem osa tööliste hulgast oli enamuses, wõrreldes teiste aladega. Samuti oli kaunis suur protsent Prantsusmaal, Austrias, Itaalias ja Ameerika Ühisriikides. Enam rewolutsioonilisemaks osaks tööli-klassis tuleb arwata töölisi industriaal- ja mäetööstuses.

Rewolutsioonilist seisukohta walgustab weel linna ja maa elanikkude protsendiline koosseis üldrahwa arwust.

	Linna- rahwa %.	Maa- rahwa %,
Inglismaal . . .	78,0%	22,0%
Saksamaal . . .	58,0%	42,0%
Ameerika-Ühis- riikides. . . .	41,5%	58,5%
Prantsusmaal. .	41,2%	58,8%
Wenemaal . . .	15,0%	85,0%

Massilisi arwusid tarwitades wõib ütelda, et proletariaat oli küllalt tugew oma sõna sõja kohta üttelema. Wõib olla tegi ta ehk seda, sest sõda olenes nende andmete põhjal pääasja-

likult tööliste seisukohast sõja küsimuses. Kuid meil on üks tõsiasi teada, et organiseerimata mass ei kujuta enesest jõudu, seda õpetas Marx ning seda tõendasid ka pärastised rewolutsioonilised marksistid ja iseäranis Lenin. Selle küsimuse selgituseks on tarwis waadelda mõne andme waral tööliste organiseeritud jõudu enne sõda.

*Saksamaa.* Saksamaa töölised pa-  
nid parteilisele organisatsioonile aluse  
juba 1863 a. — Lassalle'iga eesotsas  
ning 1868 a. — Liebknehti ja Bebe-  
liga eesotsas ja 1875 a. ühinesid need  
mõlemad woolud Gota kongressil Sak-  
samaa sotsiaaldemokraatlikuks par-  
teiks. Parteil oli liikmeid:

1906 a. — 384.000

1910 a. — 720.000

1914 a. — 1.086.000.

Tööliste liikmete arw parteis:

Berliinis (1906) 90,2<sup>o</sup>/<sub>o</sub> töölisi, 9,8<sup>o</sup>/<sub>o</sub>  
mittetöölisi.

Hamburgis (1909) 93,9<sup>o</sup>/<sub>o</sub> töölisi,  
6,1<sup>o</sup>/<sub>o</sub> mittetöölisi.

Münchenis (1909) 93,2<sup>o</sup>/<sub>o</sub> töölisi,  
6,8<sup>o</sup>/<sub>o</sub> mittetöölisi.

Partei mõju rahwa pääle näeme häältest, mis anti riigipäewa walimistel:

1903 a. S.-D. partei sai 3.011.000 häält ja 81 kohta parlamendis.

1912 a. S.-D. partei sai 4.250.000 häält ja 110 kohta parlamendis.

Saksamaa sotsiaaldemokraatlik partei oli kõige suurem ja tugewam partei Saksamaal. Samuti oli ametiühisuste liigete arw 1912 a. — 2.530.400, kes partei järele läksid. Saksamaa kohta wõib julgesti ütelda, et tööliklass oli organiseeritud ja läks sotsiaaldemokraatide partei järele, kes küllalt suuteline arwuliselt ja organisatsiooniliselt.

*Inglismaa.* — Tööliste tugewamaks organisatsiooniks olid ametiühisused. Ametiühisused Inglismaal on lubatud juba 1824 a. säädusega. 1864 a. oli esimene kongress ning ainult 1871 a. kongress ühendas kõik ühisused.

Ametiühisuste arwuline jõud oli:

1900 aastal — 1.955.704 liiget.

1914 » — 4.185.000 »

Ametiühisused olid tugewad organisatsioonid, olgugi, et nad oma alla ei

wõtnud kõiki töölisi, waid olid pääasjalikult oskuslike tööliste koonduks.

Poliitiliseks - parlamentlikuks wõitluseks olid Inglise töölised koondatud esialgul üksikutesse poliitilistesse parteidesse. Fabiaanlaste ühisus asutati 1884 aastal, «Social-Democratic Federation» asutati 1881 a., «Socialist Labour Party» asutati 1903 aastal, «Independent Labour Party» asutati 1903 aastal, 1906 aastal tekkis «Labour Party», mis ühendab poliitiliselt ametiühisusi ning poliitilisi parteisid. Pää poliitiline tegewus seisab parlamendis, kus neil oli 1900 a. — 2 esitajat ja 1906 a. walimise järele 29 esitajat.

Tööliste partei — «Labour Party» liikmete arw oli 1914 aastal 1.612.000, kelledest 1.572.000 ametiühisuse liikmed ning 33.000 sotsialistlike parteide liikmed.

Nii näeme, et Inglise töölistel olid omad klassised organisatsioonid 1914 aastal, olgugi, et nende tugewus seisib majanduslike organisatsioonides, kuid teataw mõju oli ka poliiti-

listel parteidel organiseeritute tööliste kohta. Tööliste parteis oli tooniandew poliitiliselt iseseisew tööliste partei.

*Prantsusmaa.* — Töölised olid organiseeritud kahes liinis: ametiühisuslikus — sündikalistid ja poliitilises — sotsialistid. Ametiühisuslik liikumine sai aluse 1872 a. — «Cercle de L'Union syndikale ouvrière».

«Confédération Générale du Travail» asutatud 1895 a. Sündikalistlik liikumine läks kahes liinis — reformistlik ning rewolutsiooniline sündikalism.

Ametiühisuste liigete arw oli:

1901 a. — 600.000.

1914 a. — 1.026.000.

Töö konföderatsioonil oli liikmeid:

1901 a. — puuduwad kindlad andmed.

1914 a. — 861.000.

Parteilises liinis oli mitu woolu, kuid parteilisele organiseerimisele pandi alus 1879 aastal — «Parti Ouvrier Français». 1905 aasta kongressil ühinesid



kõik poliitilised woolud üheks parteiks — «Party Socialiste, F. I. O.».

Partei tugewust wõib näha parlamendi walimistel saadud häälte järele. Sotsialistlik partei sai häáli walimistel

1910 aastal — 1.110.561.

1914 » — 1.397.373.

Nii näeme, et ka Prantsuse töölistel olid omad klassilised organisatsioonid wõitluse juhtimiseks.

*Itaalia.* — Ametiühisuslik liikumine algab 1880 a., kui asutati esimene ühisus «Federazione Mestieri». 1906 a. loodi Töökonföderatsioon — «Confederazione Generale del Lavoro — C. G. L.

C. G. L. liikmete arw oli:

1907 aastal — 190.422

1914 » — 320.858.

1911 aastal astusid sündikalistid välja ja asutasid omad ühised — Itaalia Tööliste Partei — «Partito Operaio» asutati 1891 a. ja 1893 a. nimetati ümber Itaalia Sotsialistlikuks parteiks — «Partito Socialista Italiano».

## Sotsialistliku partei tugewus:

	Liigete arw.	Walimistel saadud hääli.	Parlam. kohad.
1900 a. . . .	19.000	175.000	32
1909 » . . .	40.000	338.000	39
1913 » . . .	45.000	883.000	52

*Austria.* — Töölised olid koondatud ametiühisustesse ning sotsialdemokraatlikku parteisse. Ametiühisuste liikmete arw oli 1913 a. 253.137, sotsialistliku partei liikmeid oli samal aastal 89.673.

Toodud andmetest on küllalt, et pilti saada tööliste organiseeritud jõust. Meie näeme, et igal maal töölised olid koondatud majanduslikult ametiühisustesse ja poliitiliselt parteidesse. Töölistel olid omad klassiwõitluse organisatsioonid igas riigis. Kuid wähe sellest, — tööliste poliitilised, klassiwõitluse parteid olid koondatud ka rahwuswaheliselt. Rahwusl'kud sotsialistlikud parteid sünnitasid 1889 a. Pariisi kongressil rahwuswahelise organisatsiooni — II Internatsionaali. II Internatsionaal oli selleks organisatsiooniks,

kes tööliste võitlust pidi juhtima kodanliku korra kukutamiseks ja ka imperialistliku sõja vastu. Internatsionaal, kellel oli võitluse armee — töölikklass ning võitluse organisatsioonid ja aparaadid — poliitilised parteid ja ametühisused kohtadel, olid kohustatud võitlema kodanliku klassi ja sõja vastu. Selleks olid andmed olemas. Tugewus, organisatsioon, — kõik see oli II Internatsionaalile plusiks.

Miks algas siiski sõda ning miks olid töölisel nii jõuetud sõja kuulutamise korral? Siin tulewad tahes ehk tahtmata Lenini õpetuse sõnad meele: «rewolutsioon on ülem säädus», «rewolutsionääride klassiwõitluse organisatsioon», «konkreetselt olukorda tunda, osata hinnata, massi hulgas, wiia, juhtida massi võitlusse kapitalismi kukutamisele ja tööliste diktatuuri maksmapanemisele», «partei—rewolutsiooni eelwägi», «tõmmata kehwa talupoeg järele» ja — «ilma rewolutsioonilise teooriata ei ole rewolutsioonilist liikumist».

Puudus side talupojaga, puudus klassiwõitluse organisatsioon, olid parla-

mentlikud organisatsioonid ning kõik aeg maeti rewolutsioonilist Marxi õpetust.

Kuidas II Internatsionaal siiski sõja vastu wõitles?

Meil on tarwis teha lühildane ülewaade II Internatsionaali tegewusest sõja küsimuses.

## II Internatsionaali otsused sõja kohta.

Juba I Internatsionaal wõttis sõja küsimuses põhimõttelise seisukoha, näidates, et sõda on kapitalistliku korra sünnitus ning paratamata nähtus. Ilm wõib sõdadest wabaneda ainult kapitalistliku korra kadumisega. Esimese Internatsionaali 2. kongressil Lausanneis 2—8. septembril 1867 a. wastuwõetud otsuses kirjutatakse muu seas: «Esimeseks ja pääpõhjuseks sõdade pidamisel on pauperism ning majandusliku tasakaalu puudus; sõja ärakaotamiseks on wähe sõjawäe laialilaskmisest, waid on tarwis muuta ühiskondlik kord õiglasema töösaaduste jaota-

mise mõttes». Esimese Internatsionaali kolmas kongress 6—13. septembril 1868 a. Brüsselis ütleb omas otsuses: «Sõda oli alaliselt tugewama argumendiks, aga mitte sääduse määrajaks; sõda on e. sõigustatud klassidele ja nende walitsustele rahwaste orjastuse abinõu; ta kindlustab wägiwalla walitsust, häwitab wabaduse jne. Nii et umbkaudu juba esimene Internatsionaal määras ära töölisklassi seisukoha sõja küsimuses. II Internatsionaalil jäi ainult küsimust konkretiseerida ja lähemate abinõude äramääramine sõja wastu wõitlemiseks. Et teine Internatsionaal töötas sõdade ajajärgus, siis tuli tal ka pea igal kongressil selle küsimusega tegemist teha.

II Internatsionaali esimene kongress (15—20. detsembril 1889 a.) Pariisis protesteerib alalise sõjawäe wastu, mis walitsuste käes on alaliste sõdade pidamise ähwarduseks demokraatia ja wabaduse wastu ning nõuab kõige rahwa sõjariistu panemist riigikaitse mõttes. Kongressi otsuse lõpus tähendatakse: «Selle juures teatab kongress,

*et sõda, kui praeguste majanduslike tingimuste saatuslik tagajärg, wõib lõpuliselt kaduda ainult kapitalistliku korra kadumisega, töö wabastamisega ja rahwuswahelise sotsialismi wõiduga».*

*Brüsseli kongress (16—23. aug. protesteerib militarismi vastu ja kutsub koonduma Internatsionaali ümber, kes ainukeseks jõuks militarismi vastu wõitlemises. Zürichi kongress 6—12. aug. 1893 a., protesteerides militarismi vastu, teatab: «Klassilise wõimu kadumisega kaob ka sõda. Kapitalismi hääbumine tähendab enesest üldist rahu».*

Et militarismi vastu wõidelda rahu ka-uks, teeb kongress sotsialistlike parteide esitaja'ele ülesandeks parlamendis hääletada sõjawäe krediitide vastu ning protesteerida igal pool alalise sõjawäe pidamise vastu.

*Londoni kongress (27—31. detsembril 1896 a.) nõuab: «1) Wiibimata alalise sõjawäe ärakaotamist ning rahwa sõjariistu panemist; 2) rahwuswahelise wahekohtu—tribunaali asutamist, kus need küsimused otsustatakse; 3)*

juhtumisel, kui walitsused tribunaali otsustega nõus ei ole, läheb küsimus rahwa otsekoheste otsustamise alla». Kongress protesteerib salalepingute süsteemi vastu.

*Pariisi* kongress (23—27. septembril 1900 a.) juhib parteide tähelepanu: 1) noorsoo kasvatuse pääle militarismi vastu wõitlemise waimus; 2) saadikute hääletamise pääle parlamendis igasuguste sõjakulude küsimustes; 3) militarismi wastalise agitatsiooni-propaganda pääle. Iseäranis rewolutsioonilised otsused sõdade vastu wõeti vastu Stuttgardi, Kopenhaageni ning Baaseli kongressidel, kus kapitalistlikud-imperialistlikud sõjad ja walitsused ägedat arwustust leidsid.

Nii peab *Stuttgardi* kongressil 11—24. aug. 1907 a. Roosa Luxemburg rewolutsioonilise kõne ning wõetakse vastu sõjawastaline resolutsioon Lenini ja Luxemburgi poolt sisseantud parandusega, mis käib järgmiselt: «*Sõja tekkimise korral tuleb wõidelda ta peatse likwideerimise kasuks ning selle juures tuleb massi üles kutsuda, et sõjaga tek-*

*kinud kriisi ära kasutada kapitalistliku korra kukutamise kiirustamiseks».*

*Kopenhaageni kongressi (28. aug. — 3. sept. 1910 a.) otsus on Stuttgardis wastuwõetud otsuse kordamine, kus rõhutakse samuti küsimust, et sõjaga tekkinud seisukorda ära kasutada kapitalistliku korra kukutamiseks. 1912 a. pööravad Türgi ja Balkani sotsialistid ühiselt töölisklassi poole, Internatsionaali ning ühiskondliku arwamise poole ü'eskutsega sõja wastu, mis käimas oli Balkani riikide ja Türgimaa wahel. See üleskutse lõpeb sõnadega: «Maha sõda! Elagu rahwuswaheline rahwaste üksmeel!»*

Samal aas'al ilmub Saksa sotsiaaldemokraatia ja Inglise tööliste partei ühine üleskutse sõja wastu.

*Baaseli erakorraline kongress (24. kuni 25. nowembril 1912 a) wõttis ühel häälel wastu üleskutse, mis lõpeb järgmiselt: «Sellel otsustawal tunnil pöörab kongress teie poole, kõigi maade töölised ja sotsialistid, et teie ei jääks rahulisteks päältwaatajateks. Awaldage oma tahtmist igal pool ning igasuguste*



abinõudega. Aualdage kõige jõuga oma ühtlast protesti parlamentides, mee-  
leawaldustes, massilistes wäljastumistes,  
tarwitage kõik abinõud, mis teil wõimal-  
datud organisatsioonide ja tööliste jõu  
poolt, nii, et walitsused alaliselt näeks  
töölisklassi kindlat rahualalhoidmise  
tahtmist. Kapitalistliku ilma wastu  
säädke tööliste ilm».

1913 aastal kestsid kõige maade  
sotsialistide wäljaastumised sõja wastu  
ning awaldati üleskutseid, mis lõppe-  
sid hüüdsõnadega: «Maha sõda!» Weel  
29. juulil 1914 a. rahwuswahelisel  
meeleawaldusel Brüsselis astusid üles  
sõja wastu Vanderwelde, Haase, Keir-  
gardy, Jaures ja teised.

31. juulil 1914 a. teatab isegi Jou-  
hauz (Shuoo) Pariisist muu seas: «Rahu  
on internatsionaalse töölisklassi kätes.  
Rahu propaganda leiab siin hääd pin-  
da, sest meie otsustasime kindlasti sõda  
ära hoida».

Saksamaa sotsiaaldemokraatlik par-  
tei, kes II Internatsionaali waimli-  
kuks juhiks oli ning tugewamaks par-  
teiks organisatsioonis, astus Chemnitzi

kongressil (15 —21. sept. 1912 a.) välja ägeda kriitikaga imperialismi vastu. Kongressi otsuses on kirjutatud: «Imperialism suurendab timukate võimu... Sotsiaal-demokraatia võitleb kõigi imperialistlikkude püüete vastu... Proletariaadi ülesandeks on wiimse võimuluse ni wiidud kapitalistlikku korda muuta sotsiaalistlikuks ning sellega kindlustada rahu, rahwaste iseseiswust ja wabadust».

15. okt. 1912 a. üleskutse Balkani sündmiste puhul lõpeb: «Meie märgusõna on selge ja kindel: Maha sõda!» «Vorwärts» 25. juulil 1914 a. awaldab üleskutse, mis lõpeb järgmiselt: «Ahwardab ilmasõda! Walitsewad klassid, kes teid rahu ajal rõhuwad, wihkawad ja kurnawad, tahawad teid nüüd ära kasutada kui suurtükilõha. Igalt poolt peab walitsewate kõrwu kostma hüüd: «Meie ei taha sõda! Maha sõda! Elagu rahwuswaheline rahwaste wendlus!»

Partei komitee.

28. juulil kirjutas «Vorwärts» muu seas: «Mitte tsarism ei ole praegusel

ajal kõige hullemaks sõja ähwarduseks, waid kurjamõtteline Austria... Austria sotsiaal-demokraatia kongress 31. okt.—4. dets. 1913 a. mõistab hukka militarismi ja nõuab kindlat wõitlust militarismi wastu.

Prantsuse sotsialistliku partei kongress 14—16. juulil 1914 a. soowitab sõja wastu wõitlemine abinõuks *üldstreiki*.

«Bataille Syndicaliste» kirjutas 27. juulil: «Iga sõja kuulutuse pääle peawad töölised ajawiitmata wälja kuulutama üldise rewolutsioonilise streigi.

«L'Humanité» toob 28. juulil 1914 a. partei ja ametiühisuste ühise üleskutse, mis lõpeb: «Maha sõda! Elagu sotsiaalne wabariik! Elagu rahwuswaheline sotsialism!»

Inglismaa kohta toob «Labour Leader» 6. aug. 1914 a. iseseiswa tööliste partei üleskutse, mis algab ja lõpeb hüülsõnaga: «Maha sõda!» Selles üleskutses näidatakse, et sõda ainult kapitalistidele kasuks, kuna töölis'ele kahjuks. Eelmise Buuri sõja kohta tähendatakse, et sääl ianges wõitluses

20.000 töolist ja et töolistel seniajani tuleb iga aasta sõja kuludeks maksa 12.000.000 naelsterlingit.

Samas lehes toodakse sotsialistliku büroo seksiooni üleskutse Keir-Gardi ja Hendersoni allkirjadega.

*Itaalia* sotsialistliku partei hääle kandja «Avanti» 26. juulil 1914 a. awaldab ägeda sõjawastalise kirjatüki.

«Avanti» 30. juulil 1914 a. toob sotsialistliku partei üleskutse, mis wäljantud Roomas 29. juulil ja mis lõpeb sõnadega: «Maha sõda! Elagu Internationaalne proletariaat! Elagu sotsialism!»

Kui wõtta kõigi maade sotsialistlikkude parteide otsused, üleskutsed ja ajalehed enne sõda, siis kannawad nad kõik ühtlast rewolutsioonilist kuju ning on sihitud imperialistliku sõja wastu. Sõja tekkimise korral näis küsimus õige lihtne olewat. Sotsialistlikkudel parteidel olid rewolutsioonilised organisatsioonid, oli jõud ja oli ka rewolutsiooniline seisukoht. Töölised olid rewolutsiooni jaoks ettewalmistatud. Oli tarwis signaali ja imperialistliku

sõja asemel oleks wõinud alata kodu-  
sõda — klassisõda, rewolutsioon, mis  
kapitalistliku korra oleks hauda wii-  
nud. Kuid seda ei süüdinud. Waid sõja  
kuulutamisega muutus seisukord. Re-  
wolutsioon jäi ära. Miks? Olid ju kõik  
sotsialistlikud parteid ja isegi Prant-  
suse Jouhaux, Albert Thomas, Inglise—  
Henderson, Belgia — Vandervelde, Itaa-  
lia — Mussolini, Turatti, Saksa —  
Kautsky, Haase jne. sõja wastased ja  
kapitalistliku korra kukutamise poolt.  
Kas oli aga see nõnda, kuidas rääkisid  
otsused, üleskutsed ja isegi samad härr-  
rad sõnades tööliste ees? Ei. Need  
härrad olid juba ammu müünud töölis-  
klassi kodanliku klassile, juba ammu  
olid rewolut-ioonilised tööliklassi hu-  
wid kapitalistliku klassi imperialismi  
huwidele ohwriks toodud. Need otsu-  
sed ja sõnad olid tööliste eneste poolt  
neilt wäljakistud ning rahuajal ei ol-  
nud neil jõudu hoida organisatsioone  
oma käes, organisatsioonide abil töö-  
liste tahtmisi tallata. Nende õigenägu  
oleks neid organisatsioonidest wälja  
lõönud. Ainult sõja seisukord, riigi

aparaadi sõjaline jõud võimaldas neile õige näo näitamise. Bernstein ja Dawid walmistasid ammu Saksa sotsiaal-demokraatias teoreetilist pinda. Saksa rewisionism oli juhitud Marxi klassiwõitluse teooria ja praktika äraandmisele. Lenin ütleb otsekoheselt: «ilma rewolutsioonilise teooriata ei ole rewolutsioonilist liikumist». Seda teadsid töölisklassi äraanjad ja nad töötasid uue teooria wälja, mille järele klassiwõitluse asemele pidi astuma klasside koostöötamine, töölisklassi rewolutsioonilise sotsialismi poliitika asemele kodanliku klassi imperialistlik poliitika, klassiwõitluse asemele parlamentlikud reformid. See läbikaalutud opportunistlik poliitika tõmbas töölisklassi organisatsioonide etteotsa wäikekodanlikud olused ning oli tarwis ainult juhust, et töölisklassi huwid kodanliku klassile ohwriks tuua.

Lenin tähendab 6. augusti 1920 a. kõnes Inglismaa kohta muu seas järgmist: «Muidugi on tööiste partei enamalt jaolt töölistest, kuid sellest ei olene, et iga tööliste partei, mille koos-

seis on töölistest, oleks samal ajal ka poliitiline tööliste partei; see oleneb sellest, kes juhib parteid ja mis suguse sisu mahutab ta oma töösse ja oma poliitilisse taktikasse. Ainult see viimane laseb oletada, kas meie ees on tõeliselt proletariaadi poliitiline partei. Inglise tööliste partei on läbi kodanlik partei».

Kui meie nüüd läheme Lenini seisukohalt hindama II Internatsionaali ja sotsialistlikke parteid enne 1914 a. sõda, siis peame tahes ehk tahtmata tulema otsusele, et meil oli küll tugew tööliklass ning tööliselid olid koondatud ka sotsialistlikkudesse parteidesse, kuid ei olnud ainult proletariaadi poliitilisi parteid, kes oleks tööliklassi poliitikat ajanud. Üldisest arwust tuleb wälja eraldada ainult Wenemaa sotsialdemokraatlik (enamlaste) tööliste partei, kes tõeliseks proletariaadi parteiks oli. On see nõnda? Rewisionism on juba selle tõenduseks. Kuid vaatame edasi. Kõige esiteks tuleb meil peatada Saksamaa, kui II Internatsionaali aluse juures. Saksa sotsialdemokraatia häälekandja «Sozialistische Monatshefte» 1899 a.

detsemberi nummer kirjutas: «Kõigile töölistele on väga tähtis, et Saksamaa pääst jalatallani sõjariistus oleks, et tal tugew sõjalaewastik oleks. See mis meie wäljaweole kahju sünnitab, sünnitab kahju ka tööliklassile ja seepärast on töölised Saksamaa wäljaweo õitsemisest äärmiselt huwitatud, kui seda tuleks ehk ka sõjariistade abil toimetada. Saksamaa arenemise käigu tõttu on ehk sunnitud oma seisukorda sõjariistade abil alles hoidma. Ainult see, kes ennast suurtükkidega kaitseb, wõib ilmaturul walitseda».

Milles läheb see sotsialistide seisukoht lahku Saksa imperialistide seisukohast? Lahkuminekut ei ole. Sellele kirjutab alla ühes Scheidemanniga iga Krupi wabriku aktsionäär. Sarnaselt läks sotside waimlik arenemine, kuni partei aparaat ja riigipäewa fraktsioon läksid sotsialistide käest imperialistide kätte. Opportunism oli wõitnud.

Saksa sotsiaaldemokraatia keskkomitee häälekandja «Vorwärts» kirjutas 30. juulil 1914 a. — «katastroofi eel»: «Olles awalikuteks monarkia põhimõt-



telisteks wastateks ja jäädes selleks ka edaspidi, tihti wihast sõda pidades kuninga krooni kandjatega, selle juures tunnistame praegu awalikult ja mitte esimest korda, et *Wilhelm II oma wiimaste aastate tegewuses on ennast tõsise rahu sõbrana üles näidanud*.

31. juulil 1914 a. nõuab partei komitee töolistelt kannatust ja ootamist ning rewolutsioonilisest wõitlusest lahtitulemist. Seda sama kirjutab «Vorwärtsi» toimetus. 1. augustil ähwardab «Vorwärts» töölisi nuuskuritega ja nõuab, et nad koosolekutel ega mujal rewolutsioonilisi mõtted ei awaldaks. 2. augustil Saksamaa ametühisuste juhatus pööras samuti tööliste poole wastawa üleskutsega. Muidugi mõista wõeti Marx ja Engels abiks, et äraandmise tööd kergendada. Räägiti tsarismi ja kasakate hädaohust ning kultuuri kaitsest. Nagu näeme Saksa sotsiaaldemokraatia walmistas töölisi teoreetiliselt ette praktiliseks äraandmiseks, mis sündis 4. augustil 1914 a. terve ilma ees.

Riigipäewa fraktsiooni koosolek 3.

augustil 1914 a. arutas sõjaküsimust ning otsustas 78 häälega 14 hääle vastu sõjaküsimuses walitsust toetada ja sõjakulude eelarwe poolt hääletada. 4. augustil riigipäewa istumisel kandis Haase fraktsiooni deklaratsiooni ette, mis sisuliselt käis uubes järgmiselt: «Meie praegusel korral ei wõi hääletada sõja poolt ega sõja vastu, waid meile tuleb otsustada küsimus, kas anda tarwilisi summasi, mis riigi kaitseks tarwis läheb. Meil on tarwis kõrwaldada Wene hädaoht ja kindlustada kultuuri ning oma isamaa iseseiswust. Toimetame siis sarnaselt, kui meie alati oleme lubanud: meie ei jäta isamaad hädaohu ees abita. Meie tunnistame, et Internatsionaaliga solidaarselt toimetame, kes on alaliselt tunnistanud rahwuste iseseiswust ja kaitset. Sama solidaarselt mõistame hukka igasuguse ahnitsewa sõja. Neid asiolusi aluseks wõttes, hääletame meie nõutawate krediitide poolt».

«L'-Humanité» 24. dets. 1914 a. toob kirjatüki, kus *Homo* kirjutab, et Saksa sotsiaaldemokraatia 4. aug. 1914

aastal deklaratsioon anti enne riigi kantsl. Bethman-Hollwegile läbiwaadata, kes deklaratsioonist järgmise lause kõrvaldas: «*sellest silmapilgust, kui sõda muutub ahnitsemise sõjaks, astume meie tema vastu kõigi otsustawate abinõudega*».

Saksa sotsiaaldemokraatia wõttis kantsleri paranduse omaks ning seega Saksa sotsiaaldemokraatia ja temaga ühes II Internatsionaal muutusid tööliste poliitilistest organisatsioonidest kodanliku klassi imperialismi poliitika tegemise abiorganisatsioonideks. Sotsiaaldemokraatlikud parteid muutusid sotsiaal-imperialistlikkudeks ning sotsiaal-natsionalistlikkudeks parteideks, mille väljenduseks praegusel ajal on fascism päämehe Mussoliniga. Tööliste poliitilised parteid said surmatud. Et see nõnda on, siis vaatame selleaegseid dokumente teistes maades.

Austria sots.-dem. keskkomitee häälkandja «*Arbeiter-Zeitung*» 5. aug. 1914 a. kirjutab artikli: «*Saksa rahwapäew*», mis algab: «*Seda päewa, neljandat augusti ei unusta meie iialgi*» — ja

lõpeb: «ilma ajaloo käik läheb taga-i, kui *sakslased ei saa oma õigusi*». Loomulikult oli Saksa kapitalistidele tarwis imperialismi õigusi.

9. aug. 1914 a. «*Arbeiter Zeitung*» kirjutab Haase deklaratsiooni kohta. et «see deklaratsioon täiesti wastab Austria Saksa sotsiaaldemokraatia waimule ja seisukohale»...»

«L'-Humanité» 29. juulil 1914 a. toob Prantsuse parlamendi sotsialistide deklaratsiooni, kus massile öeldakse, et Prantsuse walitsus on rahuarmastaja ja et Wenemaa poliitika ei wasta targa Prantsuse ja Inglise rahuarmastuse seisukohale. Prantsusmaaga talitada ei wõi muu keegi kui Prantsusmaa ise. Siin on kadunud juba klassiwahed, on päewakorral Prantsuse kapitalistile imperialistlikud huwid ning nende huwide seisukohalt talitawad sotsialistliku partei ametnikud, kelle käes tööliste organisatsioonid. Sellele on allakirjutanud muu seas: Albert Thomas, Guesde, Jaures, Lonquet, Renoudele, Seimbat, Vaillant ja teised.

*Reuoudel* kirjutas «*Humanités*» 4. aug. 1914 a., et parlamendis peavad kõik ühel meelel sõjakulude poolt hääletama. . . «Isamaa kaitseks on tarwis kindlust ja usku». . .

Sündikalistide häälekandja «*Bataille Syndikaliste*» kutsub üles Faustrecht'i — rusika õiguse vastu, Prantsusmaad kaitsma Saksa militarismi vastu. See oli 4. augustil 1914 a.

*Belgia* sotsialistide häälekandja «*Le Peuple*» 4. aug. 1914. a. kutsus töölisi mobilisatsioonile ilmuma «üldiste kassude eest».

7. aug. 1914 a. avaldab «*Le Peuple*» üleskutse söekaewanduse töölistele, et nad «isamaad» ei jätaks abita.

Kõik sõtta Belgia imperialismi kassuks.

*Inglismaa* sotsialistlik partei tähendas omas üleskutses, et suursõda on alanud Austria poolt Serbiale kallal tungimisega ja sellega on sõtta tõmmatud kolmikliit ja kolmikühendus, ka meie kodumaa on wisatud sõtta».

Nii näeme, et kõigi maade töölised said ära antud viimasel otsustawal silmapilgul ning töölisklass ohwriks toodud kodanliku klassi imperialistlikkudes huvides.

Marx ütles I Internatsiooni Haagi kongressil 1872 aastal kategooriliselt, töölisklass saab wabaks ainult siis, kui ta on koondatud tööliste poliitilisse parteisse. Ja kui meie Lenini tõendust mäletame, siis on meil selge, et 1914 aasta sõja ajaks tööliste organisatsioonid olid langenud väikekodanlaste opportunistide kätte ja need väikekodanlikud opportunistid Prantsuse Jouhaux'dega, Hervée'dega, Belgia — Vandervelde'ga, Inglise — Thomasiga, Hendersonidega, Saksamaa — Scheidemannidega, Noskedega, Ebertitega, Itaalia — Mussolinidega, Turrattidega jne. muutsid tööliste poliitilised organisatsioonid ja parteid kodanlikkudeks poliitilisteks parteideks, kes kodanliku klassi imperialistlikku poliitikat igal moel toetawad. Sest silmapilgust kadusid tööliste poliitilised parteid ja töölisklassi Internatsionaal.

Töölisklass oli organisatsiooniliselt purustatud ja ta muutus organiseerimata massiks.

Guesde, Seimbat, Thomas, Henderson, Vandervelde, Scheidemann astusid imperialistlikkude walitsuste ministeeriumidesse ja seega oli lõpuline liitumine kedanlise klassiga sündinud.

### **Kas 1914—18 aastate sõda kõrvaldas edaspidiste imperialistlikkude sõdade põhjused?**

Kui puht teoreetlikult seda küsimust arutada, siis tuleks wastata enne ühe küsimuse pääle: «Kas imperialistlik sõda häwitas imperialismi?» Wastus ei ole siin keeruline: «ei». Tähendab, imperialism jäi alles, alles jäi imperialistlik poliitika ja seega ka imperialistlik sõda jäi päewakorda. See oleks lihtne teoreetlik-loogikaline järeldus. Kuid puht abstraktne otsustamine ei ole küllalt mõjuw. On tarwis waadelda sõja järeldusi kahes liinis: 1) majanduslises ning 2) ilma ümberjagamise liinis.

Majanduslikus liinis wõib wäljaarwata sõja kulud ja ümberjagamise liinis, kas ilma ümberjagamine on sarnaselt läbi wiidud, et lähemas tulevikus sõda ette näha ei wõi. Mis puutub majanduslikkudesse tagajärgedessa, siis toon ma ainult ühed andmed, mis sm. M. Frunse on kokku säädnud. Wõitlewate riikide wäärtuste wähenemine on 500 milljardi kuld marka. See summa on suurem, kui arwesse wõtta, et sõjale järgnes rewolutsioon ja wõitlus elu pääle kapitalistliku ilma ja noore sotsialistliku Nõukogude riigi wahel. Wiimane wõitlus, mis kõige ägedusega kestas weel pääle otsekohest sõda 1919 kuni 1921 aastani nõudis omakord majanduslikke ohwrid. Wõtame ainult sõjaaja 1914—19 aasta, siis saame sm. Frunse järele järgmise pildi:



	Wäärtuste suurus 1914 a. milj. kuld. mark.	Wäärtuste suurus 1919 a. milj. kuld. mark.	Kaotused mil- jard kuld markades.
Wenemaa . .	250	100	150
Prantsusmaa.	260	180	80
Inglismaa . .	325	275	50
Itaalia . . . .	100	80	20
Saksamaa .	375	250	125
Austria-Ung.	170	100	70
Üldse. .	1.480	985	495

Ainukene riik, kes oma wäärtuste arwu suurendas, on Põhja-Ameerika Ühisriigid. Ameerika Ühesriikide wäärtuste arw 1914 a. oli 850 miljardi kuld marka, 1919 aastal 1.200 miljardi ja seega juure kasw 350 miljardi kuld marka. Siin wõib alla kriipsutada ühte nähtust ja see on, et Euroopa wäärtused ning kulla tagawara kogus Ameerikasse.

Euroopa suuremate riikide wõlg kaswas sõja aastatega Klainsi teadete järele 1920 aastani seitse korda ning Inglis ja Prantsusmaa riigi wõlad tegid

wälja rahwa warandusest 52—55<sup>0</sup>/<sub>0</sub>,  
Itaalia — 60—70<sup>c</sup>/<sub>0</sub>.

Tähendab sõda häwitas sarnaselt rahwamajandust ka wõitjate riikides, et neil üle elada tuli raske majanduslik kriis, mis nende seisukorda ei parandanud üldiselt, waid pahemaks muutis. Ainukene riik, kellele wõimaldus majanduslik kasw ja tõus pääle sõda, on Põhja-Ameerika Ühisriigid. Ka Ameerika kaswu punkt peab jõudma oma wiimse kõrguseni, kus ta isoleerituna peab tunduma. See on asja üks külg. Teine on ilma ümberjagamise küsimus. Kuidas on selle pää küsimusega seisukord, mis 1914—1918 a. sõja wälja kutsus? Nagu meile nüüd teada, olid päämistena wastastena sõjas — Inglismaa ja Saksamaa, kui industriaal riigid, kes wõitluses üks teise surmama ilma turgude pärast. Prantsusmaa puutus nii palju ette, kui palju ta ajas aktiivset asumaade poliitikat ja kui palju ta poliitiliselt üht ehk teist maad oma alla suutis wõtta, ning kuipalju ta rahanduskapitaal rahana suutis ühe ehk teise maa majanduse elusse tun-

gida. Kuid Prantsusmaal ei olnud alust — industria oli nõrk võitluses Inglismaa kui ka Saksamaa vastu. Wene- maal olid arenemise võimalused, kuna Ameerika ametis oli seesmistel turgudel ja tema eluküsimuses ei seisnud veel asumaad. Wastamisi seisid kaks koalitsiooni. Üks sai sõjas purustatud. Saksamaa, kui wastane, sai purustatud. 28. juunil 1919 aastal kirjutati Versailles rahulepingule alla. Versailli rahulepingus on punkt, millest suurest oleneb, kas ilmariigid jäävad ühte liitu ehk see leping tekitab uued võistlewad liidud, mis ilmale omakord annawad uued imperialistlikud sõjad. Mis kujutab euesest *Versaille'i* rahuleping?

*Maade ümberjagamise mõttes: Asumaad: Ida Aafrika* — 7.700.000 elanikuga jaotati Inglismaa ja Belgia wahel ära.

*Kamerun* — 2.700.000 elanikku ja *Togo* — 1 milj. elanikku jaotati Inglismaa ja Prantsusmaa wahel.

*Lõuna-Lääne Aafrika* — 100.000 elanikku ja *Samoa* — 40.000 elanikku läksid Inglismaale.

*Wäike ookeani saarestiku* — 600.000 elanikku jaotati Inglismaa ja Jaapani wahel.

*Kiaotshau* — 195.000 elanikuga läks Jaapani kätte.

*Metropoolis* omas *Prantsusmaa* — Elsass-Lothringeni ligi kahe miljoni elanikuga.

*Poolamaa* — Pooseni, Preisi Ida ja Lääne osast ligi 3<sup>1</sup>/<sub>2</sub> milj. elanikuga.

*Daani, Belgia ja Tcheho-Slowaakia* — Schleswigi, Rheini maakonna osad ja Ülem Sileesia.

Selle järäle on Saksamaa metropooli kaotused 12,02 prot-enti territoriumist ning 9,34<sup>0</sup>/<sub>o</sub> elanikke arwust.

*Saari* maakond läks ka tegelikult Prantsusmaale.

*Sôjawäe jõud* Saksamaal wõiwad olla tegewas wäes 100.000 inimest, kellede hulgas 4.000 ohwitseri. Merewäelaste arw 15.000, õhulaewastiku Saksamaal ei ole. Rheini maakonna kindlustamine on keelatud jne.

Majanduslikus mõttes on Saksamaa kaotused: Elsass-Lothringeniga kaotas Saksamaa 75<sup>0</sup>/<sub>o</sub> rauamulla saagist, Saari

raiooni ja Ülem-Sileesiaga — 26<sup>0</sup>/<sub>0</sub> kiwisöe saagist, 68<sup>0</sup>/<sub>0</sub> tsingi saagist. Pääle selle kaotas 90<sup>0</sup>/<sub>0</sub> kaubalaewastiku tonnaashist, 20 miljardi marka väljamaa wõlgadest ja sõjakulude maks 132 miljardi kuld marka.

Poliitiliselt ja ka majanduslikult muutus Saksamaa Versaille rahulepingu järele Prantsusmaa pool-asumaaks.

10. septembri 1919 aasta rahuleping häwitas Austria kui suurriigi ja pani ta pool-asumaa seisukorda.

10. augusti 1920 aasta *Sevri* rahulepinguga jaotati Türgimaa suurriikide wahel ära ja Türgimaa muutus asumaaks. Selle lepingu järele kaotas Türgimaa kaks kolmandiku territooriumi. Euroopas Thrakia läks Greekamaale. Merekitsused läksid suurriikide walitsuse alla. *Smirna* läks Greekamaa üliwõimu alla.

*Mesopotaamia ja Palestiina* — Inglismaa kätte. *Egüptus* sai lõpulikult Inglismaale. *Siiria* läks Prantsusmaale.

*Armeenia ja Gedshas* kuulutati iseseiswaks — loomulikult Inglise üliwõimualustena.

Nagu näha, punktipeälne ilma ümberjagamine wiidi rahulepingutega läbi. Ümberjagamisel ei wõetud ainult kahte asja arwesse: 1) Ümberjagatawate rahwaste tahtmist ja jõudu ning 2) uut ilma jõudu ehk teist ilmariiki — sotsiaalset rewolutsiooni, mis algas oktoobri rewolutsiooniga 1917 a. Wenemaal. Need kaks asja ehk õigemini kaks jõudu näitasid algult pääle, et see ümberjagamine on ajutine. Pääle selle ei wõetud arwesse weel asiolu, kas uus ümberjaotus jaotajate eneste keskel ei sünnita uusi liitusid, kes awawad uue ajajärgu imperialistlikkude sõdade seerias. Kapitalistlik ilm on juba sarnane, et tal puudub plaanikindel majandus ja selle tagajärjel ka plaanikindel poliitika. Anarkia on kapitalistliku ilma paratamata kaaslane. Ja ümberjagamine tõi ühekorruga selle anarkia päewawalgele.

*Sevri* rahulepingut ei saadud weel realiseerida, kui algas uus sõda. Rahwa tahtmine ei olnud arwesse wõetud ja Türgi rahwas lõi omale rewolutsioonilise walitsuse Angooras. Angoora

kodanlik natsionaalne rewolutsiooniline walitsus algas otsekohest wõitlust imperialistlikkude jagajatega. Sotsiaalse rewolutsiooni walitsus, Nõukogu-Wenemaa, tunnistas uut Angoora walitsust ning seega tekitas wäikese liidu sotsiaalse rewolutsiooni jõu ja rahwuslikkodanlise rewolutsiooni wahel-imperialismi wastu. Imperialismi nimel sõdis Greekamaa. Rewolutsiooniline jõud eli imperialistlikust jõust tugewam. Imperialistlikkude riikide wahel oli juba selles esimeses juhtumises lahku minekud. Prantsusmaa oli huwitetud Türgimaa tugewusest, sest see oli tarwilik Prantsusmaa rahandus kapitaalile. Prantsuse kapitaali rahaline paigutus Türgimaale oli enne sõda 3 miljardi franki. Samuti oli Prantsusmaa huwitatud nafta hallikatest ja teistest rikkustest, mis Sevri lepingu järele Inglismaa üliwõimu alla oleks läinud. Ja siin kerkibki uuesti kõige suurusega päewakorda Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistlik wastolu. Inglismaa toetab Greekamaad, Prantsusmaa salaja toetab Türgimaa uut walitsust. See tähendab

juba sõda ja imperialistliku sõda Inglismaa ja Prantsusmaa wahel. Enne 1914—1914 a. sõja lõpuliku likwideerimist oli alganud uus sõda liitlaste eneste wahel. 1922 a. kewadel astub Prantsusmaa awalikult Angoora walitsusega rahuleppingusse ja seega oli Sevri rahu leping purustatud. Greekamaa sai peksa. Uus Türgimaa tuli sõjast wälja wõitjana. Inglismaa ja Prantsusmaa sõda sai ajutiselt likwideeritud sellega, et Prantsusmaa alushuwid seisid Euroopas Saksamaal ja Inglismaale jäi waba tegewus Lähemas-Idas, kuna Prantsusmaale — Euroopas. See oli ainult ajutine rahu Prantsusmaa ja Inglismaa wahel. Türgimaa küsimuses Prantsusmaa sai wäheselt rahuldatud seega, et Türgimaa olgugi vähemates piirides jäi alles ning Prantsusmaa ei saanud Türgimaa küsimuses Wenemaaga liitu astuda, sest Wenemaa esitab hoopis teist jõudu. Samuti ei olnud nii teraw wahekord Prantsuse ja Inglismaa wahel nafta-küsimuses — Persia, Mussoli nafta hallikad ning Messopotaamia, nendes küsimustes seisab Inglismaa



wastasena Ameerika Ühisriigid. Ajutine kokkulepe Inglismaa ja Prantsusmaa wahel tekkis ja sellest oli küll. Inglismaa Ida küsimus jäi lahendada Türgi-maaga, Ameerikaga ning Nõukogude Liiduga. Prantsusmaa pööras oma tähelpanu ajutiselt Euroopassa. Prantsusmaa Euroopa poliitika seisib ja seisab praegu kahes liinis: 1) Prantsusmaa poliitilini üliwõim Euroopas ning 2) Prantsusmaa kui industriaal suur-tööstuse riik. Esimese küsimuse lahenduse juures suuri lahkuminekuid Prantsusmaa ja Inglismaa wahel ei ole. Inglismaa kui ka Prantsusmaa on ühis-sed küsimuses, et Saksamaa, kui poliitiline jõud, olla ei wõi. Euroopa poliitika kaardilt tuleb Saksamaa maha tõmmata. See liin on kindel, see oli kindel Briand'i ja Lloyd George'i ajal, oli kindel Poincare ja Baldwini ajal, oli kindel ka Herrioti ja Mac-Donaldi ajal, ehk poliitiliselt märkides oli kindel see seisukoht liberaalide walitsuse ajal, oli kindel konserwaatorite walit-suste ajal ja on kindel ka praegu n. n. sotsialistide ehk II Internatsionaali

walitsuste ajal. Loomuline, kuipalju kõik need erakonnad kuuluwad 1914 aastast pääle ühisesse imperialistlikku erakonda fraktsioonidena, siis ei wõigi neil lahkuminekuid alustes olla. Lahkuminekud seisawad teises punktis — majanduslikus. Kas Saksamaa peab jääma kui majanduslik üksus wõi ei? Siin ei ole lahkuminekuid erakondade wahel konserwaatorite ja «sotsialistide» wahel, waid lahkuminekud on «trustilised». Inglise ja Prantsuse trusti wahel. Prantsusmaa liberaalid, konserwaatorid ja «sotsialistid» on seisukohal, es Saksamaa ka majanduslikult ei wõi üksust kujutada, waid Prantsusmaa peab muutuma suurtööstuslikuks maaks, kui ka Inglismaa kõik erakonnad asuwad seisukohal, et Saksamaa peab jääma, kui majanduslik üksus, kui ostujõuline turg, kuna Prantsusmaa, kui suurtööstuslik riik, saab weel karde-tawam Inglismaale, kui oli seda Saksa-maa. Kuidas Prantsusmaa lahendas Euroopa küsimust? Esimene samm, mis Poincare ette wõttis, seisis selles, et ta terwest Euroopast katsus sünnitada

ühtlast sõjalist ja poliitilist liitu. See oli esiteks tarwis sotsiaalse rewolutsiooni jõu — Nõukogude Liidu vastu, ning teiseks selleks, et dikteerida oma tahtmist Inglismaale — isoleerida Inglismaad Euroopa poliitikast täiesti. See Prantsuse «Sõjaline-poliitika trust» asus seisukohal, et Pariisi kindralstaap juhib sõjalisi jõude Belgias, Tsheho-Slowaakias, Bulgaarias, Jugo-Slaawias, Rumeenias, Poolamaal jne. Kõik nende riikide sõjaline jõud allus Pariisile. Pariisi sõjapäälikud juhtisid ja juhiwad nendes riikides sõjalisi küsimusi. Sõjaline-poliitiline Euroopa trust oli loodud Pariisiga eesotsas. Kui tugew see on, on teine küsimus, sest see oleneb nende riikide seesmistest klassi wahekordadest, siis teatawal määral nende riikide majanduslikust olenemisest Inglismaast, Ameerikast jne.

*Prantsusmaa, kui suurtöötuslik maa,* on Euroopa umbsõlm, on uue imperialistliku sõja aluseks Inglismaa ja Prantsusmaa wahel. Selles küsimuses kokkulepet olla ei saa. Versailles rahulepingu järele liideti Prantsusmaa külge Elsass-

Lothringen. Mis tähendab tööstuslikult see liitumine? Saksamaa rauasaagist läks Prantsusmaale neli viiendiku. Lothringen andis 1913 aastal rauamulda 48 milj. tonni, s. o. 28<sup>c</sup>/o terwestilmasaagist ja 89<sup>o</sup>/o terwest Prantsusmaa saagist. Kuna Prantsusmaa juba niikuinii rauamulla poolest rikas oli ja rauamulla saagist ära kasutas siseriigis ainult 59<sup>o</sup>/o, kuna 41<sup>o</sup>/o väljaveeti. Samal ajal kannatas Prantsusmaa kiwisöe puuduse all ning Prantsusmaa oli sunnitud kiwisüsi sissevedama ja see ei võimaldanud Prantsusmaal muutuda suurtööstuse maaks. Suurtööstuse aluseks on aga rauamuld ja kiwisüsi. Rauamuld ja kiwisüsi ei või lahutult seista, nad peavad tööstuse sääduse järele ühendatud olema. See oli ja on kõigile teada ning Prantsuse suurkapitalistide ammuaegne püüd oli neid tööstuse aluseid ühendada. Nende ühendamine omakorda juhtis Prantsuse suurkapitalistide tähelepanu Ruhri ja Rheini maakondade pääle. Rheini ja Rhuuri maakonnad pidid saama Prantsusmaa rauamulla maa oman-

duseks. Sellest ongi arusaadaw Mille-  
randi ja Poincare 1923 a. jaanuarikuu  
Ruhri ja Rheini maakondade oku-  
peerimise poliitika. Ruhri piirkonna  
kiwisöe saak oli 1913 a. üle 114 milj.  
tonni ehk 60% kõigest Saksamaa ki-  
wisöe saagist. Saksamaal pääle Ülem-  
Sileesia äramineku arwati söetagawara  
240,6 miljardi tonni ehk 91,1%, Ruh-  
ris — 80,9%, Saaris — 6,2%, Rheini  
pahemal kaldal — 4%. Nende oku-  
peeritud maaosade ühendamine Prant-  
susmaaga peab tähendema uue palju  
tugewama suurtööstuse maa loomist,  
kui seda oli Saksamaa 1914 aastal ja  
ühtlasi muutuks Prantsusmaa sellega  
palju kardetawamaks Inglismaa was-  
taseks, kui oli seda Saksamaa. Nii et  
Prantsusmaa majanduslik poliitika on  
sihutud risti Inglismaa huwide vastu  
ja kaudselt ka Ameerika ja teiste  
vastu. Kui seda arwesse wõlta, siis on  
arusaadaw alaline hõõrumine Inglis-  
maa ja Prantsusmaa wahel. On aru-  
saadaw, miks ei rahulda Prantsusmaad  
ka reparatsiooni uus projekt ehk n.n.  
Dawesi projekt. Dawesi projekt tähen-

dad Saksamaa täieliseks asumaaks muutumiseks, kellel mingit iseseiswat majanduspoliitikat ei ole. Kuid see projekt ei anna siiski Prantsusmaale kiwisüsi ja ei jätta Saksamaad täieliselt Prantsusmaale, waid sinna tungib ka Ameerika oma kapitaaliga.

Kui nüüd järeldust teha, siis peame ütlema: 1914—18 a. sõde ei kaotanud ära edaspidised sõdade põhjused, waid tõstis uue imperialistliku sõja küsimuse päewakorda weel terawamalt kui see oli 1914 aastal.

### **Uue imperialistliku sõja ähwardus.**

Nagu lühikesest ülewaatest selgus, ei kaotanud ära edaspidised imperialistlikkude sõdade wõimalusi 1914—18 a. sõda, waid sõja likwideerimine ja ilma ümberjagamine säadis imperialistliku sõja weel ähwardamalt päewakorda. Uus imperialistlik sõda saab weel enam laastawam, weel enam kohutawam ja koledam olema. Wastased on weel tugewamad kui ennem.

Endisest ülewaatest nägime meie

kolme wastast ja kalte sõja wõimalust: 1) uus imperialistlik sõda Prantsusmaa ja Inglismaa wahel ja 2) imperialistlik sõda Inglismaa ja Ameerika Ühisriikide wahel lähema ida nafta hallikate pärast ja wiimasel ajal kujuneb uus konflikt Saksamaa küsimuses ehk n. n. Dawisi projekti pärast.

Kuid pääle selle on kujunemas imperialistlik sõda Kauge-Ida ehk Waikse okeani pärast. Sellesse küsimusesse on seotud pääasjalikult Ameerika ja Jaapan; kuid ka Inglismaa ei seisa wiimasel plaanil. Kui waatleme neid riiki ehk imperialistliku sõja wõimalusi üksiksajaliselt, siis tuleb eestkätt peatada esimese ähwardawa sõja juures.

## **Prantsuse - Inglise imperialistliku sõja ettevalmistus.**

Prantsusmaa tarwitab kõik oma jõu selleks, et muutada suurtööstuse maaks, ning siin on pääasjalikult alusena Saksamaa küsimus ehk õigemini Saksamaa tükeldamise küsimus. Seda poliitikat wiib raudse käega Prantsuse walitsus.

juba jaanuarist 1922 a., kui ta okupeeris Ruhri ja Reini maakonnad. Prantsusmaa kui Inglismaa teadsid väga hästi, et see tähendab uut sõda. Millerandi ja Poincare walitsus sammutasid kindlalt sõjateed edasi. Kuid sellest poliitikast ei ole ära ütelnud ka «sotsialistlik» Herriot walitsus. Herriot wiib samasugust poliitikat, mida dikteerivad pankade omanikud suurkapitalistid. Kui Briandi walitsus katsus Saksamaa küsimust lahendada ilma Saksamaa tükeldamiseta, siis lendas ta walitsuse eesotsast 1922 a. ning parlamendil ei olnud siin sõna-kestki kaasa rääkida. Kui Herriot walitsuse wõimu pärast wõitlust pidas, siis arwa'i, et ta ewakueerib okupeeritud maad, kuid nüüd on juba wäljakujunenud, et sõjawägede ewakueerimist ei sünni ehk sünnib sel silmapilgul, kui okupeeritud maakonnad tegelikult on muutunud Prantsusmaa asumaadeks. Inglismaa on risti selle wastu. Inglismaa tahab saada Saksa- maast omale turgu ja selleks on tarwis ühtlast Saksamaad ja tema ostuwõi-



wõimet. Inglismaa algusest pääle protesteeris okupeerimise wastu, kuid protest jäi protestiks, sest et Inglismaal praegusel silmapilgul on wõimata sõdida. Sarnane sõjaline ähwardus sundis Inglismaal uute plaanide haudumisele ja üks neist on Hiina müürid ümber Inglise asumaade: kaitsetollidega ära hoides teiste riikide kaupade sissewedu. Inglismaa kolm erakonda leppisid tege-likult ühes kü-imuses kokku: kõige jõuga ette walmistada uuele sõjale.

## Inglismaa-Ameerika Ühisriikide im- perialistlik sõda.

Ameerika Ühisriikide majanduslik arenemine elas üle kuni 1923 a. april-  
lini suurt majanduslikku tõusu. Ameerikasse woolas kokku kulla tagawara ning Ameerika siseturg wõimaldas oma otsujõuga kapitalistliku arenemist. Ap-  
rillis 1923 aastal algab langemine — algab kriis. Terase trusti tööstuse lan-  
gemine aprillis wõrreldes märtsikuuga teeb wälja 6—7<sup>o</sup>%. Ettetõtetes, mis trustidesse ei kuulu, langes walmistus

8—10%. Feddell'is olewatest 15 wabrikust jäi seisma 6. Paljud wabrikud töötawad 50% ulatuses. Samuti elab Ameerika üle põllumajanduslikku kriisi. Ameerika on jõudnud seisukorda, kus edasiarenemine wõimatu. Ameerika kapitaal peab leidma pääsetee wälisurgudele. Kuipalju küsimus seisab ümberjaotatud wälisurgudes, niipalju on ka kokkupõrked möödapääsematud. Lõuna-Ameerika ongi juba Põhja-Ameerika Ühisriikide asumaaks muutunud. Lõuna-Ameerikast woolab tooresaine Ühesriikidesse ning Ühisriikide produktsioon ja kapitaal lõunasse. 1923 a. läks Meksiko nafta wäljaweost kolm neljandiku Ühisriikidesse. See aktiivne poliitika säeb Ameerika sõjajalule Inglismaaga Kanaadas, Hiinas ning Lähemas Idas, kuhu ta tungib. Iseäranis huwide kokkupõrge on Idas. Ameerika nafta skandalid tõiwad paljugi ses küsimuses päewawalgele. Ameerika ning Inglismaa wõitlus elu ja surma pääle on käimas Persia-Mesopotaamia raiooni nafta tagawarade pärast. Mossuli naftahallikad on kus mõtlemate riikide nafta

trustide huwid kokku pörkawad. Samuti on Ameerika ja Inglismaa huwid wastu käiwad. Ameerike wabarahasummad otsiwad mahutust ning üheks sarnaseks on Dawisi reparatsiooni plaan, mille järele wäljamaa kapitaal Saksamaal üliwõimu oma kätte saab. Et Ameerikas wabasummad olemas on, Æõib Morgan ka siin esimest wiulit mängida. Saksamaa küsimuses ei ole Ameerika huwitatud Inglise plaanist, waid leiab omale liitlase Prantsusmaas. Praegune konwerents Londonis näitab, et Ameerika ja Prantsusmaa Saksamaa küsimuses tahawad Inglismaad isoleerida. Inglismaa isoleerimist Saksamaast — tähendab isoleerimist Euroopast. See on Inglismaa surm ja see tekitab kokkupõrke.

## Ameerika-Jaapani sõda.

Nende kahe riigi waheline sõda on juba ammu päewaküsimuseks. Wahekord Waikse ookeani ja Hiina küsimustes on niiwõrd teraw, et need kaks riiki seisawad nugade pääl. Ameerika

Ühisriigid tarwitawad jaapanlaste wastu surweabinõusid — immigratsiooni säädus, mis jaapanlasi ei lase Ameerikasse ning alaline diplomaatline sõda, mis nende kahe riigi wahel käimas. Kauge Ida turud on nende kahe riigi püssirohukeldriteks. Ainult Jaapani maawärisemise katastroof lükkas ajutiselt selle sõja edasi, kuid ta on päewakorras ja wahekord muutub alaliselt terawamaks. Sõda on möödapääsemata.

Kauge-Ida küsimusse on segatud Inglismaa ja siin wõib kujuneda weel sõda *Inglismaa-Ameerika* wahel ja *inglismaa ja Jaapani* wahel. Kauge-Ida küsimusest on huwitatud ka Nõukogude Liit ja seega Kauge-Ida sõjas wõib uus ja rewolutsiooniline jõud tegew olla, mis kapitalistlikkude riikide imperialistlikud plaanid segamini wõib wisata.

Päewakorras on imperialistlikkude sõdade ähwardused ning kõik riigid walmistawad palawlikult sõdade wastu. Ilm on palju enam sõjariistus kui 1914 aastal, ettewalmistused on palju pöörasemad kui see oli 1914 aastal

sõja eel. 1914 aastal, kui weel Saksa-Austria riigid sõja vastu ettevalmistasid ja suuri sõjawägesid pidasid, — oli Euroopas püssi all 7 miljoni inimest, 1924 aastal on 11 miljoni. Wenemael oli 1914 a. sõjawägi 2.000.000 meest, 1924 a. 610.000. Wenemaa sõjawäe arv on vähenenud kolm korda, mille juures Poolamaal üks inimene sajast sõjawäelane on. Euroopa on sõjalaager. Sõjawägi on walmis päaletungimiseks, on enam walmis kui 1914 aastal. Kui plaanilikult sõja vastu walmistatakse wõime näha sellest, kuidas suurriigid kõik jõu on pööranud sõjaabiõude walmistusele. Sõjawabrikud, nagu Schneider, Wickkers, Skode jne on plaanilikult ametis. Kui 1914—1918 a. sõda nähtawale tõi suurtüki «Pikka Bertha», mis laskis 120 klm. kaugusele, siis oldakse praegu ametis Prantsusmaal suurtüki kallal, mis peab ulatama 500 wersta pääle. «Coast Artilleri Journal» teatab, et Prantsusmaal proowitakse praegu suurtükki, mis ulatab 97 wersta kaugusele. Nii-sama oli tankide walmistuse küsimus,

kus praegu ehitatakse «läbimurdmise tank» — «Char de Seyne», mis on warustatud 155 mlm. suurtükidega 37 — 115 mlm. asemel, ning mille kiirus on 30 wersta tunnis.

Sõjalaewastikus konkureerivad praegu pääasjalikult Inglismaa, Ameerika Uhisriigid ja Jaapan. Päärõhk on nüüd kerge laewastiku pääle pandud, mis omad sõjalised hääd küljed eelmises sõjas nähtawale tõi.

1924 aastal on laewu:

Inglismaal	—	349
Ameerika		
Uhisriikides	—	462
Jaapanil	—	182
Prantsusmaal	—	203

Sõjalaewastiku eelarwe 1914 ja 1924 aastal.

	Aastad.	Isiklik koosseis.	kulud
Inglismaa . .	1914	151.000 inim.	51.550 nlst.
»	1924	100.500 »	55.800 »
Ameerika . .	1914	15.000 »	28.973 »
»	1924	85.000 »	63.000 »
Jaapan . . .	1914	50.000 »	40.888 jeni.
»	1924	74.000 »	238.000 »

## Laewastiku suurus 1924 a. märtsis.

	Tegewuses.	ehitusel.
Inglismaa . .	1.225.633 tonni	156.480 tonni
Ameerika		
Ühisriigid.	1.207.463 »	177.556 »
Jaapan, . . .	533.167 »	121.450 »
Prantsusmaa	423.501 »	78.330 »

Siin peab juure tähendama, et Inglise laewastik on kiirema käiguga ja paremate suurtükidega warustatud kui seda on Ameerika laewastik.

Praegu on ehitusel:

Inglismaal lõpetusel	4 kergel	ristlejat	
» hakatusel	7 »	»	»
Jaapanis lõpetusel	8 »	»	»
» hakatusel	6 »	»	»
Ameerikas lõpetusel	3 »	»	»
» eelarwes			
	kinnitatud	8 »	»

Üks kerge ristleja läheb maksma 2 miljoni naelsterlingi. Sellest on näha, kuidas wisatakse raha sõja jalule säädmiseks. See peab ometi midagi tähendama.

*Öhu laewastik.* Et uus imperialistlik sõda palju laastawam ja hädaohtlikum saab olema, siis pannakse õige suurt rõhku õhulaewastiku pääle. Sõda õhus saab suurt osa uues sõjas etendama. Õhulaewastikuga wõib häwitada linnad, keskpunktid, sillad, raudteed, tagawarad jne.

Õhulaewastikus pannakse rõhku: 1) kiiruse pääle — Ameerika «Nawy Curtiss Bacer» teeb 506 wersta tunnis, 2) komando päälewõtmises — «Blackburni» süsteemiline wõtab pääle 10 inimest — 1.200 puuda raskust, 3) häwitawate pommide tarwitamises — pommid annawad purustusel awause sügawusega 7 meetrit ning diameetris — 20 meetrit ja «pommiwedajad» aeroplaanid wõtawad kaasa pommid, mis kaaluwad 4.000 naela ning annawad awause purustusel 19 jalga sügawa 57 jalga diameetris. 4) Laske aeroplaanid «Larsen» on warustatud 30 pistoliiga, mis annawad minutis 40.000 kuuli.



### Õhulaewastiku surus:

Prantsusmaal . . . . .	1.800	aparaati.
Inglismaal . . . . .	700	»
Ameerikas . . . . .	650	»
Jaapanis . . . . .	400	»
Poolas . . . . .	200	»

### Õhulaewastiku eelarwe:

Prantsusmaa mõtleb wiie aasta jook-  
sul õhulaewastiku tõsta 2.200 aparadi  
pääle.

Inglismaa 1928 aastaks — 1.200 apa-  
raadi pääle.

### Sõjaõhulaewastiku eelarwe 1923—25 aastal.

Prantsusmaal	7.000.000	naelsterlingi	
Inglismaa . . . . .	19.392.000	»	»
Ameerikas . . . . .	5.700.000	»	»
Jaapanis . . . . .	4.200.000	»	»

Ameerika Ühisriikide eelarwes 1924  
aastal oli tähendatud, et sõjakorral  
Prantsusmaa, Inglismaa ehk Jaapaniga  
Ameerika peab oma piirisid ja wara-  
sid kaitsema ning õhu sõda wõib alata  
weel enne sõja kuulutust jne. Ameerika  
pankiirid otsustasid lähematel aastatel

suurendada õhulaewastiku: 1) ehitada sõja õhulaewastik, suurus 2.000—2.500 aparati, 2) sõjawäelaste arwu tõsta: ohwitsere 2.500 ja 40.000 komando suurus.

*Gaasisõda* (Gaz de combat). Gaasi sõjale walmistab eriti ette Ameerika, kus terwed wabrikud ja teaduslikud laboratooriumid professoridega ametis on. Uute gaasidele tahetakse ülesandeks anda — kauguse päält terwed raioonid ära häwitada. Gaasitööstus hoitakse saladuses ning kõikide mõtted ja pääajud on palawlikult mobiliseeritud selesse töösse. Muidugi ei taha sest maha jääda teised imperialistlikud riigid. Gaas peab wastased häwitama halastamata. Häwitada naised ja lapsed, kes wastases riigi liidus elawad sõja korral.

*Kiirte ja rakettide sõda.* Töötatakse rakettide kallal, mis kuue ja enam wersta pääle annaksid metall sulatise wihma ja kiirte kallal, mis kauguse pääle õhulaewad, kindlustused, tagawarad jne. häwitaksid.

Kui nüüd kokku wõtta seda palawlikku ettewalmistust, mis praegu imperialistlikud riigid toimetawad, Euroopas, Ameerikas ja Aasias, siis peab küll ütleva, et sõda peab juba täna aga mitte homme algama. Palawlik ettewalmistus on igal pool. Ettewalmistus palju suurem, kui oli seda 1914 a. Peaaegu wõib ütelda, et ilm ongi sõja ajalul, et oodetakse signaali, kuna tormawad suurtükid 500 wersta pääle tormi, kuna merewägi pommitama hakkab randu, kuna õhulaewastik hakkab surma külwama õhus, kuna gaasid, raketid, kiired surma registrid lahti tõmmawad. Imperialism ei tunne «nalja», ta ei eralda sõjameest naisest, lapsest, waid meeleheitlikult, kramplikult, üks kõik mis hinna eest algab surmaheitlust oma olemise eest, oma üliwõimu, oma monopoli eest. Imperialistlik surm käib Euroopas, Ameerikas, Aasias. Kapitalistlikud rühmitused, kapitalistlik ilm algab surmantantsu. See on praeguse aja kapitalistliku ilma kultuur, tsiwilisatsioon, tema piibel, jumal ja kurat. «Rahwaste

Liit» see kapitalistliku ilma rahuingel on nurka pugenud, temaga ei rehkenda keegi. Ta on ammu surnud, ta sündis surnult. «Rahwaste Liit» see kapitalistliku ilma silma moonutus, II Internatsionaali peitepilt, wõib ainult õnistada uut laastawat sõda. Kapitalistlik ilm on sarnane, et temas walitseb anarkia, et kapitalistlikkude rühmituste, riikide wahel ei wõi olla ühtlust, waid sääl walitseb alaline üksteise häwitamine. Itaalia Mussolini näitas oma sõjalise tegewusega Greeka wastu, et «Rahwaste Liit» on ainult lollidele, kuid temaga ükski kapitalistlik rühmitus ei rehkenda. See on raudne kapitalistliku korra loogika. Ilm sammub uut imperialistliku-surmawa sõja teed.

## **II Internatsionaal ja uus imperialistlik sõda.**

Et II Internatsionaal end koopeteeris imperialistlikkudesse rühmitustesse 1914 aastal, — see on kõigile selge, selge on ka see, et paremateks impe-

rialismi poliitika ajajatest sõja ajal olid sotsialistlikud parteid. Kõigi maade sotsialistlikud parteid sünnitasid enesest sotsiaal-natsionalistliku wõla üldises imperialistlikus rühmituses. II Internatsionaal kui iseseisaw organisatsioon oli kadunud. Kuid II Internatsionaali kuulusid töölised, kes sõrkisid sotsialistlikude juhtide järele, kes olid jõuetud neid ära heitma. Imperialistlik sõda oli siiski niiwõrd häwitaw ja niiwõrd raske, et rahwa mass ei jõudnud enam wäljakannatada, ei jõudnud oodata rahu aega, et uuesti «wõitlust» alata, nagu soowitasid pühid. Webruaarimärtsil 1917 aastal murrab Wenemaa tööliste klass ühes talupoegade tsaari walitsuse ja oktoobril enamlaste partei poolt juhitud tööliklass ja talupoeg pühib ka kokkuleppe — kodanliku walitsuse ja teostab tööliste diktaatori. 1917 aasta oktoober awab ajaloos uue külja — sotsiaalse rewolutsiooni ehk kommunistliku rewolutsiooni lehekülje. Wõimu juure asub tööliklass ühes talupoegiga ning awab klassisõja ajajärgu. II Internatsionaal sotsialist-

likkude parteide näol jääb siin oma seisukohale kindlaks — nad ühinewad imperialistlikkude parteidega kui wii-mase osa tööliste ja talupoegi walitsuse wastu. Nad mobiliseeriwad end sotsiaalse rewolutsiooni wastu ühiselt kindralite, mõisnikkude ja wabrikantidega. Kuid oktoobri rewolutsioon oli signaaliks üleilmilisele rewolutsioonile. Töölisklass Saksamaal ja Austria-Ungaris, sattudes wälja kannatamata seisukorda, jälgib oktoobrirewolutsiooni ning kukutab monarkistlikud walitsused ja kuulutab nõukogude walitsuse wälja. Töölismass wõtab õige seisukoha. Sotsiaalistlikud parteid ja II Internatsionaal jääwad ka siin kindlaks oma seisukohale, nad moodustawad enesstest rahwawolinikkude walitsuse (Saksamaal) ning katsuwad kõik abinõud ära rewolutsiooni likwideerimiseks.

Uueste wiskab II Internatsionaal oma autoriteedi, omad organisatsioonid ja juhtide osawuse waekausile kodanliku klassi huwide kaitseks. Saksamaa Noske, Scheidemann, Ebert, Kautski ja teised ruttawad rahwa ja «rewolut-

siooni» nimel päästma eestkätt kodanliku riigi aparaati, teades et aparaadi abil võib töölisi taltsutada. Nendel kui endistel tööliste partei tegelastel oli teada unustamata *Marxi* õpetus: «*Kommuna* (Pariisi Kommuna 1871 a.P.) oleks pidanud siis sama tunnistama, et tööliklass jõudes walitsuse juure ei taha ja ei wõi rahuldatud saada wanast riigi masinast». Marx näitas tööliklassile, et ta peab omad walitsuse aparaadid looma ja ainult wanade purustamisega võib wõita. Sotsialistid purustasid ühes kodanlusega tööliste walitsuse aparaadi—Nõukogud ning asutaw kogu Saksamaal andis Weimari konstitutsiooni samase, mis oli Bismarcki poolt antud pärast Saksamaa ühendamist. Ainukene wahe, et riigi eesotsas ei ole kuningas, waid president.

Samuti teadsid sotsialistid, et *Marx* rääkides Pariisi Kommuuna wigadest kirjutas Kugelmannile 12 aprillil 1871 aastal: «*Keskkomitee* tegi wea, kui ta liiga wara wõimust lahti ütles ja kommuunale aset andis,— see oli teine wiga, knid esimene wiga seisis selles, et kesk-

*komitee 18. märtsil otsekohe omad jõud  
Versaille pääle ei saatnud».*

Marx näitas töölisklassile, et wõimu wõttes peab ta diktatuuri teostama ning demokraatiast lahti ütlema ja otsekohe algama pääletungimist kodanliku klassile ja teda lõpulikult purustama.

Seda rääkis Marx 1871 a. sündmuste korral, kuid nüüd oli töölistel oktoobrirewolutsioon praktiliselt silmade ees ja II Internatsionaal ning sotsialistlikud parteid kui osa kodanlikkudest parteidest pidid raudselt tööliste wõimukindlustawate abinõude wastu wäljaastuma. Töölisklass, kel puudusid töölisklassi poliitilised, parteid, said loomulikult sotside II Internatsionaali poolt ohwriks toodud. Noske ja Ebert näitasid, kudas nad oskawad töölisi tapa ja kodanliku klassi ja imperialismi kaitseda.

1918 ja 1919 aastal tekkinud tööliste walitsuse organisatsioonid — nõukogud ja tööliste walitsused Baieri ja Ungari nõukogude riigid — sotsialistide agaral ja juhtiwal tegewusel said häwi



tatud. Saksa tööliste juhid Karl Liebknecht ja Rosa Luxemburg said nende poolt tapetud. Kõik abinõud kasutati ära kapitalistliku korra päästmiseks. Kautsky ja Hilferding katsusid teoreetiliselt leida alust sotside tegewusele ning põhjendasid, et tööliste diktatuur on barbaarne nähtus ja mitte lubataw ning tõendasid, et majanduslik arenemine kapitalistlikus korras on weel wõimalik, et imperialismile järgneb üliimperialistlik ajajärk jne. Samuti tõendasid, et walmistusjõudude arenemine ei ole weel küps kommunistliku korrale alusepanemiseks jne. Loomuline on, et siin tahtmata sotsid Kautskyga sattusid wulgaarsele materialistlikule seisukohale kui mitte idealistlikule eitates dialektilist arenemise käiku, eitates päälisehituse omakordse mõju aluste pääle, nagu seda Marx tõendas omas õpetuses.

II Internatsionaal ja sotsialistlikud parteid üksikudes maades olid siiski weel nii tugewad — nende käes olid tööliste organisatsioonid: poliitilised parteid ja ametiühisused, samuti oli nen-

del tarwitada tuhanded ajalehed ja ajakirjad, mille abil neil korda läks ajutiselt *teine kord sotsiaalsel-proletaarlist rewolutsiooni äraanda ja tööliste klassi kodanliku klassile ohwriks tuua*. Kuid neil ei läinud korda ühes kõigi maade imperialistidega häwitada Wene-maa oktoobrirewolutsiooni. See tähendab aga imperialistliku ühise wäerinna läbimurdmist ja kommunistliku rewolutsiooni tugewust. Lääne-Euroopas küll ajutiselt sumbutati proletaarne rewolutsioon, kuid ta jäi siiski aktuaalselt päewakorda. Oktoobrirewolutsiooniga tekkis ilmas teine suurriik — sotsiaalne rewolutsioon imperialistliku riigi kõrwal. Töölisklass wõitis seekord omale organisatsiooni, sai osaliselt ühes kuuendikus maakera ruumis wõimu juure ja edaspidine wõitlus tööliste klassi ja kodanliku klassi wahel ei saa enam nii kaoslik olema. Sotside äraandmine ei saa kanda enam niiwõrd hirmsaid tagajärgi, kui 1914 aastal. Meid huwitab praegusel korral siiski üks küsimus ja see on, kas II Internatsionaal ka pääle 1914—18 aas-

tase sõja uue sõja ettevalmistusest osa võtab? Et selle küsimuse pääle vastata, on tarwis waadelda II Internatsionaali tegewust. Eelmistest päätükidest on näha, et Versaille rahuleping on sarnaselt põimitud, et ta tähendab uut imperialistliku sõda. Mis osa on II Internatsionaalil Versaille rahulepingu tegemisel? Aitab ehk sellest kui tähendame, et II Internatsionaali juht Vanderwelde Belgia kuninga nimel sellele lepingule alla kirjutas ja seega II Internatsionaal kinnitas oma allkirjaga esimese uue sõja põhjuse — Versaille rahulepingu. Kui Vanderwelde lepingule alla kirjutas, siis pöörasid Saksa sotsid Dawid, Noske ja teised 26. juunil 1919 aastal presidendi sotsi Eberti ja Baueri, Erzbergeri ja teiste walitsuse nimel Saksamaa rahwa poole üleskutsega: «Andke kõik jõud lepingu tingimiste täitmisele... Meie suudame küllalt kanda selle rahulepingu raskusi...»

Päälesõjane II Internatsionaali konwerents 3—10. weebruaril 1919 aastal Bernis algas oma tegewust sellega,

et otsis sõjasüüdlasi ning leidis, et see on Saksamaa kukutatud Wilhelmi walitsus. Küsimus oli see kord otsustatud ja edaspidiste sõja asjus ei pööranud II Internatsionaal töölisklassi poole, waid alluwaks Rahwaste liidule ehk imperialistliku riikide liidule. See seisukoht muutis II Internatsionaali ametlikult imperialistliku kodanliku klassi osaks. Sel konwerentsil seisis päewakorras weel üks põhimõtline küsimus: «Kas II Internatsionaal asub edaspidi «demokraatia» ehk tööliste «diktatuuri seisukohale». Siin tuli II Internatsionaalil otsustada teoreetiliselt-põhimõtteliselt, kas ühes kodanliku klassiga ehk ühes töölisklassiga. Konwerents tegi endiselt poliitikast loogikalise järelduse ja ütles tervele ilmale awalikult, et ta on töölisklassi wastu ja läheb edaspidises wõitluses «demokraatia»-kodanliku klassi huwide lipu all. Enam otsekoheemat lausa wäljaütlemist nõuda ei wõi.

*Lütserni* II Internatsionaali kongress 1—10. augustil 1919 aastal wõttis wastu muuseas järgmise otsuse: «Kon-

gress teiwitab rõõmuga rahutegemist, kuid ühtlasi kahetseb, et waiclustega sai rahutegemine liiga pikale wenitatud...» See ou II Internatsionaali seisukoht, ametlik seisukoht Versaille rahu-lepingu kohta.

31. juuli — 4 aug. 1919 a. arutati Genti kongressil uuesti «demokraatia» ja «diktatuuri» küsimust ning mõisteti hukka tööliste diktatuur.

*Frankfurdi* konwerents 23—27. web-ruaril 1922 a. arutas Saksamaa repa-ratsiooni küsimust, mis otsustas eks-pertide komisjon ning jõudis otsusele, et II Internatsionaal peab ekspertide otsust toetama.

1924 a. toctab II Internatsionaal Dawisi plaani Saksamaa küsimuses, mis muud ei ole kui imperialistlik wägi-wald.

Dawisi plaani järele tasub Saksa-maa sõjakulud järgmiselt:

1. Riigi eelarwest tasub 1.250 mil-joni kuldmarka.
2. Raulteede majapidamisest tuleb maktsa üks osa sarnaselt, et wõetakse

11 miljardiline laen 660 miljoni marga protsendiga ning raudtee pääle tuleb iseäraline maks panna 290 miljoni kuld marka. Kui Saksamaa seda täita ei saa, siis on õigus raudteesid wälja rentida ehk ära müüa. Saksamaa müüdugi seda maksta ei suuda, sest Saksamaa raudteed andsid õitseajal sissetulekut 500 miljoni marka, ja raudteed müüakse oksjoni teel rahameestele (loodawad saada omale Ameerika rahamehed. *I. P.*).

3. Tööstuse pääle wõtab 5 miljardilise laenu 300 miljonilise protsendiga, mis loomulikult tuleb töolistelt.

4. Kaudsed maksud tarbeainete pääle jne.

Selle plaani järele peab Saksamaa tegema laenu ja et ta siiski neid nõudeid täita ei saa, siis läheb Saksamaa ka majanduslikult rahameeste üliwõimu alla ja peremeheks saab ehk Morgan. Juuli lõpul istub Londonis konwerents koos Dawisi plaani arutamisel ning wahekord Inglismaa ja Prantsusmaa wahel on muutunud terawaks. Ameer-

rika toetab Prantsusmaad. See tähendab uut sõda ning II Internatsionaal toetab seda. Ei wõi salata, et II Internatsionaal sõja vastu ei räägiks, ta wõtab oma koosolekutel sarnaseid otsusi vastu jne. See on tarwilik, seda nõuawad need töölised, kes nende järele weel lähewad. Tegelik elu räägib aga teist keelt.

*Inglismaal* on II Internatsionaal Mac-Donaldi, Hendersoni ja Thomasi näol walitsemas ning see walitsus ehitab kõige suurema energiaga sõjalaewu ja walmistab sõja vastu ning asumaades wiib karmil käel läbi imperialistlikurööwpoliitika. Imperialistliku sõja küsimuses on Mac-Donald Lloyd George'iga ja Baldwiniga ühel seisukohal.

*Prantsusmaal* walitseb blokk Herriot'ga eesotsas, teda toetab sotsialistlik partei Blumiga eesotsas. Prantsusmaa läheb kõige ägedusega uuele sõjale vastu ning sõdib tegelikult Ruhris.

*Saksamaa* sotsid toetawad Marxi ja Stresemanni.

Nii näeme, et II Internatsionaal sotsialistliku parteidega ühes oma kodanlusega walmistab uue imperialistliku sõja wastu. Tema huwid on kodanliku klassi imperialistlikud huwid.

### **Sotsiaalse rewolutsiooni jõud — Kommunistlik Internatsionaal ning tema seisukoht sõja küsimuses.**

Nagu eelpool tähendatud, awas oktoober uue lehekülje ajaloolises areenimises — sotsiaalne rewolutsioon muutus teoreetilisest ilutsemise mõstest tegelikuks eluks — päewaküsimuseks. Sotsiaalset rewolutsiooni ei pandud üksi päewakorda, waid teda hakati ka realiseerima. Sotsiaalse rewolutsiooni ehk kommunistliku rewolutsiooni algjõuks seekord sai vähem arenenud Wenemaa, kus töölisklassil ühes kehwa talupojaga mitte üksi kergem ei olnud purustada imperialistliku - kodanliku klassi müüri, waid oli ka ettewalmistus selleks rewolutsiooniks olemas. Enamla-te partei aastate wältel oli rewolutsiooni ettewalmistuses ametis-



Sm. Lenin walmistas 1893 aastast pääle süstemaatlikult rewolutsiooni teoreetilisel ja praktilisel ette. Enamlaste partei muutus wõitluse organisatsiooniks, kes töölised ja talupojad wõidule pidi wiima. Wene tööliklassil o'i rewolutsiooniline teooria ja oli ka tööliste partei. Wähe sellest, Wene-maa tööliklassil ja talupojal oli ka rewolutsiooniline praktika. 1905—07 aasta rewolutsioon oli sotsiaalse rewolutsiooni praktiliseks sissejuhatuseks. Reaktsiooni aeg 1908—1912 aastal oli wiienda aasta rewolutsiooni praktiliseks kindlustuseks. Sõja aastad ja järgnaw esimene aste — weebruari-rewolutsioon näitasid töölistele ja talupoegile ainsa pääsetee — nõukoguwõimu kaudu kommunistliku partei juhatusel tööliste diktatuuri teostusele. Töölis-talupoegi walitsus ehk tööliklassi diktatuur on ainukene pääsetee ning see pääsetee läheb läbi kommunistliku rewolutsiooni. Üks kuuendik maailma, poolteistsada miljoni rahwast asusid sotsiaalse rewolutsiooni teele, astusid imperialistliku - kapitalistliku

ilma häwitusele ja kommunistliku korraloomisele. 1923 aastal loodud Nõukogu Riikide Liit muutus kommunistliku rewolutsiooni alusjõuks, toetuspunktiks, kohaks, kust woolab üle ilma uus jõud, uus ühiskondlik seisukoht, Lääne maade töölisklassile muutus faktiks: *ex oriente lux* — Idast valgus. Terwe ilma töölisklass pööras in-tinktiwselt oma tähelpanu Idasse, Nõukogude Liidu poole. Nõukogude Liit muutus terwe ilma töölisklassi uueks isamaaks, kelle juhatusel, kellega ühes tormijooksta kapitalistliku kantsi pääle kõigis maades. Mitte üksi töölisklass, waid ka talupoeg pööras oma tähelpanu Idasse. Pääsetee — rewolutsiooni teenäitaja tulelont hiilgas sääl. Asumaade orjad, asumaade ja poolasumaade rahwad samuti silmasid teenäitajat tulelouti Nõukogude Liidus. Terwe ilma imperialistlikkude suurriikide poolt kurnatud ja tagakiusatud rahwad leidsid oma juhi ja kaaslase uues sotsiaalses rewolutsioonilises jõus Nõukogude Liidus. Nõukogude Liit muutus uue jõu keskpunktiks, mille

ümber koondub terve ilm, et purustada imperialismi, et purustada kapitalistlikku ilma. Aasia, Aafrika, Austraalia rahwad, Euroopa ja Ameerika töölisklass ning kehwatalupoeg kõik pöörasid end Nõukogude Liidu poole. Komintern, Profintern ja Talupoegade Internatsionaal on need organisatsioonid, kes oma ümber koondawad uue rewolutsioonilise jõu ja kes wõitlusele ja wõidule wiivad töölisklassi, kehwatalupoja ja kurnatud rahwa asumail ja poolasumail. Need on organisatsioonid, kes teoreetiliselt, praktiliselt ja organisatsiooniliselt kommunistliku rewolutsiooni juhiwad ja töölisklassi ja kehwatalupoja wõidule wiivad. Jõudude wahekorid teoreetiliselt ja organisatsiooniliselt ei ole enam see, mis oli 1914 aastal, ei ole ka see, mis 1918—19 aastatel, kus II Internatsionaal wõis töölisi ja talupoegi kapitalistliku ilmale kodanliku klassile ohwriks tuua. Seisukord on muutunud palju, wahekorrad on selginud ja selgiwad. Rewolutsiooni praktika on annud palju õpetunde ja need õpetunnid

ei ole asjata olnud. Kõige selle järel-  
dusena on meil III Kommunistlik Inter-  
natsionaal, kus üleilmne kommunistlik  
partei ja tema kaasorganisatsioonid —  
Ametühisuste Internatsionaal, Talupoe-  
gade ja Noorte Internatsionaalid.

1914 aastal oli ainukeseks organi-  
satsiooniks II Internatsionaal, kus töö-  
tasis kõik woolud. II Internatsionaal  
seisis koos kolmest woolust:

1. wool — Sotsiaal-natsionalistlik  
wool, imperialismi täieline pooldaja ja  
kodanliku klassi üks osa, kes 1914 a.  
rõhuvas enamuses oli.

2. wool — Keskwool, kes kõik aeg  
II Internatsionaali oli juhtinud ja kelle  
kõikuv seisukoht teda täieliselt ära  
andis esimesele woolule sõja algul. Selle  
woolu seisukoht oli — sõda on küll  
paha ja peaks olema ka imperialistliku  
poliitika vastu, kuid sõja ajal ei wõi  
imperialismi vastu tegelikult wälja  
astuda, sest sellega saaks üks osa  
imperialiste tugewamaks ning seega  
tuleb waikselt toetada oma riigi impe-  
rialismi. Pääle sõda kui kommunistlik  
rewolutsioon oli alanud muutus kesk-

wool kontrrewolutsiooniliseks ja ühines esimese wooluga.

3. wool — Pahemtiw, kes II Internatsionaalis rõhuwas vähemuses, oli aktiivse klassiwõitluse õhutaja. Imperialistlik sõda pidi muudetama klassisõjaks, mille abil kukutada kapitalistlik kord. See pahempoolne kommunistliku rewolutsiooni wool tundus juba II Internatsionaali tegewuses Stuttgardi kongressil 1907 aastal, Baaseli kongressil 1912 aastal pahempoolse woolu seisukoht wõitiski, kuid tegelikult oli ta vähemuses ja 1914 a. sõja alguga kukkus ta täieliselt wälja. Siit pääle algab iseseisew töö, mis läheb läbi Zimmerwaldi konwerentsi 1915 a., Kintthali konwerentsi 1916 a. ja kujunes jõuks oktoobri rewolutsiooni järele 1917 a. 1919 aastal 4. märtsil loob pahemwool III Kommunistliku Internatsionaali. Kommunistliku Internatsionaali ümber koonduwad kõik poliitilised rühmitused ja parteid, kes jäid klassiwõitluse seisukohale. Pääle Wenemaa Kommunistliku partei ei olnud ühelgi maal wäljakujunenud

kindlat töölisklassi poliitilist parteid. Wiis aastat kulus ära puhastuse, organisatsiooni, seisukoha wõtmise tööks. Nüüd ei ole enam maanurka maakeral kus ei oleks Kommunistliku parteid ehk ilma Kommunistliku partei osasektsiooni. Ühes kohas on see tugewam, teines nõrgem, kuid Kommunistlik tont on igal pool. Juba 1922 aastal oli üle 50 kommunistliku partei üle 2.000.000 liikmega. Kuid see oli kujunemise aeg. 1923 a. tõi suure kaswu juure, nii et 1924 aastal Kommunistliku partei liigete arw mitu korda suurem on.

*Noorte Kommunistlik Internatsionaal* algas oma tegewust iseseiswalt 1919 a. ja 1921 aastaks oli koondunud uue Internatsionaali ümber üle 30 riigi ligi 1.000.000 liikmega. Kuid 1924 a. ei ole maanurka, kus ei oleks Kommunistlikke noori.

*Punane Ametiühisuste Internatsionaal* pidas oma esimese kongressi juunil 1921 aastal ja seega tõi rewolutsioonilist jõudu mitu miljonit juure.

*Talupoegade Internatsionaal* on asutatud 1923 a. ja koondab oma ümber

kõigi maade rewolutsioonilised talupoegade ühisused ja parteid. 1924 a. ühises Internatsionaaliga Jugo-Slaawi talupoegade partei.

Teoreetiliselt ja organisatsiooniliselt on kommunistliku rewolutsiooni jõud väljakujunenud. Oleks tarwis hinnata nende praegust jõudu.

*Sotsiaalse rewolutsiooni organiseeritud jõud Euroopas.* Euroopa, kui imperialismi wana kants on tähtis meie küsimuse lahendamiseks: kas sõda ehk rewolutsioon. Ma toon seisukorra ainult suuremate riikide kohta.

*Wenemaa* — kogu riigi aparaadiga on sotsiaalse rewolutsiooni aluseks, kõige tugewamaks üksuseks selles wõitluses, mida seni kogu ilma imperialism murda ei ole suutnud, waid mis iga päewaga muutab majanduslikult ja poliitiliselt tugewamaks ning millega terve kapitalistlik ilm rehken-dama peab ka uue sõja küsimuses.

*Saksamaa* jääb ka edaspidi sotsiaalse rewolutsiooni edaspidise käigu keskpunktiks. Saksamaa on selleks walu-

lapseks, kelle ümber uus imperialistlik sõda keerleb. Kommunistlik Internatsionaal on ainukene, kes ei tunnista Versaille'i rahulepingut ega Dawesi plaani, kes tunnistab ainult üht pääseteed Saksamaal, see on sotsiaalsed rewolutsiooni – tööliste diktatuuri. Kui tugew on Kommunistliku rewolutsiooni ni jõud Saksamaal, wõime otsustada sellest, et juba oktoobril 1923 aastal Saksamaa oli jõuline rewolutsiooni läbi wiima, kuid Saksa Kommunistliku Partei tookordne Keskkomitee ei osanud olukorda hinnata ja laskis oma wigadega fascistidel stüühiliselt kerkiwa rewolutsiooni maha suruda. Juba oktoobril 1923 aastal Saksamaa tööliklass oli suuteline wõimu wõtma. 1924 aasta Saksamaa Kommunistliku Partei juhtimine läks rewolutsioonilise osa kätte ja riigipäewa walimistel sai 3.715.000 häält, mis on tõenduseks Saksamaa jõu küpsusest.

*Prantsusmaa* — Kommunistlik partei on terve rea kriisiste tagajärjel muutunud kindlaks rewolutsiooniliseks üksuseks, ning Pariisi, Seini ja Põhja



raionis on muutunud massiliseks parteiks. 1924 a. walmistel sai ligi 1.000.000 läält, mis näitab, et ta tugewam on, kui sotsialistlik partei enne 1914 aasta sõda. Praegune Herriot poliitika ja sotsialistide toetus toob Kommunistliku parteisse ka prowintsi töölised ning kehwtalupoeg pöörduw Kommunistliku partei poole. Seega kasvab alaliselt ning ta wõtab oma mõju alla terwe Prantsusmaa töölisklassi ja kehwtalu-  
poja.

*Inglismaa* Kommunistlik partei on ncor, ei ole weel täieliselt muutunud massiliseks parteiks, kuid ka sin ei ole seisukord endine. Söekacwanduse raioonid muutuwad rewolutsioonilisteks. Ametiühisused astuwad Amsterdami arwustuse seisukohale. Kommunistlik partei tundub igal pool. Isegi parlamentis tööliste päälesurumisel astuwad tööliste partei liikmed oma partei walitsuse wastu wälja. Kohtadel säewad töölised Kommunistliku partei kandidaate üles ja kukutawad tööliste partei kandidaadid läbi. Kõik see näitab, et Inglismaa töölisklass asub klassi-

wõitluse seisukohale ning Kommunistliku partei mõju tundub igal pool. 1924 a. omas Kommunistli partei õige organi-atsioonilise kuju ja wõib loota ta mõju kiiret kaswu.

*Itaalias* — muutub seisukord rewolutsioonilisemaks. Fascismi kants hakkab warisema. Osa sotsialiste ühinesid 1924 a. Kommunistliku parteiga. Talupojad ehitawad Leninile mälestussambaid jne. Kõik näitab Kommunistli partei mõju ja jõu kaswu.

*Balkani poolsaar* — on wiimasel ajal muutunud wõitluspaiks, kus partisaanid peawad walitsusega lahinguid. Talupojad on leidnud Kommunistliku parteiga ühise keele pääle läbi-ukkumiste. See talupojalik maa on muutunud rewolutsiooniliseks. Kommunistlik partei on wiimasel ajal osanud oma järele tõmmata talupoja.

*Tsheho-Slowaakias* on üks tugewamadest Kommunistlikkudest parteidest. Karpati talupojad näitasid wiimastel walimistel, et nad lähewad kommunistide järele.

*Poolamaa* töölised näitasid 1923 a. väljaastumistega Krakowis raudteelaste streigi ajal ja nüüd wabriku komiteede walimistel Dombrowi raioonis, et ka siin Poola sotsialistid oma mõju kaotanud on ja töölised lähewad kommunistide järele.

Euroopas kommunistliku rewolutsiooni jõud on tuntaw ja kaswab alaliselt.

*Ameerika sotsiaalse rewolutsiooni jõud* wiimase ajani oli kujunemas. Ameerika kapitalism leidis weel arenemise wõimalusi, kuid 1923 aasta tõi pöörde. Algas kriis, mis laieneb ja tööstuse päält laienes põllumajanduslikuks kriiksiks. Ameerika farmer kriisi tagajärjel on sattunud wäljapääsemata seisukorda, ta koondub farmerite parteisse ja on astunud klassiwõitluse seisukohale — Ameerika Kommunistlik Partei, tööliste ja farmerite partei praegusel korral teewad suure töö. Nende partei mõju kaswab alatasa ja nad toowad uue jõu osa juure, mida seni ei olnud Ameerikas. Komintern on

tunginud ka Ameerikasse ja leiab poolehoidu.

Lõuna-Ameerika 110—120 miljoni-  
lise elanikuga on muutunud Põhja-  
Ameerika imperialismi võrgu osaks.  
Need kuus riiki, mis sääl on, on suure  
tähtsusega Ühisriikidele. Kuid Kom-  
munistlik Internatsionaal on ka sääl  
leidnud poolehoidu. Chile ametühisu-  
sed astusid Profinterni, Argentiinias  
viimastel walimistel kommunistid said  
40% häältest.

*Aasia rewolutsiooniline jõud.* Aasias  
kujutab ainult Jaapan enesest impe-  
rialistliku riiki. Jaapani töölisklass  
on aga kommunistliku partei juhtimise  
all ning sotsialistide mõju on hoopis  
väike. Pääle selle on Jaapanis tugew  
talupoegade liikumine. Talupoegi on  
rahwa rõhuw enamus, 89% talupoegist  
on kehwtalupoeg ehk põllutöeline.  
1918 a. talupoegade streigi ajal arre-  
teeriti 7.800 inimest. Talupoegade  
liikumine kaswab: 1917 aastal oli 85  
streiki, 1918 a. — 256, 1921 a. —  
1.680 ja 1923 aastal 1.800 streiki.  
1923 a. talupoegade ühisused liitusid

ühiseks — «Jaapani talupojalikuks tööstuslikuks ühisuseks» — Nippon-Nomin-Kulschai. Ühisusel on 100.000 liiget ning kolmas märtsi kongress 1924 a. võttis otsused vastu: nõuda Nõukogude Liidu tunnistamist, side tööliste ja talupoegade wahel, ühine töö Korea talupoegade ja kihutustöö tegemine talunaiste hulgas. Sel kongressil oli suur mõju kommunistidel. Üksikud raioonid deligeerisid kongressile ainult kommuniste. Peab tähendada, et ka sotside mõju on siiski weel tunda.

*Hiinamaa* on wiimasel ajal hakanud aktiivset poliitikat imperialismi vastu ajama. See mitmesajamiljoniline rahwakogu, mis enamuses talupojad, elab praegu üle tõusu aega. See tõusuaeg märkub rahwuslise rewolutsiooniga imperialismi vastu. Kui suur poolehoid Hiinas Nõukogude Liidul, seda näeme Hiinamaa rahwa igapäewastes wäljaastumistes. Karahani austamine, Pawlowi surnukeha aulik saatmine Kantonis, ülikoolide ja parlamendi liikmete wäljaastumised. Siin ei wõi

ära unustada seda osa, mis etendab ses liikumises Hiina kommunistlik partei ja see väikearwuline kuid südi töölisklass, mis olemas Hiina kommunistlikul parteil, kellel selles liikumises suur mõju. See suur Hiinamaa, mille pärast imperialistlikud riigid kisklewad, wiskab oma kaalu rewolutsioonilisele waekausile. Samuti hiljutine Mongoolia wabariigiks kuulutamine toob weel uue jõu juure. Hiinamaa on Wene-maa liitlaseks ja töölisklassi liitlaseks wõitluses imperialismi vastu. Omad klassilised wastolud on ka siin, kuid see on teine küsimus

*India* 320 miljonilise elanikuga elab praegusel korral rewolutsioonilist käärimust üle. Indias kaswas sõja ajal oma tööstus, on töölisklass ja on ka 40 miljoniline põllutööliste hulk rääkimata kehvast talupojast. India on elanud wiimaste aastate jooksul rida ülesastumisi läbi, mis on lõppenud Inglismaa walitsuse weristamisega. Rewolutsiooniline liikumine ei ole seega lõppenud, waid kaswab ja tugewneb.

India kommunisti Roy arwamiste

järele, mida tõendab ka sm. Stalini ühes väites, seisab India rewolutsiooni läwel. India seisukord on muutunud sarnaseks, et töölisklass on muutunud rewolutsiooni juhtiwaks jõuks. India töölisklass kommunistliku partei juhatusel wiib läbi ühel hoobil kaks rewolutsiooni: 1) rahwuslik kodanliku rewolutsiooni ja 2) proletaarse rewolutsiooni. Töölisklass on Indias ainuke rewolutsiooniline klass, rewolutsioon on möödapääsemata ja seega töölisklass rewolutsioonis paneb maksma tööliste diktatuur ning asub kommunistlikule ülesehitusele.

*Aafrikas* an wiimasel ajal samuti laienenud rahwuslik - rewolutsiooniline liikumine. Iseseiswuse nõul on päewakorral. Wiimased walimised kohalikesse parlamentidesse näitawad, et rahwuslik rewolutsiooniline wool wõidab. Nii muutub ka Aafrika aeglaselt, kuid järjekindlalt imperialistliku poliitika aktiivseks wastaseks jõuks. Siin tuleb arwesse wõtta, et Aafrikas samuti kui mujal on pinda leidnud Kommunistlik partei.

*Austraalia* küsimus seisab samuti päewakorral. Austraalia kommunisti Montefiorè seletuste järele on sääl weel walitsemas tööliste keskel kaks seisukohta: walgete ja wärwiliste oma. Walged toetawad Inglise imperialismi ja ajawad Inglise töölistepartei poliitikat ühes konserwaatoritega. Kuid ka Austraalias on kommunistliku rewolutsiooni küsimus juba Kommunistliku partei tegewusega pandud päewakorda. Ja kui rewolutsiooni küsimus päewakorras seisab, siis ta annab ka järeldusi.

Kui nüüd sellest väikesest kokkusu-  
rutud ülewaatest kokkuwõtet teha  
ja küsida: 1) Kas tööliklassi jõud on  
tugewam, kui 1914 aastal ja 1919 aastal  
ja 2) kas tööliklassil on kindel  
rewolutsiooniline seisukoht ja organi-  
satsioonid ja wastata nende küsimuste  
pääle, siis on seisukord selge.

*Esimene küsimus*: Tööliklass on ar-  
wuliselt kaswanud, temale on liitlaseks  
tulnud kehwa talupoeg, temaga liitub  
imperialismi wastu mitmesaja miljoni-  
line asumaade ja poolasumaade rah-  
was — seega on töölisteklass tugewam.



*Teine küsimus:* Sm. Lenin äratas üles Marx rewolutsioonilise õpetuse ja andis töölisklassile kindla wõitluse teooria ning näitas selle teostamist praktilise läbiwiimisega Nõukogude Liidus. Lenin andis wõitluse organisatsioonid. Kõigi maade ja maanurkade kommunistid on loonud juhtiwa organisatsiooni, rewolutsiooni wõitlusstaabi —Kolmanda Kommunistliku Internationaali. Töölisklassil on rewolutsioniline teooria ja wõitluse organisatsioon.

## Kas uus sõda ehk rewolutsioon?

Kui aluseks wõtta, et juba 1921 aastal Kominterni wäljaarwamiste järele üksinda ametiühisuste liikmete arw ulatas üle 50 miljoni ja proletaarlaste arw ilma suurema osa Aasiata, Lõuna-Ameerikata ja Austraaliata ja suure osa Aafrikata wälja teeb umbes 150 miljoni, kuhu juure tuleks lisada mitmedsaja miljoniline Hiina, India ja teised maad, siis ehk wõiks ütelda, et mitte sõda, waid rewolutsioon. Arwu line ülekaal on proletaarlisel kihil.

Proletaarlastel on ka omad organisatsioonid, millede tegewus ulatab üle ilma. Kui 1914 aastal ei olnud töölistel poliitilisi tööliste parteisid, siis on nad nüüd Kommunistliku parteina ja ühendatud Kommunistl. Internatsionaali. Kommunistliku rewolutsiooni jaoks on kõik eeldused olemas. Ka side talupoegadega on loodud — Talupoegade Internatsionaaliga. Alalised streigid, wäljaastumised jne. on tunnismärgiks, et rewolutsiooniline jõud on käärimas. Asumaade ja poolasumaade rewolutsioonilikud wäljaasted ja nende side kommunistliku liikumisega on ka olemas. Kommunistliku rewolutsiooni jõud on tegewuses, tema tegewus on tuntaw, ainult üksikuis maades on tarwis veel jõupingutust, ja rewolutsioon puhkeb lahti. On tarwis tõuget ja sotsiaalse rewolutsiooni laine algab uut käiku.

Teiselt poolt imperialistlikud riigid walmistawad wihase kiirusega uue sõja wasts. Kõik on wisatud imperialistliku sõja waekausile. Tööstus, rahwaste rikkused, teadus kõik toodakse uue sõja ettewalmistuse ohwriks. Imperialistide

rühmituste wahekord muutub ikka teravamaks. Imperialistlikud riigid kasutavad kõik abinõud rewolutsioonilise jõu hävitamiseks ja sõja ettevalmistuseks. Tarbekorral äärmine kodanlik diktatuur muudetakse «demokraatliku» sotsialistliku parteide walitsusega, et ainult hävitada rewolutsioonilist-kommunistliku jõudu ja paremini panna sõjariistu. Fascism ja II Internatsionaal on need wiigi lehed, mille seljaga walmib uus imperialistlik sõda. Sõda on möödapääsemata ja ta peab lahti pubkema. Mingisugust pääseteed praegusest kriisist ei ole. Konwerentsid ei päästa. Sotsialistid ei lepita. Ja kapitalistlik ilm tormab imperialistlikule sõjale wastu. Ruhris on ta käimas.

Imperialistlikku jõudu wõrreldes kommunistliku rewolutsiooni jõuga peab tähendama, et ta pisem, jõuetum, vähem hääbuw on, kuna kommunistlik jõud tugewam ja ajaliselt kaswaw on. Selle tõtu imperialistliku sõja asemel oleks meil kommunistlik rewolutsioon.

Kuid töölisklassi turjal on üks mädapaise, mis ta tegewust, tahet ja wõimu

halwab, see on II Internatsionaal sotsialistlikkude parteidega igas maas. See mädapaise mõjub luupainajalikult töölisklassi kehale. Kahjuks on see paise siiski weel tugew, olgugi et mädaneb ja osa töölisklassi ei saa aru weel sellest mädanewast haisust. Osa töölisklassi on uimastatud selle haisuga. II Internatsionaali hääde «demokraatlikkude», «wennaliste» sõnadega. Seda teab kodanlik klass ja seda teab ka Kommunistlik Internatsionaal. Kodanlik klass katsub kõigiti kaitseda ja ära kasutada II Internatsionaali kui mädapaiset töölisklassi kehas, teda aegajalt üles tõstes, et uimastada tööliste rewolutsiooni tahet.

Kommunistlik Internatsionaal, kui osaw hirurg, katsub ära lõigata tööliste kehalt seda paiset, et töölisi wabastada kodanliku klassi uimastawast wiirukist.

Kui nüüd küsida, kas sõda wõi rewolutsioon, sest teist pääseteed ei ole, siis tahes ehk tahtmata kõigi tähelpanek peab pöörduma mädapaise operatsioonile. Mida nõrgem II Internat-

sionaal, seda 'tugewam rewolutsiooni jõud, mida tugewam II Internatsionaal, seda kiiremini läheneb häwitaw — tapasõda.

Järeldus sellest on üks: töölisklassi kõige hirksam ja kõige hädaohtlikum waenlane on II Internatsionaal ja kõik sorti sotsialistid. Tahame sõda ära hoida, peame kõik jõu kokkuwõtma wõitluses II Internatsionaaliga. Et ta tööliste kehal asub, siis peab see wõitlus kandma isesugust, kindlat ja plaaniliku laadi. Töölistele tuleb praktiises elus selgeks teha II Internatsionaali kahju.

Kokkuwõttes peame ütlema: Kõik arusaajad, klassiteadlikud töölised energiliselt wõitlema sotsialistide vastu, wõideldes sotsialistide vastu wõitlete ka uue imperialistliku sõja vastu. Ja kui Kommunistlik Internatsional omis sektsioones oskab ja suudab wõitlust enamlikult läbiwiiä, et Itaalia, Bulgaaria ja Saksamaa wead ei kordu, et kohalikud Kommunistlikud parteid oma ülesannet täita suudawad, siis on

meil sõja asemel Kommunistlik rewolutsioon.

Kõikide arusaajate tööliste ja kehwatalupoegade hüüdsõnaks 10-aastase sõja mälestuse päewal peab olema:

Maha II Internatsionaal, kui kodanliku klassi käsik!

Maha imperialistlik sõda!

Elagu III Kommunistlik Internatsionaal!

Elagu Kommunistlik rewolutsioon!

---











A. Zrenfeldt

# Imperialistlik söda



## I. Sõja põhjused.

Tuba Karl Marxi õpetusest teame meie, et ajaloo käiku mitte üksikud isikud ega asutused ei määra, vaid majanduslikud vahetorrad. Majanduslike vahetordade arenemine kapitalistlikes riikides viis ka ilmasõjale.

Üksteise vastu seisavad kaks klassi — proletariaat ja kapitaal. Kapitaali pärast on valmistuse abinõud — raha, masinad, tooresained, vabrikud, — kuid tal puudub valmistav jõud. Teisel pool seisab aga proletaarlane, kellel pääle oma tööjõu midagi ei ole. Üraelatamiseks peab ta jeda tööjõudu müüma. Ta müüb jeda kapitaalile, kes tööjõu eest ainult niipalju maksab, kuipalju tarvis selleks, et tööline omal hinge sees saaks hoida. Valmistuse protsessis muudetakse seega tööjõud kapitaaliks. Kõige päält peab tööjõud tema pääle ära raisatud summa tagasi andma ning pääle

selle hakkab ta juba lisaväärtust tooma. Kuid asi seisab nimelt selles, et lisaväärtust ei saa omale selle looja tööline, kelle tajumata tööjõust lisaväärtus välja kju-  
neb, vaid seda saab omale kapitaal. Ta  
saab lisaväärtuse ainult seepärast omale,  
et tema käes valmistuse abinõud on. Li-  
saväärtus — kasu, ongi see siht, mille  
hääks kapitaal töötab. Iga tööline kannab  
kapitaale lisaväärtust kokku, kuna ta  
ise nälgima ja puudust kannatama peab.

Kuid kapitaale on vähe sellest, et ta  
kaupasid valmistab. Ta peab neile tar-  
witaja leidma, selleks turgu otsima. Ta  
hakkab oma kaupadele igal pool ostjaid  
otsima, tungib maale, teistesse linnadesse,  
maakondadesse, kuid näeb varsti, et mida  
suurem kaupade valmistus, seda tiisamaks  
kipub turg jääma. Turu nõuded ei vasta  
enam laiendatud tööstusele. Mida vähem  
aga kaupade järele nõudmine, seda rohkem  
väheneb ka kapitaale lisaväärtus. Tõsi,  
ta võiks siseturgu laiendada kas tööliste  
palkade suurendamisega ehk kaupade hinna  
võõrnemisega. See tähendaks aga kapi-  
taale kasu vähendamist. Kuid sellest ei  
taha ta midagi kuulda. Ta valib teise

tee — oma ühenduste kaudu mõjutaks walitsuste pääle, kes maksma paneb n. n. kaitsetollid, j. o. tollide abil tõrgendatakse kunstlikult väljamaalt sissetulewate kaupade hindu ja tarwitaja on sunnitud „omamaa“ kaupasid ostma, kuigi nende hinnad väljast sissetoodawatest mitu korda kallimad on.

Rõrgete hindade tagajärjel wähenes aga „omamaa“ kaupade nõudmine, waatamata tõrgete kaitsetollide pääle. Omamaa turg oli kitsas, tarwis oli leida turgu teistes riikides. Kuid sääl walitses samasugune oluford — ka sääl walitses turu puudus, ka sääl piirati ennast tõrgete kaitsetollide taha. Seega seisis rahwuswaheline kapital umbjõlme ees — järjest kaswasid kaupade wirnad, kuid järjest piirdus ka turg.

Mitte põrmugi ei meeldinud kapitalile kaupade kokkukuhjamine. Kuid jamal ajal oli kapital mures ka — kuhu raha panna. Järjest laienew walmistus tõi loomulikult ka rohkem lisakasu. Niiviisi kogunew kapital otsib iarwitamiseks teed, mis võimaldaks luua jälle uusi lisawäärtusi. Ta tungib üle piiri teistesse riikidesse, nagu waremalt kaupa püüti saata, mida takista-

sid aga kõrged kaitsetollid. Kaha woolas  
 aga takistamatult üle piiri, sellega ehitati  
 teistes riikides wabrikuid, tehaseid, hakati  
 jäänud riik, seda paremini wõis wõõrsilt  
 sisjetunginud kapitaal jään tegutseda, seda  
 rohkem lisawäärtust ta jään sai, kasutades  
 selle suurendamiseks jällegi kohaliku riigi  
 kaitsetolli. Kõige paremaks eduks ja suu-  
 remaks wõiduks peab kapitaal aga uue asu-  
 maa järele wõitmist. Asumaa on see koht,  
 kuhu mahutada võib isamaa kaupade  
 ülejääki. Kuid weel tähtsam on asumaa  
 kapitaalile toorematerjaali hõllikana. Siit  
 on võimalus kõige kasulikumatel tingi-  
 mustel tooresaineid saada, mille omanda-  
 mine tähendab jälle omakord lisawäärtuse  
 suurenemist kapitaalile. Seepärast on ka  
 arusaadaw, miks kapitaal kõige wisamalt  
 just asumaadesse püüab tungida. Tehtakse  
 seda müüdugi inimarmastuse ja muude kõ-  
 lawate hüüdsõnade all. Tabawalt iseloo-  
 mustas seda kapitaali tegewust asumaade  
 suhtes im. Lenin oma aruandes asumaade  
 ja rahwuskiisimuses Kominterni kongressil:  
 „Imperialismi iseloomustaw joon seisab  
 selles, et kogu ilm on praegu jagatud suure



arvu furnatud, iseseiswuseta, õigusteta rahwasteks ja wäikseks arwuks furnajateks, kellel määratud rikkused ja wägew sõjaline jõud". See jõud häwitab inimarmastuse hiiüdsõna all, kuid lijawäärtuse loomise eesmärgil oma teelt kõik talistused, olgu selleks talistuseks pärismaalased ise ehk nende warandused. Sellega kaasas käiwa nälja abil sunnitakse pärismaalasi lijawäärtusi looma sissetunginud kapitaalile. Kui see sissetulekute hallikas kapitaal kasulik on, wõtab ta kõik abinõud tarvitusele, et seda asumaad ka poliitiliselt oma mõju alla saada, mis findlustaks ta sissetulekut pikemaks ajaks. Seda teeb kapitaal õige lihtsalt: saadedakse kästjaladena wälja misjonäärid, kes „waeleid paganaid“ ristiusku peawad pöörama, nende abil lastakse warsti ristlaste tagakuusamise jutud lahti, prowotseeritakse päälle selle mõne „ristlaste“ tapmine ja põhjus sõjawäe kutsumiseks ongi olemas. „Tsiviliseeritud“ kapitaal ei lasse ennaft kaks korda kutsuda, waid tõttab kohe teatud maakonda, kus oma wõim maksma panuakse ja pärast juba omawahel üksikasjaliselt ära jagatakse, kas maade jagamisega

ehk rahalise taju andmisega üksteisele. Sar-  
nane on kõikide kapitalistlike riikide asu-  
maade poliitika, umbes jarnane on see  
„inimarmastus“, mille teostamisel igal  
pool woolab „metslaste“ veri.

Kapitaali mahutamist praktiseeritakse  
weel ka teijiti, sest kõike kapitaali ei saa  
mahutada asumaadesje. Kapitaalile an-  
takse laenu worm. Tahab üks waesem riik  
teise rikkama käest laenu saada, peab ko-  
hustuse andma, et ta laenuatud summa eest  
laenaja riigist kaupa ostab, kas täielikult  
ehk osalt. Sellega kaotab laenaja täiesti  
oma iseseiswuse laenu tarwitamise juhtes,  
nagu see juhtus Gestiga, kes Rootsiist ligi  
miljon krooni laenas, kuid tõeliselt raha  
ei näinud, waid wilja, kariloomi jne. sai.  
Rahwale aga kõneldakse midagi sõprusel  
ja ühistest huwidest kase riigi wahel. Meed  
„ühised huwid“ seisawad aga nimelt sei-  
les, et laenuja alati laenuandja käsku-  
sid peab täitma. Seda näeme meie praegu  
ka õige piltlikult Euroopa ja Ameerika  
wahekorrast. Pea kõik Euroopa riigid on  
Ameerika wõlglasted ning selle tõttu ole-  
neb nende poliitika ka Ameerikast. Wal-  
watakse hoolega jelle järele, et Euroopa

poliitika Ameerikas lahkhelised ei tekitaks milledle lahlemata järgneks võla ehtprot-sentide sissenõudmise kiirendamine.

1906 aasta andmete järele olid üffitud riigid kapitaali väljamaale eksporteerinud: Inglismaa — 30 miljardi rubla, Prant-susmaa 18 miljardi ja Saksamaa, kes tol ajal veel oma piiridest välja tungima hakkas, — 11 miljardi.

Kuid see ei rahuldanud veel kapitaali. Uhenduses valmistuse laienemisega piir-dus siseturg, kuna välisurgu juba kusa-gilt juure võita ei saadud, eriti veel asu-maid, mille järele iga kapitalistlik riik maias oli. Kust leida niid pääseteed? Tarwis on asumaid uuesti jagada! Iga kapitalistlik riik tahtis idasse tungida, igal oli oma plaan, seda plaani moodustasid kolm tähte B — B — B. R — R — R. P — P — P.

Saksamaa plaaniks oli Berliin—Bisan-tium (Konstantinopol) — Bagdad, mis oleks võimaldanud Saksa imperialismile tee avamist Persiasse, Indiasse, Egüp-tusesse.

Saksa kolmele B-le jäädis Inglismaa kolm R vastu — Kapstadt—Kair—Kal-

guta. See liin pidi liituma ida Aafrika lõunast põhjani, siis Araabia, Mesopotamia, Lõuna-Persia ja kolmesaja miljonilise India.

Benemaa jäädis neile kavadele oma — Peterburg — Persia laht.

Kõik juurriigid nägid oma võimu laiendamise ainukest abinõu Aasias ja Aafri-  
as, mida igaüks omale liskuda tahtis. Seda imperialistide püüet iseloomustab kõige paremini Prantsuse välisministee-  
riumi esitaja Lucien Huberti tõendus 23. juulil 1920 a. välisministeeriumi eelarve arutamise puhul parlamendis: „Kes walitseb Ida üle, sellel on eeldused oma kätte saada ka üliwõimu Euroopas.“ Kuigi see teadaanne on tehtud pääle imperialistliku sõja, ei kaota see oma tähtsust — just sarnane oli kapitalistide waade ka enne ilmasõda.

Kapitalistlikud riigid ei suutnud neid probleeme rahulikult lahendada, mida asu-  
maade poliitika nende ette jäädis ning selle otsekoheise tagajärjena oli ilmasõja paratamata lahtipuhkemine.

## II. Ettevalmistused.

Imperialismi kasvamine ja ilmsitstulel XIX aastasaja lõpul ja XX aastasaja algul avaldub enmast kõige päält suurriide kokkupõrkamises. Kõige enne näeme meie kokkupõrkamist Prantsuse-Itaalia vahel, siis põrkab Prantsusmaa weel kokku Inglismaaga. Ameerika ähwardab Hispaaniat ja Inglismaad, Inglismaa omalt poolt karistab Buure ja Venemaa tibus Jaapaniga, kelle seljataga oli Inglismaa.

Ainult Saksamaa waatas weel ümber kust kinni haarata ning wäheje mõtlemise järele haaras 1871. aastal Prantsusmaa küljest Eljas-Bothringeni ära, mis Prantsusmaale aga jugugi ei meeldinud ning wiimane Wenega Saksa wastase liidu loomise mõttes ühendust hakkas otsima. Prantsusmaa nägi ära, et ta üksi nõrk on Saksamaa vastu wälja astuma, sest kuna Saksa rahwa arv järjest kasvab, oli Prantsuse rahwa juurekasw waewalt märgatav. Nii oli 1866 aastal Saksamaal 40 miljoni elanikku, Prantsusmaal — 38 miljoni. 1910 aastal oli aga Saksamaal

juba 55 miljoni elaniku, Prantsusmaal aga ainult 39 miljoni.

Tsaristlikule Venemaale oli jarnane oluford ainult kasuks. Ta hakkab kohe Euroopa suurriigi ja wihawaenlase Sakjamaa ja Prantsusmaa wahel wahemehe osa mängima ja warsti tunneb ta ennast Euroopa mannermaal täieliku peremeheena. Teiste kiskumist kasutades sirutab ta ka ise Türgimaa järele käe wälja ja kuulutab sellele 1877 aastal sõda. Türgimaa täielikult Wenemaa ajumaaks muutmist takistawad Austria ja Inglismaa, kelle poole Berliini kongressil 1878 aastal weel Sakjamaa lööb. See sunnib Wenemaad rohkem lähenema Prantsusmaale. Sakjamaa läheneb omakorda Austriale, kellel wiimaks korda läheb oma poole tõmmata ka Itaaliat, keda jälle Prantsusmaa pahandanud on Tunise haaramisega.

Ninult Inglismaa jäi esialgselt neist mõlematest liitudest eemale, kuid hoidis siiski rohkem Sakja-Austria-Itaalia kui Prantsus-Wene poole, kellega tal kokkupõrkamiste tõttu ja nimelt Wenega Türgimaa pärast India küsimuses ja Prant-

jusmaaga Marokko küsimuses Egiptuse Sudani asjus. Seega oli Béné-Brantsuse liit wastajest palju nõrgem, mida Bismarck oma poliitikaga veel rohkem nõrgendada püüdis. Nimelt püüdis see suur kodanlik riigimees wihawaenu ja õorumist tekitada ükikute riikide wahel ja esineda siis nende wahel lepitajana, mis Saksamaale igapidi kasulik oli, sest ta jäi sõdade riiramata, haaras aga kiskujate arwel ühe asumaa teise järele oma wõimu alla.

Sarnaue poliitika kestis Saksamaal kuni 1897 a., kui würst Bülow Saksamaale wälisasjade ministriks sai ja kohe Bismarcki poliitikat teist rada hakkas juhtima, mis esiteks suuremat silma ei paistnud, kuid pääle Bülowi riigikantsleriks saamist (1900 a.) ja Tirpitz'i mereministeriumi juhatajaks määramist wõis kohe märgata, et Saksamaal õige laiad plaanid on. Milles need plaanid seisid, ei olnud weel teada, kuid Saksamaal ilmus äkki hüüdsõna, et Saksamaa peab ilmade walitseja olema. Loomulikult hakkasid nüüd kõik riigid Saksamaale poliitikat teraselt silmas pidama, seda enam, et 1897 a. oli Saksamaa

laewastifu juurendamise eelnõu wastu wõetud, s. o. asunud ettewalmistusele ilmade üle walitsemisele. Geestkätt hakkas senine merede walitseja Inglismaa terasemalt Saksamaad tähele panema. Inglismaa ei sallinud oma kõrwal merel wõistlejad ja loomulikult muutus waheford Saksamaaga jahedamaks. Ja Inglismaal oli selleks ka põhjusi, sest kui saarel asuw tööstuse riik, kus põllumajandusel õige wäike tähtsus, sest enne sõda weeti kogu Inglismaal tarwitatawast nisust 84% wäljamaalt sisse, pidi walitus loomulikult mereteede eest hoolitsema ja wõistleja ilmumine siin, tähendaks Inglismaa nälga jätmist sõja puhul. Inglismaa hoolitsetes oma mereteede eest, laiendas seda, muutus ilmamerede walitsejaks. Keegi ei läinud ennast sellesse segama, kuni Saksamaa sellega algust tegi. See oli sõja ähwardus Inglismaale ja mitte ainult Inglismaale, waid ka Prantsus-Wenele ühelt poolt ja Austria-Itaaliale teiselt poolt.

Sõja hädaoht walitsetes juba siis. Ja selle sõja hädaohtu põhjuseks oli Saksamaa katse wõimu merel oma kätte wõtta. Sõud ei olnud aga weel wälja kujunenud ning



tahtlane oli, kes hiigla heitluse puhul võitjaks saaks. Ratsuti siis teisel teel Saksamaa pääle mõjuda ja kutsuti rahukonverents Haagis kokku, arutati väewähenduse küsimust. Sellel konverentsil kõneldid imperialistid küll ilusaid sõnu rahust, hoidsid aga sõjariistad igaks juhtumiseks valmis. Kuidas Saksamaa selle rahukonverentsi pääle waatas, iseloomustab Fried oma „Käsiiraamatus rahuliikumise üle“:

„Just Haagi konverentsi ajal pidas Saksa keiser oma Wiesbadeni kõne, kus ta hästi teritatud mõõta kõige paremaks rahu alalhoidjaks tunnistab.“

Seega oli Haagi rahukonverentsil just ümberpööratud tagajärjed — ta aitas riikide wahelist vihawaenu weel rohkem õhutada ning Saksa wastastena olid juba sarnased ilmariigid nagu Wenemaa ja Inglismaa ning ka Prantsusmaa. Saksamaa pani seega Haagi konverentsil vihawaenule Inglismaaga kindla aluse. Teiselt poolt otsis Saksamaa aga toetust Austria ja Türgi poolt, mis jällegi suureks miinuseks Saksa poliitikale, sest mõlemad riik-

gid, nii Austria kui ka Türgimaa olid rahvuslikud riigid, kes püüsid ainult tähtsede najal ja kes Sakjamaale midagi anda ei võinud, küll aga jäält abi ja toetust lootsid nii sise kui ka välispoliitikas, kus neil suuremaks vaenlaseks Venemaa oli, kes Dardanellide kaudu Bahemereni välja jõuda tahtis. Selle teostamiseks hakkas Venemaa Balkanitel oma poliitikat ajama ja Austriat ning Türgimaad väikesteks rahvuslikeks riikideks lõhkuma, keda toetajana kerge oleks oma mõjualusteks muuta ja nende kaudu oma plaani teostada. Samal ajal kavatses aga ka Austria Saloniki teed võita, mis oleks võimaldanud Albaaniat ja Serbiat Austria asumaaks muuta. See oli Austria poliitika eesmärgiks ning selle poole ta sihtis, kuigi see plaan õige kardetaw oli—muuta üksikud iseseiswad riigid sõjariistus jõul oma asumaaks.

Õnimehe sammu sel alal astus Austria 1908 aastal, haarates 1878 aastast saadik Türgi päralt oleva Bosnia ja Herzegowina oma kätte. Sõda Austria ja Venemaa vahel jäi sedapuhku ainult seepärast tulemata, et Venemaa veel Venemaa-Jaapani

sõjast ja sõjamaa rahutustest toibunud ei olnud. See ei tähendanud aga sugugi mitte Wene allaandmist, waid siit poolt katsutakse Balkani wäikeriikide liitu luua, mis wiimaks ka korda läheb ja 1912 a. kuulutawad Serbia, Bulgaaria, Greeka ja Montenegro ühes koos Türgile sõja, mille eesmärgiks oli Türgi wõimu wälja tõrjumine Euroopast. Türgimaa kaotab, kuid teda ei tõrjuta seeford Euroopast wälja, waid ainult Balkanilt ning wõitjad riigikesed jagawad saagi omawahel ära, kusjuures Serbia omale wäljapääsu Adria mere ääre saab. See aga ei meeldi Austriale ning wiimase ähwarduse tõttu Serbiale kõlistab Wenemaa sõjariistu, millele Austria kohe wastab. See kokkupõrge (1913 a.) jääb ainult Inglise wahelisegamise tõttu ära. Lepitakse kokku ja Serbia jääb merest eemale. See ei meeldi aga Serbiale ja ta tahab oma kaotust Makedoonia arwel tagasi wõita ning kuulutab Bulgaariale sõja. Abimeeste Greeka ja Rumeenia abil wõidetakse Bulgaaria ja jagatakse wõiduhind oma wahel ära. 10. aug. 1913 a. kirjutatakse Bukarestis rahu alla ning Balkanitel on jällegi rahu.

Austriale Bukaresti rahu ei meeldinud, ta oleks sõjariistus jõul selle allakirjutamist talistanud, kuid tundis oma jõu nõrkust ja loobus sedapuhku, hakates aga selle vastu pinda valmistama teisel pool ja nimelt Saksamaa oma poole tõmbamisega ta selles küsimuses.

Austriale oli Serbia pinnaks filmas ja ta ootas ainult parajat filmopilku selle hävitamiseks.

1914 aasta suvel wiibis Saksa keiser faks korda Austria troonipärija Franz Ferdinandi juures külas, kus, nagu nüüd awalikuks tulnud saladokumentidest paistab, igapidi harutati, kuidas Wene mõju Balkanitel vähendada. Wene mõju tugevamaks kantsiks Balkanitel nähti Serbiat, seda parajal juhtumisel hävitada otsustati.

Konopishtiist, kus troonipärija keisriga läbirääkimisi pidas, sõitis ta wägiwaldselt Austria külge liidetud Bosnia päälinna Sarajewosse, mille ümbruses Austria sõjavägede manööwrid peeti. Külaskäiguks waliti just Serbia rahwa leinapäew 28. juuni. Sel päewal olid serblased 1389 a. türklaste poolt nii rängalt lüüa saanud,

et nad seda päewa weel tänini mälestawad.

28. juuni hommikul sõitis troonipärija manööwriks kolmes autos Sarajewosse. Linnas teel raketõõta wiisati autode pääle pomm, mis otse troonipärija auto tagant mööda weeres ja siis lõhkes. Kaks esimest autot pääsesid, kuna kolmandas istujad haawata said. Neid saadeti haigemajja. Sõuti siis raketõõta, kus otsustati linna sellega karistada, et pidustused ära muudeti. Siis sõitsid autod endises järjekorras haigemaja poole, kuhu mahutatud oli warem haawota saanud troonipärija kaaslane ülemleitnant Merizzi. Teel aga kõlasid uuesti kaks rewolwri pauku ja troonipärija ühes abikaasaga said pea filmapilkselt surma. Tapja Gavriilo Princip arreteeriti koha pääl.

---

### III. Ungar.

Ummu otsitud põhjus oli seega leitud — Serbia oli kindra üles tõstnud, nagu Austria sündmuse puhul wõeldi. Tõepoolest oli Serbia aga isegi sündmusest jeda-wõrd kohkunud, et esialgul selle tähtsusest

arugi ei jaanud. Ainult Austria poolt kostuvad ähwardused kaineastad Serbiat ning sõja hädadoht tõusis ta ette kõiges omas suuruses. Austria kihutas aga otse sõjale vastu, mis paistab kõige päält Serbiale jaadetud märgufirjast:

„Hirmsa mõrifuatöö ulatavus lasseb ennast praegu waewalt üle waadata. Igatahes on aga seeläbi kahtlemata kindel, et monarkia ja Serbia waheline kuristik üle pääsemata on — kui see mitte juba ennegi kindel ei oleks olnud. Suur-Serbia kihutuse hädadohtlikkus ja sügawus on seega täiesti awalikuks saanud. . .

Seda jundiwama mõjuga astub monarkia ette paratamata wajakus, neid wõrkusid julge ja kindla käega puruks rebida, mis tema waenulised „tema pää ümber punuwad.“

Seega ütles siis Austria awalikult, et ta walmis on mitte ainult Serbiale kallale tungima, waid ka Wenemaale. Teadmata oli aga weel Saksa seisukoht. Kuid Austria ei olnud weel oma nõudmisi Serbia vastu wormuleerinud, kui Wilhelm ühe kirja pääle, kus Serbia sündmisi käsitati, resolutsiooni pani: „S e r b l a s t e l e

tuleb ots pääle teha ja nimelt pea“.

Austria saatis oma tähtsamad riigitegelased Potsdami, kus keiser seekord viibis, Serbia hävitamise üle nõu pidama. Selles nõupidamise protokollis leiame huvitavaid üksikasju ilma sõja leegitsema panemises. Nii tähendatakse Venemaa kohta: („Rotbuch“, 1919.)

„Temale (Saksamaale) olla aga selge, et võitlus Serbiaga sõja Venemaaga välja võida kutsuda“.

Seega oli siis kõigile selge, et Venemaa kahtlemata sõtta astub ning Venemaale järgneda võivad ka ta liitlased, eeskätt Prantsusmaa ja siis Inglismaa. Sõja võimalus oli aga keskriikide võimu-meeste pää sedavõrd kihama pannud, et nad mingi juugusest lepitusest teadagi ei tahtnud, vaid ainult verehinda nõudsid, mis paistab jällegi Potsdami nõupidamise protokollist:

„ . . . Kõik koosolejad, pääle kuningliku Ungari minister-presidenti on aga selles arvamises, et paljas diplomaatlik võit, kuigi see Serbiale diplomaatlikult ränka surwet tähendaks, väärtusetu oleks

ja et seepärast Serbiale niikaugele ulatawad nõudmised ette tuleksid panna, mis tagasilükkamist juba ette näha laseksid, nii et see juba radikaalsele lahendamise võimalujeni sõjaväe abil teed ette walmistaks“.

Nii oli siis sõja algamine Serbiaga ja W e n e m a a g a Austria ja Saksamaa poolt otsustatud.

Asuti ka mobiliseerimisele, mis paistab Jagowi telegrammist Tschirschikule Wiini: „Grahw Berchtoldile, wäga salajaseks nõuandmiseks.

Sala sõnumite järele on Wenemaal ja Serbial teada, et Austria-Ungari oma sõjavägede osasid Serbia ja Wene piiril wakisjel wiisil kõwendab“.

Sellest paistab wäga selgesti, et sõda ühteaegu Serbia ja Wene vastu plaanitseti.

Ultimaatum Serbiale anti ära 23 juulil, mille pääle Serbia wastust pidi andma 25. juulil. Määratud ajaks andis Serbia wastuse ära, kus ta tähtsamates küsimustes järele andis. Sellegi pääle waatamata lõpetati Austria poolt diplomaatlik ühendus ära ning 28. juulil kuus-



lutas ta Serbiale sõja ja 29. juulil pommitas ta juba Belgradi.

Saksamaa oli esialgul aga veel „erapooletu“, jääb pandi tähele Itaalia ja Inglismaa seisukohta. Saksamaa tahtis enne mängu astumist oma seljatagust kindlustada ja hakkas oma välisjaadikute kaudu Itaaliat ja Inglismaad oma poole meelitama. Saksamaal oli teada, et Itaalia häämeelega Austria maadeahnitsemise poliitikat ei jalli, sest just need suutäied, mille järele Austria käe wälja sirutas, meeldisid ka Itaaliale, kes ammu juba Balkanite idapoolset serra oma riigiga oleks liitnud. Itaalia aga ei awaldanud kiuste oma seisukohta, kuna Inglismaa tollaegne välisminister lord Grey teatas, et Inglismaa erapooletus on kindlustatud Serbia-Austria sõja puhul, kuid poolte suurenemine üheltpoolt Wenemaa ja teiselt poolt Saksamaa näol, võib muutust tuua ka Inglise poliitikas. Müüd oli Saksamaal selgelt näha, et tema wahelaastumine tähendab Euroopa tulekahju: lahtipühkimist. Saksamaa ja Austria kuulutasid 31. juulil mobilisatsiooni wälja, teatades jäälsamas ametlikult, et see ainult enesekait-

seks ette on wõetud ning nad ikkagi üldise rahu seisukohal wiibivad. Mobilisatsiooni pääle ei wõigi waadata, kui sõjategemuse algamise pääle, sest üldine seisukord oli põnew ning mobiliseeriti igal pool — Wenemaal, Prantsusmaal ja isegi Hollandis. Saksamaa nõudis aga, et Wenemaa wiibimata mobilisatsiooni seisma paneks (ise samal ajal mobiliseerimist jatkates) ja kui seda ei tehtud, kuulutas Saksamaa 1. aug. Wenemaale sõja. Saksa saadik Petrogradis andis tsaarivalitsusele sõjakuulutamise märgukirja ära, kus on öeldud:

„Keisri Majesteet, minu kõrge käsija, kuulutab riigi nimel sõda alata, mis temale pääle sunnitud“.

Nii oli siis Saksa imperialism süü sõja algamises weeretanud Wene tsaristliku walitsuse kaela. Saksa, nagu iga imperialistlik walitus, püüdis rahwamassi ees ennast puhtana hoida ja tähendada, et teatavale riigile kallale on tungitud ning jellel enesekaitseks sõda tuleb pidada. Just selle abinõuga äratati laiemates hulkades ijamaalikkude tunnet, milline illusioon kahtlemata seebimullina oleks lõhkenud, kui II Internatsionaali juhid seda paljastanud

oleks. Kuid seda ei juhtunud ja imperia-  
listim tegutses täiesti ilma takistujeta.

Järgnes sõjakuulutus Prantsusmaale,  
Saksia väed marssisid „strateegilistel põh-  
justel“ läbi Belgia, läbi selle Belgia, selle  
kaitsejaks Saksimaa vormilikut oli, alla-  
kirjutades veel vastavale dokumendile.  
Kriipsutame seda nähtust ainult sellepoo-  
lest alla, et näidata, milliste alatute wõ-  
telega imperialism oma eesmärgile samm-  
des valmis saab.

Järgnesid juurriikidest Inglismaa, Staa-  
lia, Ameerika, Jaapan, järgnesid väiksed  
Balkani riigikesed.

Euroopa tulekahju algas.

---

## IV. 2. Internatsionaal.

Talpool nägime meie, millised põhjused  
ilmasõja väljakutsujateks olid ja nägime  
ka kuidas selle vastu ette valmistati. Kuid,  
kus oli siis töörahvas warem, miks ei  
näinud ta kapitalistliku korra majandus-  
liku wahekorra arenemist, ei teinud siit  
vastavaid järjeldusi, ei hakanud sõja  
ärahooidmiseks ennast ettevalmistama. Wõi  
oli töörahvale kapitali ettevalmistused

täiesti teadmata, imperialistlikud plaanid  
täiesti tundmata? Ei, seda mitte.

Juba I Internatsionaal nägi, et kapitalistliku korra majandusliku wahekorra arenemine! lahilemata sõjani wiib, sest Brüsseli kongressil 1837 aastal „soowitatakse töölistele eraldi sõja lahtipuhkemise puhul töö seisumajätmist kõigis riikides“. Samuti öeldakse I Internatsionaali päänõukogu (mille tegelikult juhiks R. Marx oli) läkituses Inglise trade-unionidele: „Ühiskondliku korra põhialaks peab jääma töörahwa wendlus, waba igasugusest wae-  
nust. Tööle ole mingi sugust  
i j a m a a d.“

Sarnane on üldiselt I Internatsionaali seisukoht sõja vastu.

Ka II Internatsionaal awaldab oma seisukohta sõja vastu juba oma esimesel kongressil Pariisis 1889 aastal, vastu wõttes wastawa militarismi wastase resolutsiooni, kus nõutakse pääasjalikult rahwa miilitse sissejäadmist alalise sõjawäe asemele.

1891 a. wõetakse Brüsselis resolutsioon vastu, kus muu seas tähendatakse: „Si-  
mis pidades Euroopa üldist seisukorda,

mis iga aastaga ikka tõsisemaks kujuneb ja silmis pidades walitsewate kihide schowiniistlikke ässitusi - kutsub kõiki töötawaid wahetpidamata protestile igasuguste sõjakatsete vastu ja . . . teatab, et igal juhutumisel . . . paneb wastutuse walitsewate kihide õlgadele“.

1893 a. teatab Zürichi kongress: „Kõikide maade revolutsiooniline sotsiaal-demokraatia peab kogu energiaga walitsewate klasside schowiniistlikkude püüete vastu wälja astuma. Töölise parteide esitajad peawad tagasi lükkama kõik krediidid sõjatarbeks ning protesteerima alaliste sõjawägede vastu“.

Londoni kongressil 1896 a. öeldakse: „Töölisklass kõigis maades peab wastupanekut awaldama wägiwallale, mis wälja kujuneb sõjast, samuti uagu ta vastu paneb igale sõjale, mida tarwitab tema vastu walitseb kiht“.

1900 aastal öeldakse Pariisis juba kategooriliselt: „Sotsialistlikud soadikud kõigis riikides peawad tingimata hääletama igasuguste kulude vastu, mis määratud militarismu, marinismi (sõja-

laewastiku) ehk asumaade ekspeditioonide tarbeks“.

Pääle üldise seisukorra ähwardawaks minekut Balkanitel, annab Stuttgardi kongress 1907 a. juba enam üksikasjalisemad juhtnöörid: „Suhtumisel, kui sõda täiesti lahti puhkeb, peawad jotsialistid wahele segama selle kiiremaks lõpetamiseks ja igapidi kasutama sõja läbi tekkinud majanduslikku ja poliitilist kriisi, et üles tõsta rahwast (zur Aufrüttelung des Volkes) ja kiirendada sel teel kapitalistliku korra kutumist“.

Kopenhaageni kongressil 1910 a. finnitatakse Stuttgardi resolutsiooni ning Internatsionaal teatab, et saadikute „paratamata kohustuseks“ on hääletada igasuguste sõjakrediitide wastu.

Baaseli kongressil, mis ära peetakse 1912 a., s. o. just Balkani sõja ajal, ei-  
neb Internatsionaal juba rewolutsiooni ähwardusega, kui walitsused seda Euroopa sõjani wiivad. Selles resolutsioonis öeldakse muu seas: „Pidagu walitsused meeles, et Prantsuse-Preisi sõja otskoheseks tagajärjeks oli Kommunn, et Wene-Tsaapani sõda pani liikwele Wenemaa rah-

wad . . . Proletaarlased peawad kiritööks iiksteišt maha lasta kapitaali kasude, dünaastia wõisiluste ja saladiplomaatia lepingute õitsemise cest“.

Sarnane oli siis nii I kui ka II Internatsionaali sõjawastane seisukoht. Siit näeme, kuidas Internatsionaal käseb sõja wastu tarwitada proletariaadil olewaid wõitluse abinõusid ning kui nendegi pääle waatamata sõda lahti puhkeb, kasutada sõda klassisõja õhutamiseks. Siin ei ole mingisugust järelandmist, mingisugust jagamist „enesekaitse“ ja „pääletungimise“ sõjaks, millega imperialistlikku sõja algul oma tegewust wabandada püüdsid II Internatsionaali juhid, teatades, et nad on summitud „kaitse sõda“ pidama. Iseloomustaw on aga, et kaitse sõda pidasid kõik riigid ja et II Internatsionaali juhid kõigis maades seda põhjust sõja õhutamiseks tarwitasid. Kuid kas wõis ka „kaitse sõja“ põhjustel mõlemate Internatsionaalide sõjawastaseid otsusi ümber lükata? Mitte põrmugi. Isegi Kautsky eitas sarnast võimalust *e n n e s õ d a*, kirjutades: „Käesolewa üleilmliku poliitilise seisukorra juures ei saa sarnast sõda ettegi kujutada,

kus oletada võiks, et proletariaat ehk demokraatia oleks huvitatud pääletungimisest ehk kaitsemisest." („Neue Zeit“ 1907.)

Wael mõni päew enne ilmasõja lahtipuhkemist olid Saksa vähemlased sõja vastu, sest nende arvates ei puudutanud sõjaähhwardus weel Saksamaad! 25. juulil 1914 a. awaldab Saksa sotsiaal-demokraatliku partei keskkomitee üleskutse, kus muu seas öeldakse:

„Austria imperialismi poolt lahtilastud sõjakoletis ähhwardab surma ja hukatust tervele Euroopale kaela tuua. Kuigi meie hulka mõistame Suur-Serbia rahvusliku liikumise, siiski nõuab see rüwetu sõja wäljakutsumine Austria-Ungari walitsuse poolt kõige waljemat protesti.

Austria-Ungari nõudmised Serbiale on ajalooliselt ennemuulmata häbematud; isegi sõdasid wälja kutsudes ei ole senini mitte juletud iseseiswale riigile nõnda alandawpööraseid nõudmisi ette panna.

Klasfiteadlik Saksa proletariaat protesteerib inimesoo ja kultuuri nimel selle sõjaäsfitajate äraandliku tegewuse vastu. Ta nõuab Saksa walitsuselt sundiwalt, et see



oma mõju Austria pääle avaldaks ja rahu rikkumise eest hoiataks."

Selles üleskutses paistab kõige päält faks nähtust silma — Saksa sotsiaal-demokraatia protesteerib Serbia-Austria sõja puhul ja kutsub imperialistlikku Wilhelmi walitsust sõda ära hoidma! Juba see enne sõda avaldatud üleskutses lasseb paista, millise taktikaga Saksa sotsiaal-demokraatia Internatsionaalide otsusi sõja suhtes elustada püüab — proletariaat protesteerigu, imperialistlik Saksa walitsus olgu kaga tõeliselt rahu alalhoidjaks! Seesama Saksa walitsus, kellest juba siis ette näha oli, et Euroopa tulekahju süütaajaks saab nimelt tema olema.

Kuid sarnanegi seisukord oli Saksa sotsiaal-demokraatidel ainult selle filmapilguni, kui Saksamaa ametlikult sõja wälja kuulutas. Niipea kui see oli sündinud, muutus kohe sotsiaal-demokraatide meeleolu, mida õige tabawalt iseloomustab Kautsky: „Ule öö sai Saksa rahwas sõjahimuliseks ning tahtis waenlase wastu wälja astuda, keda pääletungijaks arwati ja kes kõiki häwitama pidi.

Sarnase mõju alla sattus suurem oja

Saksa sotsiaal-demokraatiast, muust rahvast rääkimata. Kui Wilhelm 28. juulil „sotsisid“ weel finniwõtmisega ähwardama pidi, wõis ta 1. augustil juba ütelda, et ta parteisid enam ei tunne, s. o. et kõik temale alla on annud“. (K. Kautsky. „Kuidas maailmasõda tekkis“).

Kust tuli aga see järsk pööre Saksa sotsiaal-demokraatias? Kõige päält sellest, et Saksa sotsiaal-demokraatia Wilhelmi militaristlikku Saksamaad oma „i s a m a a k s“ pidas ning seda kaitsma tõttas. Loomulikult ei wõidud sarnaste wäidetega laiemate töötawate hulkade ette ilmuda, waid siin pidi teist „põhjust“ leidma. Ja see leiti.

Kõige päält toodi põhjus ette — Wenemaa tungis kaitseta Saksamaa kallale! Barbaarne Wenemaa tahab häwitada Euroopa kultuuri. Sotsiaal-demokraatia juht parlamendi fraktsioonis, Haase, ütleb omas deklaratsioonis: „Palju, kui mitte kõik ei panda kaardile meie rahwale ja tema wabadusele, kui juhtumisi wõimule pääseb Wene despotism, kes häbistanud ennast oma rahwa paremate poegade tapmisega. Seda hädaohtu tarwis kõrvaldada maksu

mis maksab, tarvis kindlustada Saksamaa kultuuri ja iseseisvust . . . Hädaohu silmapilgul ei jäta meie oma isamaad saatuse hoolde.“

Gelpool nägime juba, kuidas selle pääletungimisega tõepoolest oli. Kuid see ei ole meile sugugi tähtis, vaid tähtis on fakt, kuidas sotsiaal-demokraatia sõja pääle reageeris, kuidas ta imperialismile appi tõttas ja mil viisil ta oma tegu laiemate tööraha hullade ees õigustada püüdis. Võeti appi wana teoretiker Kautsky, kes tööraha äraandmist „teaduslikult“ põhjendama hakkas. Tuhniti läbi Marxi kirjatööd, otsiti midagi Beebelist. Ja leitigi! Marx ise on õnnistanud sõda Wenemaa-ga, kui ta kirjutanud: „Minult sõda Wene vastu on rewolutsioonilise Saksamaa sõda, on sõda, kus ta oma mi-newiku patud lunastab, kus ta võib omada wärskuse waimu, kus ta võib wõita enda autokraate“.

Siit paistab küllalt selgelt, et Marx rewolutsioonilise Saksamaa wõitlusest Wene vastu kõneleb ja sellest seisukohast wälja läheb. Marx soovitab en-

n a s t j u b a w a b a s t a n u d Saksja pro-  
 letariaadil wabastada Wene proletariaati,  
 toetada teda wabastuse wõitluses. Ja sa-  
 muti tuleb seletada ka Beebeli lauset, et  
 ka tema „wõtaks püssi kätte sõjas Wene-  
 maa vastu“. Kautsky püüab „teadusliku  
 sotsialismi“ põhjal kõike seda teistwiisi se-  
 letada. Scopis süütu näoga küsib ta warsti  
 pääle sõja lahtipuhkemist oma broschüüris:  
 „Internatsionaalsus ja sõda“: — „Mit-  
 melt poolt, isegi üksikute seltsimeeste poolt  
 kuuldu nagu oleksid sotsiaal-demokraadid  
 praeguses sõjas raskelt kaotanud. Tõepoo-  
 lest ei näe meie mingisuguseid põhjusi,  
 mille põhjal meie partei uut orienteerimist  
 ette wõtma peaks . . . Internatsionaal  
 on üldse rahuaja riistaks . . . Wõitlus  
 rahu eest nüüd, kuid klassiwõitlus rahu  
 ajal“.

Seega püüab Kautsky oma mõttenen-  
 dade tegusid „teaduslikult“ põhjendada,  
 püüab selgetks teha, et sotsiaal-demokraatia  
 oli isegi kohustatud Euroopa tulekahju  
 õhutama, oli isegi kohustatud kümneid mil-  
 jonisi proletaarlast tapma — Euroopa kul-  
 tuuri nimel! Ainult siis, kui imperialism  
 wõidupüha pühitseb, kui enam ei leidu

ühtki terwet proletaarlast, siis wõib wälja kuulutada klassijõda!

Ja seda kirjutawad Saksa sotsiaal-demo-  
kraatlikud juhid sel ajal, kui Euroopa tulekah-  
ju ifka laiema ulatuse omandab, kus iga  
uus päew kümnete- ja sajatuhandate  
proletaarlaste elu nõuab, kui isegi kristli-  
kud sotsialistid, kes seni ainult „jumala“  
pääle lootnud, abi enam ülewalt poolt ei  
oota, waid kõnelewad juba „Euroopa sot-  
siaalsest wabariigist“. Wähemalt ilmus  
1914 a. septembris Zürichis ilmuwas  
„Neue Wege, Blätter für religiöse Arbeit“  
jõda arwustaw kirjatöö, kus muu seas on  
õeldud:

„Maailma pilt on ühe ööga muutu-  
nud . . . Igaüks lütkab süü naabri pääle.  
Igaüks tunnistab ennast kaitsejaks, ainult  
tarwilise kaitse seisukorra tegutseljaks. Kõik  
kaitsewad ainult oma kõige pühamaid asju,  
oma kodukollet, oma isamaad . . . Isegi  
wägew internatsionaalne tööliisklass . . .  
allub rahwuslikule käjule ja tapab üksteist  
waenuväljadel . . . Meie tsiwilisatsioon  
on pankrotis . . . Euroopa kuulsumega kir-  
janikud ei häbene esineda pimedas schowi-

nismiga. Meie uskusime liiga palju sellesse, et imperialismi hullustust võib tagasi hoida kartus majandusliku kokkuvarisemise eest . . . Meie elame üle katmata imperialistliku võitlust üliwõimu pärast maakeral. Mitte kuskil ei näe jälgegi, et võitlust peetakse suurte ideede eest, kui välja arvata võib olla tahtmist, kukutada Wene tsaari ja ta suurwürste . . . Kuid kas meie ei näe, kuidas wabaduse ideaalide kandja Prantsusmaa tsaari liitlasteks saab, kuidas aus Saksamaa oma sõna murab ja õnnetus erapooletut Belgiat kägistab. Millega see kõik lõpeb? Kui waesus liiga wäljakannatamatuks muutub, kui ahastus wõimust wõtab, võib olla tuleb siis midagi täiesti ootamatut, võib olla pöörduvad sõjariistad nende vastu, kes ässitawad sõda, võib olla, et rahwad, kellele wihawaen pääle suunitud, unustawad seda ja iihinewad. Meie ei taha tegemist teha ettekuulutamistega, kuid kui Euroopa sõda meid sammu wõrra Euroopa sotsiaalsele wabariigile lähendab, siis ei olnud see sõda siiski nii mõttetu nagu praegu paistab“.

Beatasime II Internatsionaali seisukoha juures ilmasõjas, paljastades pääasjalikult

Saksa sotsiaal-demokraatliku partei tegevust. Tegime seda seepärast, et Saksa sotsiaal-demokraatia tol ajal II Internatsionaali kandwamatest sammastest oli ning et Saksa sotsiaal-demokraatia e si me e s e n a imperialismile oma abiandwa käre firutas, kellele järgnesid ka II Internatsionaali juhid teistes riikides. Ainult üksikud proletariaadile ustawad, nagu Liebknecht Saksa maal, Jaures Prantsusmaal ja Lenin ühes tema ümber koondatud Wene seltsimees- tega, jäid truuks rahwuswahelisele proletariaadile. II Internatsionaal oli aga surmahoobi saanud, ühes sellega alus pandud Kolmandamale Internatsionaalile, kuigi selle juure veel tegelikult ei olnud astutud. Rewolutsiooniline proletariaat oli 2. Internatsionaalile selja pööranud, 2. Internatsionaal oli kujunenud imperialismi tegelikuks toetajaks. Rewolutsiooniwõitluse juhtimine ja keskendamine nõudis aga autoriteetset juhti, nõudis uue Internatsionaali loomist, kes kindlalt seisaks Marxi poolt näidatud seisukohal proletariaadi koondamises ja võitlusesse wiimises rahwuslises ulatuses. Selle Internatsionaali loomist takistawad aga sotsiaal-ismamaalased

kõigis riikides ja alles 1920 a. läheb võitval Venemaa proletariaadil forda sm. Lenini otskohesjel juhatusel kindlat alust panna III Kommunistlikule Internatsionaalile, sellele võitluse staabile, kelle ülesanne on viia proletariaati otsustavale võitlusele ja lõpulistule võidule. III Internatsionaal on tegelikult näidanud, et ta Marxi ja Lenini poolt juhitud rada käib ja tema ees olevad ülesanded teostab, vaatamata takistuste pääle, mida 2. Internatsionaali haigewad jäänuised ühes imperialismiga tema võidutee ette weeretawad.

## V. Pääle sõda.

Sõmasõda, mida imperialistid nii kergel käel põlema süütasid, mida II Internatsionaal „wiimase sõjana“ oma lipuga õnnistas, kestis 4 aastat 3 kuud ja 26 päewa. Mobiliseeritud oli ligi 70 miljoni inimest, kes üksikute riikide wahel järgmiselt jagunewad:



## I. Liitriigid.

Benemaa . . . . .	18.000.000
Prantsusmaa . . . . .	8.407.000
Inglismaa . . . . .	8.654.467
Belgia . . . . .	500.000
Uhisriigid . . . . .	3.780.000
Itaalia . . . . .	5.000.000
Rumeenia . . . . .	800.000
Serbia ja Tšernogoria . .	800.000
Greekamaa . . . . .	200.000
Portugaalia . . . . .	40.000
Jaapan . . . . .	30.000
	<hr/>
Üldse .	46.211.467

## II. Kesfriigid.

Saksamaa . . . . .	11.000.000
Austria-Ungari . . . . .	9.000.000
Bulgaaria . . . . .	600.000
Türgimaa . . . . .	2 850.000
	<hr/>
Üldse .	23.450.000

Üldse mobiliseeritud 69.661.467.

Ligi 70 miljonit kõige paremas meheas inimest kisti looma töö juurest ära ja saadeti üksteist tapma, varustades neid kõige uuema tehnikaga nõuete kohaselt ehitatud ta-

pariistadega, mille valmistamise ja wäljamõtlemise kallal kõigis riikides püüd murdsid paremad teaduse ja tehnika jõud. Wõitma pidi see pool, kes wastast kõige rohkem häwitada suutis. Sa see „töö“ ei olnud ka tagajärgedeta. 70-nest miljonist tapeti ehk wigastati umbes pool kõigist mobiliseerituteist. Üksikutel riikidel olid kaotused järgmised:

### I. Riitriigid.

	Tapetud.	Haawatud ja wange.	üldse
Wenemaa . .	3.000.000	8.250.000	11.250.000
Brantsusmaa	1.368.535	3.304.000	4.672.535
Inglismaa . .	689.246	2.035.965	2.725.211
Belgia . . .	100.000	220.000	320.000
Uhisriigid . .	75.000	73.000	148.000
Staalia . . .	500.000	1.300.000	1.800.000
Rumeenia . .	100.000	440.000	540.000
Serbia ja Tshernogoria	40.000	252.000	292.000
Greekamaa . .	4.000	26.000	30.000
Portugaalia . .	3.000	17.000	20.000
Saapan . . .	1.000	1.000	2.000
	<hr/>		
üldse	5.880.781	15.918.965	21.799.746

## II. Refriigid.

Saksamaa. . .	1.980,000	5.510.000	7.490.000
Austria-Ung..	1.440.000	3.780.000	5.220.000
Bulgaaria. . .	96.000	348.000	444.000
Türgimaa . . .	550.000	1.371.000	1.921.000

---

Uldse 4.066.000 11.009.000 15.075.000

Kõigil södi-  
watel riikidel

kokku. . . . 9.946.781 16.917.965 36.874.746

Kuid ülaltoodud kaotuste arvud on ainult ühekülgsed. Need on kaotused otsekohe lahingurväljal, on otsekoheised sõjaväe kaotused. Siia tuleb aga juure arvata sõja läbi tekkinud elanikkude kaotusi, tuleb juure arvata sündimuse vähenemist, suremuse suurenemist, suremist puuduste, nälja jne. kätte. Ja sarnased kaotused ei ole otsekohestest kaotustest sugugi vähemad, vaid isegi suuremad, kui arvestada seda, et eelmistes arvudes on tähendatud kaotustena ka wangid, millest aga osa elusalt tagasi läksid.

Saksa statistikeeride andmete järele on elanikkude kaotused imperialistlikus sõjas järgmised:

## I. Liitriigid.

Riigid.	Raotused.	Raotuste % riigi rahwa üleüldisest arwust.
Benemaa . . .	13.000.000	9,0
Prantsusmaa . . .	3.350.000	8,0
Inglismaa . . .	1.700.000	3,7
Belgia . . . .	360.000	4,7
Uhisriigid . . .	400.000	0,4
Itaalia . . . .	2.150.000	6,0
Rumeenia . . .	450.000	6,3
Serbia ja Tsherno- goria . . . .	840.000	16,0

## II. Kesfriigid.

Saksimaa . . .	6.200.000	9,3
Austria-Ungari .	5.700.000	11,0
Bulgaaria . . .	300.000	6,3
Türgimaa . . .	1.921.000	9,6

---

Uldje . 36.471.000 —

Nii teeskjib siis ilmasõja üldised raotused 73.345.746 inimest. Need arwud ei ole muudugi täpsed, kuid ennem wõib siin wä-  
hendamisest kui liialdamisest olla, kui arwesse  
wõtame, et arwud Saksia statistikkeeride

poolt kokku kogutud, kelle täpne töö alati lugupidamist on leidnud.

Samade hallikate põhjal kulutasid sõja pääle:

### I. Riitriigid:

Benemaa . . .	86	miljardi	kuldmarka.
Inglismaa . .	166	"	"
Prantsusmaa .	107	"	"
Uhisriigid . .	72	"	"
Itaalia . . .	34	"	"
Belgia . . . .	28	"	"
Muud riigid .	17	"	"

510

### II. Neitriigid:

Saksamaa .	140	miljardi	marka	kullas.
Austria=Ungari	85	"	"	"
Türgimaa }	25	"	"	"
Bulgaara }		"	"	"

250

Seega üldse 760 miljardi kuldmarka (enne sõda oli kuldmark 48 kop.).

"Sõda wõidurikka lõpuni" — kisasid imperialistid ja kogu aeg neid wahwalt toetajad sotsiaal-isamaalased. Kõik, kes

wähegi liikuda wõis, mobiliseeriti — „isamaa kaitseks“. Raha sõjapidamiseks saadi maksude suurendamisega siseriigis ja laenu- de muretsemisega välisriikidest. Rahwa- majandus langes, riikide rikkused kahane- sid. See oli meeletu laastamine, mille sarnast inimkonna ajalugu warem näinud ei ole. Sõja lõpul olid riigid järgmiselt oma warandust kaotanud (miljardides kuld- markades).

	Oli enne sõda.	Oli 1919 aastal.	Wähe- nemine.
Benemaa . . .	250	100	150
Prantsusmaa . .	260	180	80
Inglismaa . . .	325	275	50
Itaalia . . . .	100	80	20
Saksamaa . . .	375	250	125
Austria-Ungari	170	100	70

Niinult Ameerika oli sõja lõpuks 350 miljardi kuldmarka wõrra rikkamaks saa- nud, sest enne sõda hinnati Ameerika rah- wuslikku rikkusi 850 miljardi kuldmarka pääle, kuna 1919 a. see summa 1.200 miljardi kuldmarka oli. Tuli see sellest, et Ameerika metalltööstus sõja ajal õitse- aega üle elas, sest suurema osa sõjawa-

rustust liitlastele andis Ameerika. Liitriigid pidid oma elava materjaali kaitsekraa-  
widesse saatma, wabrikud ja tehased sulgu-  
ma. Järgmine tabel, mis näitab meie  
rauamulla saaki tuhandates tonnides, ise-  
loomustab kõige paremini metalltööstuse  
seisukorda sõja wältel:

	1914 a.	1918 a.
A. Ühisriigid .	41.439	69.658
Saksamaa . . .	20.175	—
Prantsusmaa .	21.565	1.644
Inglismaa . . .	14.867	14.613
Austria-Ungari .	5.015	1.143
Itaalia . . . .	694	683
Belgia . . . .	148	4
Wenemaa . . .	8.870	—

Siit näeme, et rauamulla saak tõusis  
ainult Ameerika Ühisriikides, kuna mujal  
see igal pool langes. Samasugust pilti  
näeme meie ka kiviõli saagis, mida wäl-  
jendab järgmine tabel tuhandates Inglise  
suurtes tonnides (1.016 flg.).

	1913 a.	1918 a.
A. Ühisriigid .	508.893	605.546
Inglismaa . . .	287.431	227.749
Saksamaa . . .	274.264	256.979
Austria-Ungari :	43.134	37.739
Prantsusmaa .	40.188	25.899
Benemaa . . .	31.688	12.012
Belgia . . . .	22.474	13.668

Kasvu näeme siingi ainult Ameerikal, kuna teistes riikides jaak igal pool langeb

Veel järsumat wahet näeme naftasaagis sõjast osawõtnud riikides. Siin saame järgmise pildi: (jaak Inglise suurtes tonnides 1.016 flg.).

	1913 a.	1918 a.
A. Ühisriigid .	35.492.319	50.846.817
Benemaa . . .	8.976.336	3.758.000
Inglismaa . .	289.684	242.501

Seega on Ameerika tõeline nafta pere-mees ilmas, millist seisukorda ta igapidi kindlustada püüab, eriti terawalt silmas pidades S. N. W. Liidu naftasaagi järjekindlat suurenemist 1923—24 a. jooksul ning wälja minnes sellest seisukohest on kujunenud ka Ameerika seisukoht S. N. W. Liidu vastu.



Mitte parem ei olnud seisukord ka maailma niisuga. Kuna liit- ja keskriikides, kelle territooriumi sõda ühel ehk teisel viisil puudutas, nisu külwipind järjest vähenes, ehk paremal juhtumisel endisel tasapinnal püüdis, laieneb külwipind Ameerika Ühisriikides järjest. Nii oli külwipind tuhandates hektarites.

	Keskmine 1909-13 a.	Keskmine 1915-18 a.	1920 aastal
U. Ühisriigid .	19.059	21.901	23.145
Benemaa . .	31.573	30.908	14.289
Prantjuzmaa	6.539	5.044	4.895
Saksamaa . .	1.929	1.644	1.381
Inglis- ja Iri- maa . . . .	763	905	800

See järjest kasvav külwipinna laiendamine on Ameerikas wälja kutsunud isegi agraar- kriisi. Ameerikas mädanewad wilja tagawarad, Euroopa, eriti Saksamaa nälgib, kuid ei jõua kallist Ameerika wilja osta.

Kõigist eelpool toodud andmetest näeme, millised tagajärjed imperialistlikul sõjal olid

Euroopa pääle. Nastakümneid fogutud warandus pilluti õhku, tarwitati üksteise tapmiseks, tarwitati jelleks, et pärast sõda seda suuremat kasu saada, mis tegelikult paistab Ameerikast, kes ilmasõda oma mõju laiendamiseks kasutas, kes ilmasõda kasutas enese rikkuste kasvatamiseks. Kui Ameerika pankades 1914 a. oli kulda 47,7 miljoni naelsterlingi väärtuses, siis kaswas see tagawara järjest. 1915 a. oli see tagawara juba 71,9 miljoni naelsterlingi, 1916 a. — 94,8; 1917 a. — 348,8; 1918 a. — 435,8; 1920 a. — 429,0; 1921 a. 498,5 miljoni naelsterlingi. Kuigi teistes riikides kulla ärakorjamise tõttu liikweli tagawarad riigipankades kaswawad, on see kaswamine siiski tühine, wõrreldes Ameerikaga. Saksamaal selle wastu näeme aga järsku kahanemist. Kuna Saksamaa tagawarad 1913 a. olid 97,5 miljoni naelsterlingi, kaswas see 1916 a., kui riigipangal forda läks liikwel olewat kulda wiimase wõimaluseni oma kätte koondada, 123,9 miljoni naelsterlingini. 1921 a. oli sellest aga järel ainult 53,7 miljoni naelsterlingi — üle poole endisest tagawarast oli juba liitlaste kätte läinud ja säält

kahtlemata mitmesuguseid teesid mööda  
 Ameerikasfe.

Seega sünnib meie filmade ees rikkuste  
 ümberjaotamine — Euroopa warandus  
 ründab Ameerikasfe. Kuid kas juudetakse sar-  
 nasel teel ikka enam ähwardavamalt üles-  
 kerkiwat rewolutsiooni hädaohtu kõrwal-  
 dada? Waewalt. Lubatud tööstuse õitse-  
 aeg pääle sõda jäi tulemata. Tööstuses  
 tekkis turgude ja tooresainete puudusel  
 kriis, mida kõrwaldada ei ole suudetud  
 tänini, sest wastawad arwud näitawad, et  
 tööpuudus järjest tõuseb ehk paremal juh-  
 tumisel seisab sellel kõrgusel, kuhu ta 1920  
 aastal peatama jäi. Nii oli töötatööliste  
 keskmine protsent organiseeritud tööliste  
 üldisest arwust:

	1920 a.	1921 a.	1923 a.
Inglismaal . . .	1,9	16,3	16,2
Saksamaal . . .	4,5	5,9	19,7
Ranaadas . . .	7,2	14,1	12,4
Rootsimaal . . .	6,1	24,8	18,4
Belgias . . . .	16,2	22,9	21,3
Daanimaal . . .	6,1	16,7	17,2

Need arvud kõnelevad iseenele eest. Meil puuduvad andmed tänavuse esimeste kuude kohta, kuid ajalehe telegramme arve võttes, võime oletada, et tööpuidus vähenenud ei ole, vaid isegi suurenenud on, silmas pidades streikide laine tõusu.

Ilmasõja õhutamise puhul lubasid kapitalistid ja sotsiaal-isamaalased pääle sõda otse paradiisi maksma pauna, sest see olewat viimane sõda inimsoo ja kultuuri kaitseks. Milline see paradiis on, seda selgitasid meile eelpool toodud arvud ja arvude ümberlükkamiseks ei jätku jõudu isegi vägival imperialismil. Ilmasõda on Euroopa muutunud waremeks ja läheb tarwis aastakümneid wisa tööd, kui korda läheb sõja haawade majanduslikke külgi parandada. On aga selleks rahulikult tööks võimalusi, kas rahu on nüüd kindlustatud, kas maailma lähemal ajal sõda ei ähwarda? — need küsimused on sedawõrd tähtsad, et nende pääle wastust jaama peame.

---

## VI. Uue sõja vastu walmistused.

Verjaille leping pidi Euroopas „ausa“ rahu maksma panema, wähemalt nii toonitati „wõitjate“ imperialistide ja sotsiaal-isa- maalaste poolt. Tõeliselt hakkas aga Euroopas ilmasõja teine ajajärg, algas tege- likult selili pandud Saksamaa röövimine, mida toimetati Rühri okkupatsioonil sildi all. Nüüd tahetakse aga seda sõda enam „kultuurilisemalt“ pidada ning walmista- takse selleks eriline plaan, mida meie tun- neme ekspertide plaani nime all. Selle plaani järele tahetakse Euroopat Ameerika turuna kasutada, selle plaani järele taha- wad Inglise ning Prantsuse walitsused Saksa töörahvast oma orjadeks muuta. Kuid just see, et iga riik üksikult oma üli- wõimu eest wõitleb, iga riigi eesmärgiks on saada maailmade walitsejaks, mida meie küllalt selgelt nägime eelmises pää- tütkis toodud arwudest. Keegi ei wõi julge olla, et ta naaber homme tal kõrist finni ei haara. Sõja tulek on paratamata. Seda teawad kõik kodanlikud riigid, selle vastu walmistawad nad kõikide abinõudega, suu-

rendades laewastikku, sõjawäge jne. Sõ-  
jatööstus on praegu paremini organiseeri-  
tud kui enne ehk imperialiisliku sõja ajal.

Tulewane sõda ei ole mitte ainult kom-  
munistide tühipaljas ettekuulutus, waid  
tõeolu, mis meile kõigile selgeks saab, kui  
enam tähepanelikumalt waatleme neid  
ettewalmistusi, mida kapitalistlikud riigid  
praegu teewad.

Magu eelpool tähendasin, seisawad prae-  
gu ilmas, ilma Wenemaata ja Saksamaa-  
ta, püssi all 11 miljoni inimest, kuna  
enne sõda oli püssi all, juure arwatud ka  
Wenemaa ja Saksamaa, 7 miljoni ini-  
mest. Seega on sõjawägi pool suurem,  
kui see oli enne sõda. Tehniliselt on sõja-  
wägi aga palju paremini warustatud, kui  
see oli wiimase sõja ajal, kus Prantsuse-  
Saksa wäerinnal 160 suurtükki ühe wers-  
ta pääle tuli, kus sõjariistade tehased iga  
päew walmistasiid 100 tuhat püssi, 2350  
kuulipildujat, 210 miljoni padruni ja  
46.380 puuda muid lõhkeaineid. Sõja ajal  
oli kõige tugewam suurtükk Saksamaal,  
n.n. „Piff-Bertha“, millega 120 kilomeetri  
kauguselt Pariisi pommitati. Müüid olewat

aga „Coast Artilleri Journal“ teadete järele Prantsusmaal hiigla suurtükk valmistamis saanud, mis lasta võib 97 wersta taha ja mille kuul kaalub 1100 naela, s. o. ligi 21 puuda. Samasuguse hiigla suurtükkidega tehakse katset ka Ameerikas, kuid siin peetakse nii uut suurtükki kui ka lastmise tagajärgi täielikult saladuses.

Suuresti on edenenud ka tankide valmistamise tehnika. Kui tankid 1916 aastal esimest korda väerinnale ilmusid, „ronisid“ nad tunnis kõigest 5—6 kilomeetrit (umbes 4—5 wersta), kuna praegune tank 30 wersta tunnis täiesti wabalt „roomab“. Siiski aga peetakse tanki tulewiku sõjas enam tähtsusetaks, sest tulewiku sõda peetakse pääasjalikult wee pääl ja õhus, kusjuures kõige tähtsamaks sõjariistaks on gaasid. Waatame, millist oja etendasid need üksikud sõjapidamise harud wiimases sõjas ja millist saawad nad etendada tulewikus.

Wõitluste üksuste pilti selgitab meie järgmine tabel:

Riigid.	1914 a.	1924 a.
Inglismaa . . . . .	671	349
Prantsusmaa . . . . .	388	203
Saksamaa . . . . .	292	48
Itaalia . . . . .	163	194
Ameerika Ühisriigid . . .	149	462
Jaapan . . . . .	147	182

Laewade üldist arvu waadeldes paistab, nagu oleks nüüd „merewalisemises“ esimesele kohale tulnud Am. Ühisriigid, teisele Inglismaa ja kolmandale Prantsusmaa. Tegelikult merelaewastiku jõu seisukohalt on aga järjekord järgmine: Inglismaa, Am. Ühisriigid, Jaapan ehk arwudega väljendades 5:4:3. Inglise sõjalaewastiku võim seisab selles, et tema liinilaewadel on kaugemale lastjad suurtükid ja suurem kiirus (1–2 sõlme tunnis rohkem). Pääle selle on Inglismaal veel 48 uuetüübilist ristlejat, kuna Ameerikal neid ainult 10 on. Praegusaja kerge ristleja on aga mõjuv jõud tulewikusõjas, kus tähtsusetu osa ei etenda ka blokaad ja waenlase kaubalaewastiku hävitamine.

Wõrreldes 1914 aastaga on laewawäes wähendust näha ainult Inglismaal ja



Saksamaal. Esimene on vähendanud oma laewawäge 151—100 tuhande pääle ja teine on liitlaste nõudel p i d a n u d vähendama 43 tuhandest mehest 15 tuhande mehe pääle. Kuid need vähendamised ei ole sugugi puudutanud väljaminekute kasvamist sõjalaewastiku pääle, mida meile näitab järgmine tabel:

Riigid.	1914 a.	1924 a.
Inglismaa .	51.550 naelst.	55.890 naelst.
Saksamaa .	24.398 "	? "
Am. Uhisr.	28.973 "	63.000 "
Itaalia . .	11.189 "	7.201 "
Jaapan . .	40.000 jenny.	238.000 jenny.

Laewastiku üldine mahutawus oli 1923 aasta märtsis järgmine:

Riigid.	Walmis.	Chitufel
Inglismaa . . .	1.255.633	156.480
Am. Uhisriigid .	1.207.463	117.556
Jaapan . . . .	533.167	121.450
Prantsusmaa . .	423.501	78.339
Itaalia . . . .	322.722	15.391

Praegu wõistlewad sõjalaewastiku suu-  
rendamise alal kolm riiki — Inglismaa,  
Am. Uhisriigid ja Jaapan. Chitatafse

pääasjalikult fergeid ristlejaid ja weealu-  
 seid paate, kuna liinilaewade ehitamine  
 peaaegu seismas on. Praegusel ajal on  
 ehitusel Inglismaal 4 ristlejat ja pannakse  
 alust seitsele ristlejale, Jaapanis on ehi-  
 tusel 8 ristlejat ja pannakse alust 6, Am.  
 Uhisriikides lõpetatakse kolme ehitamist  
 ning finnitatud on 8 ristleja ehitamise plaan.  
 Iga ristleja ehitamine läheb maksma umbes  
 20 miljoni rubla! Ei wõi ju keelata raha,  
 sest seda tehakse kõige rahu eesmärgil,  
 tehakse Washingtoni merejõudude wähen-  
 damise konwerentssi otsuste põhjal.

Kuid palju suuremat rõhku pannakse  
 õhulaewastiku edendamise pääle, millisel  
 alal wiimaste aastate jooksul otse hiigla  
 jammudega edasi on jõutud. Meie ei puu-  
 duta siin reisijate ja muudeks rahulikku-  
 deks ülesanneteks tarwitatawaid õhulae-  
 wu, waid kõnleme ainult sõja õhulaewa-  
 wadest. Üksikute riikide sõja õhulaewanduse  
 ehituse summad 1923—25 a. on järgmi-  
 sed: Inglismaa — 19.392.000, Ameerika  
 Uhisriigid — 5.700.000, Jaapan —  
 4.200.000 ja Prantsusmaa — 7 miljoni  
 naelsterlingi. Tegelikult on Prantsusmaa  
 wäljaminekud õhulaewanduse pääle palju

juuremad, sest kulud selle pääle on ainult umbkaudselt wälja arwatud üldisest sõjawäe kuludest, kuna teistes riikides õhulaewandus iseseiswate üksustena püsib. Üldse katsub Brantsuse imperialism oma wäljaminekuid sõjalise ettevalmistuse pääle mitmel wiisil warjata. Siin ei lähe aga see forda, sest seda paljastab sõjaõhulaewade üksuste arv, mis järgmine:

Riigid:	Sõjaõhulaewa- de arv 1924 a.	Sõjaõhulaewa- de arv 1928 a.
Brantsusmaa . . .	1.800	2.200
Inglismaa . . .	700	1.200
U. Uhisriigid . . .	650	—
Jaapan . . . . .	400	—
Poolamaa . . . . .	200	240
Rumeenia . . . . .	150	310

Uhisriikide ja Jaapani kohta puuduwad andmed, kuid üldiselt ei jää ka need riigid teistest maha. Siin on arwestamata jäetud reisijate weoks tarwitatawad lennukid, mille arwu kohta kindlad andmed puuduwad, kuid oletada wõib, et nende arv eelpool toodutest sugugi wähem ei ole. Sõja ajal wõib aga kõiki neid tarwitada. Wõib juba arwata, millist kahju

wõib õhulaewastif waenlasele tuug, kui arwestada, et sõja õhulaewad kahetonnilisi (120 puuda) pomme alla pilduda wõiwad. Täites sarnaseid pomme kihwtiste gaasidega, näit. luisütiga, jatkus sa-  
jast pommist sarnase hiiglalinna väljafu-  
retamiseks, nagu seda on New-York. Wae-  
walt kuulutatakse tulewiku sõda wastasele,  
waid sõjakuulutusena saadetakse sõjaõhu-  
laewade pilw üle wastase piiri, mis juba  
mõne tunni jooksul määratud laastamist  
wõiwad sünnitada, kui wastane selle ta-  
kistamiseks küllalt tugewat ja rohkearwu-  
list laewastikku kallaletungijale wastu saa-  
ta ei suuda.

Sellest seisukohast lähewad välja kaks  
wihasemat wastast Euroopas — Prantsus-  
maa ja Inglismaa, kes sõjalise õhulae-  
wanduse alal otse wõistlewad. Neist ei  
jää sugugi maha ka Ameerika, kus kindral  
Patrick kongressil nõudis 25 miljoni dol-  
lari asigneerimist 1924 a. sõjalise õhu-  
laewanduse suurendamiseks, põhjendades  
oma nõudmist sellega, et: „Kui Uhisriigid  
Prantsusmaale kahetordselt suurema õhu-  
laewastiku wastu tahaks panna, lähets see  
maksma üks miljard dollari. Sõja puhul

Inglismaaga, Prantsusmaaga ehk Jaapaniga ähvardab riiki aeroplaanide puudus. Waenlane võib purustada raudteed, häwitada laewad sadamates. Dotamata kalalasetungimine võib Ameerikat häwitada veel enne sõja kuulutamist. Suimfond ei ole muutunud, abita rahvas on magus juutäis nagu eelmistelgi ajaloolistel aegadel“.

Et mitte magusaks juutäieks olla, on Ameerika kodanlus otsustanud lähemal ajal järgmist programmi teostada:

1) Ehitada 2.000—2.500 aeroplaani Atlandi ja Waiitse okeani kalda kaitseks ja varustada aeroplaanidega kõik tegewa laewawäe laewad.

2) Õhujõudude isikliku koosseisu suurendada 2.500 ohwitseri ja 40.000 soldati pääle.

Silmas pidades Ameerika kullatagavarasid, võib jeda eelnõu tõepoolest elustada.

Tulewiku õhusõja iseloomustamiseks toome veel mõned andmed hiigla pommipildujate ehitamise kohta.

1) Blackburni jüsteeviline triplan, raskus ühes komandoga (10 inim.) 1.200 puuda, liikuma panewad 6 mootori, üldse 2.700 hobuse jõudu, pommi raskus 4.300 naela, millest 2.000 naela plahwatusainet, pommi pikkus 4 meetrit, lõhkemise puhul jätab 7 meetri sügawuse augu järele.

2) Pommiwedaja „Haidley Pidge“ — pommi kõrgus 13 jalga (umbes 2 jülda), jätab lõhkemise puhul 19 jala sügawuse augu järele.

3) Ameerika biplani „Navi Curtiss Racer'iga“ tehtud katsed on annud 507 werstalise kiiruse tunnis.

Need andmed näitawad ainult ühte ja nimelt seda, et tulewiku sõda pääasjalikult just õhus peetakse, kust kõige parem on tegutseda ka kihtiste gaasidega. Ja kõige ähwardawamaks sõjariistaks tulewiku sõjas saab olema nimelt kihtine gaasipommi. Kui juba ilmasõjas ainult Saksamaa 26.230 tonni kihtiseid gaase ära tarwitas, siis tarwitatakse tulewiku sõjas seda palju rohkem. Pääle selle tuleb weel arwesse wõtta Bellsi „surma raketid“, mis ülewäl lõhkedes annawad jula metalli wihma

ja hävitavad tuue wersta raadiuses kõit. Pääle selle kõneldakse wiimasel ajal veel mingisugustest kiirtest, mis teatawas kauguses wõiwad plahwatusi sünnitada ja seisma panna õhulaewade mootorisi õhus.

Uldse hoitakse aga kõiki sõjalisi ettevalmistusi salajas, et wastasele kallaletungimise puhul wõimalus oleks teda ootamatuslega „üllatada“. Just ootamata kallaletungimisega ja enneteadmata tapariistadega tapmisega tahetakse wastase ridades paanikat sünnitada, mis aluseks on igale „wõidule“.

Milleks kõif need ettevalmistused? Kas rahwastewaheliseks rahuks, — nagu ettevalmistajad ise seletawad. Sarnast asja ei wõi uskuda isegi kõige mahajäänum inimene. Sõja ettevalmistused on käimas ja selle wastu valmistatakse päälegi libedalt. Imperialistlik sõda ei annud kapitaalile maailma uuesti jagamiseks neid tagajärgi, mida nad tahtsid. Kapitaalile kipub ilm uuesti kitsaks jääma. Tarwis uut ilma ümberjagamist ette wõtta!

Takistada ei suuda seda keegi muu, kui rahwuswaheline proletariaat. Kindlamini read oma wõitlusstaabi — 3. Kommunist-

liku Internatsjonoali ümber, julgemalt edasi Venemaa töörahwa poolt näidatud rada!

„See ei ole sotsialist, kes ootab sotsialismi teostamist ilma sotsiaalse revolutsioonita ja proletariaadi diktatuurita“ (Lenin).

---





EESTI  
RAHVUSRAAMATUKOGU  
AR

1-01-00660



Bind 65 kop.